

Mundarija

Inson huquqlariga ta'sirni baholash	2
1. Akronim va abbreviaturalar	2
2. Kirish.....	3
3. Loyiha tavsifi	4
4. IHTB yondashuvi va metodologiyasi.....	8
4.1. Umumiy yondashuv	8
4.2. Ekvator tamoyillari va BMTning biznes va inson huquqlari bo'yicha bosh tamoyillari asosida inson huquqlarini baholash ko'lami	9
4.3. IHTB metodologiyasi.....	9
4.3.1. Ta'sirlangan guruhlarini aniqlash va inson huquqlari bilan bog'liq xavflarni baholash	12
4.3.2. Inson huquqlarini tahlil qilish va turkumlash.....	13
4.3.3. Inson huquqlari ta'sirining oldini olish va yumshatish choralari	14
4.3.4. Ta'sir doirasi	16
5. Inson huquqlari konteksti	16
5.1. Xalqaro va mintaqaviy standartlar va qo'llanmalar	16
5.2. Inson huquqlari subyektlari.....	22
5.2.1. Mintaqaviy kontekst.....	22
5.2.2. Huquq egalari	30
5.2.3. Majburiyat egasi	38
5.2.4. Boshqa shartlar	40
5.2.5. Asosiy huquq egalari (manfaatdor tomonlar) va asosiy majburiyatlarni bajaruvchilarning umumiy tavsifi	41
5.3. Mehnat sharoitlari va mehnat muhofazasi.....	42
5.3.1. Ish haqi	42
5.3.2. Ish vaqti	42
5.3.3. Bolalar mehnati va majburiy mehnat	44
5.4. Yerga egalik	44
5.4.1. Umumiy ma'lumot	44
5.4.2. Yer qonunchiligini ta'minlovchi milliy va mahalliy organlar.....	46
5.4.3. Loyihani amalga oshirish uchun yer sotib olish	46
5.5. Sud mexanizmidan foydalanish	47
5.6. Xavfsizlik va inson huquqlari	49
6. Inson huquqlari bo'yicha xatarlar va loyihaning ta'siri	51
6.1. Loyiha faoliyati bilan bog'liq inson huquqlari masalalarini baholash	51
6.2. Inson huquqlariga ta'sirni baholash metodologiyasi	63
6.2.1. Inson huquqlariga ta'sir darajasini belgilash.....	64
6.2.2. Ustuvorlikni belgilash	65
6.2.3. Qoldiq og'irlik.....	65
6.2.4. Inson huquqlariga ta'sirni baholash	66
7. Xulosalar	78
7.1. Natijalar sharhi va xulosasi	78
7.2. IHTBni yumshatish va monitoring qilish bo'yicha chora-tadbirlar rejalari	82

Inson huquqlariga ta'sirni baholash

1. Akronim va abbreviaturalar

Akronim/Abbreviatura	Ta'rifi
TH	Ta'sirlangan hamjamiyatlar
TD	Ta'sir doirasi
HO'G	Hamjamiyatni o'rganish guruhi
HIX	Hamjamiyat bilan ishlovchi xodim
YTTB	Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki
AMTB	Atrof-muhitga ta'sirni baholash
MXQ	Muhandislik, xarid va qurilish
ET4	Ekvator tamoyillari, to'rtinchi tahrir
AMITB	Atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirni baholash
AMIBMR	Atrof-muhit va ijtimoiy boshqaruv hamda monitoring rejasi
AMIBT	Atrof-muhit va ijtimoiy boshqaruv tizimi
E&S	Atrof-muhit va ijtimoiy
GAZT	Genderga asoslangan zo'ravonlik va ta'qib
Kadastr qo'mitasi	O'zbekiston Respublikasi Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastri davlat qo'mitasi
g	Gektar
IR	Inson resurslari
IHTB	Inson huquqlariga ta'sirni baholash
SXAM	Salomatlik, xavfsizlik va atrof-muhit
XMK	Xalqaro moliya korporatsiyasi
XMT	Xalqaro mehnat tashkiloti
IBT	Integratsiyalashgan boshqaruv tizimi
INGA	Ijtimoiy va inson huquqlari bo'yicha mamlakatlar vaziyati ma'lumotlar bazasi
MChJ	Mas'uliyati cheklangan jamiyat
MI	Mehnat inspektori
OHS	Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi
O'zR	O'zbekiston Respublikasi
SS	XMK samaradorlik standartlari
ATTDA	Atrof-muhitga ta'sir to'g'risida dastlabki ariza
BMTBT	BMTning biznes va inson huquqlari bo'yicha bosh tamoyillari
IHUD	Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi
ATTA	Atrof-muhitga ta'sir to'g'risida dastlabki ariza
MTHR	Manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik rejasi
KU	Kasaba uyushmasi

2. Kirish

Ushbu hujjat O'zbekistonning "EKOSTANDARD Expert" MCHJ konsalting kompaniyasi (bunday keyin – "Konsultant") bilan hamkorlikda o'tkazilgan xavf-xatarlarni tahlil qilish va inson huquqlariga ta'sirni baholash natijasi bo'lgan Inson huquqlariga ta'sirni baholash hisoboti (IHTB yoki Hisobot) hisoblanib, kisobot "O'zmetkombinat" aksiyadorlik jamiyatining (O'MK) Bekobod shahridagi (O'zbekiston) Quyuv-prokat majmuasini (QPM) qurish (keyingi o'rinlarda – Loyiha) bo'yicha tuzilgan. Loyihada issiq prokatlangan (I/P) po'lat listni o'ramlarda ishlab chiqarish ko'zda tutilgan bo'lib, uning asosiy qismi "Toshkent metallurgiya zavodi" MCHJ qo'shma korxonasi quvvatlarida sovuq prokatlangan (S/P) listni ishlab chiqarish uchun xomashyo sifatida foydalaniladi. Rejalashtirilgan faoliyat joyi O'MK sanoat maydonida joylashgan.

Loyiha "O'zmetkombinat" aksiyadorlik jamiyati (UMK yoki Loyiha kompaniyasi) tomonidan moliyalashtiriladi va amalga oshiriladi.

Hisobot Ekvator tamoyillarining to'rtinchi qayta ko'rib chiqilishi (ET4, 2020) va Xalqaro moliya korporatsiyasining (XMK) ekologik va ijtimoiy barqarorlik bo'yicha faoliyat standartlari (2012) talablariga muvofiq tayyorlangan. ET4ga muvofiq, Hisobotda inson huquqlari bo'yicha xalqaro miqyosda tan olingan me'yoriy hujjatlar va qo'llanmalarga, jumladan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (IHUD), BMTning "Biznes va inson huquqlari" qo'llanmalari (BMTBT) va Daniya Inson huquqlari institutining tavsiyalariga e'tibor qaratilgan. XMK SSLarining har biri loyiha faoliyati davomida duch kelishi mumkin bo'lgan inson huquqlari jihatlari bilan bog'liq elementlarni o'z ichiga oladi. IHTB doirasida **QUYUV-PROKAT MAJMUASI (QPM)** va Loyiha kompaniyasi faoliyati ushbu Faoliyat standartlariga muvofiq baholandi, bu esa Loyihaga inson huquqlari sohasida aniqlangan muammolarni hal qilish imkonini beradi.

Ushbu IHTB ko'p o'rinlarda quyidagi hujjatlarga havola qiladi va ular bilan birga o'qilishi lozim:

- "Ecolab Audit" MCHJ tomonidan Loyiha uchun tayyorlangan milliy AMTB jarayoni hujjatlarining mavjud ekologik va ijtimoiy bazaviy tadqiqotlari, jumladan 2020-yildagi Atrof-muhitga ta'sir to'g'risidagi ariza (ATTA) hamda 2020-yildagi dastlabki ATTA
- SHANEKO tomonidan 2023-yilda ishlab chiqilgan Atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirni baholash (AMITB) hujjatlari, jumladan:
 - AMITB qamrovi bo'yicha hisobot
 - Manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik rejasi (MTHR) – AMITB hisobotining asosiy yo'nalishi.

Shu sababli, AMITB va Loyiha kompaniyasining ichki hujjatlarida keltirilgan tahlillar, baholashlar va maslahatlar ushbu Hisobotda chiqarilgan xulosalar uchun ishonchli asos bo'ladi deb hisoblanadi.

Ushbu hisobot maqsadlari uchun inson huquqlari xavflari BMTning biznes va inson huquqlari bo'yicha bosh tamoyillarida (2011) keltirilgan quyidagi ta'rifga muvofiq belgilanadi: "Inson huquqlari xavflari deganda biznes korxonasining inson huquqlariga bo'lgan ehtimoliy salbiy ta'siri tushuniladi".

Shu bois, ushbu hujjat Loyiha bilan bog'liq faoliyatlarning inson huquqlariga ko'rsatadigan ehtimoliy salbiy (ijobiy emas) ta'sirlariga e'tibor qaratadi.

Baholash doirasi 4.3.4-kichik bo'limda belgilangan Loyihaning ta'sir doirasini (TD) o'z ichiga oladi. Inson huquqlariga ta'sirni baholashda (IHTB) asosiy e'tibor loyihadan ta'sirlangan hamjamiyatlar, xususi korxonalar va loyiha ishchi kuchiga, shu jumladan muhandislik, xarid va qurilish bo'yicha asosiy pudratchi (MXQ pudratchi) hamda subpudratchilar tomonidan jalb qilinadigan ishchilarga qaratiladi. Baholash, shuningdek, Loyihaning ta'minot zanjiri bilan bog'liq bo'lgan inson huquqlariga oid potensial xavflarni ham qamrab oladi. IHTB doirasi Loyihaning qurilish, foydalanish va tugatish bosqichlarini ko'rib chiqadi.

Ushbu hisobotning qolgan qismi quyidagi tarzda tuzilgan:

- 3-bo'lim loyiha haqida qisqacha ma'lumot beradi.
- 4-bo'lim qo'llanilgan IHTB metodologiyasining umumiy tavsifini taqdim etadi.
- 5-bo'lim inson huquqlarining hozirgi holati (milliy, mintaqaviy va mahalliy darajada) haqida batafsil ma'lumot beradi.
- 6-bo'lim inson huquqlariga ta'sirni baholash bilan bog'liq loyihaning mavjud siyosatlari, rejalari va tartib-qoidalarini aniqlaydi.
- 6-bo'lim baholanishi lozim bo'lgan asosiy inson huquqlari masalalarini aniqlab, ularni qamrab oladi; qo'llanilgan reytinglash metodologiyasini tavsiflaydi; aniqlangan inson huquqlariga potensial ta'sirlarni baholaydi; ushbu ta'sirlar bo'yicha loyiha javoblarini yoritadi va inson huquqlari masalalarini hal etish uchun qo'shimcha yumshatish strategiyalarini taklif qiladi.
- 7-bo'lim baholashning asosiy natija va xulosalarini o'z ichiga oladi hamda IHTB harakatlar va monitoring rejasini taqdim etadi.

3. Loyiha tavsifi

"O'zmetkombinat" Markaziy Osiyodagi qora metallurgiya sohasida yetakchi korxona hisoblanadi.

UMK O'zbekiston Respublikasi Toshkent viloyatining Bekobod shahri sharqiy qismida joylashgan. U shimoli-sharq, sharq va janubi-sharq tomonlardan Tojikiston bilan chegaradosh.

Sanoat maydonining g'arb, shimoli-g'arb va janubi-g'arb tomonlarida aholi yashaydigan hududlar joylashgan bo'lib, eng yaqin turar-joy binolarigacha bo'lgan masofa 50 metrni tashkil etadi. Maydonning janubi-g'arbidan 250 metr masofada Sirdaryo daryosi oqib o'tadi (1-rasm. Loyiha joylashuvi).

UMK uchastkasining umumiy maydoni 322,2 gektarni tashkil etadi (yangilangan ma'lumotlarga ko'ra).

UMKning sanoat maydonida, qurilishdan xoli bo'lgan 32,85 gektar maydonli uchastkada QPMni qurish rejalashtirilmoqda.

UMK quvvatini oshirish va mahsulotlar assortimentini kengaytirish maqsadida quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga olgan QPMni tashkil etish rejalashtirilgan:

- EYPEP (Elektr yoyli po'lat eritish pechi)
- ICHNQB (Ishlab chiqarishni nazorat qilish boshqarmasi)
- IPChN (Ichki payvand chok nazorati)
- Gazni tozalash tizimi
- Yupqa listli UQM (uzluksiz quyish mashinasi)
- Tunnel shaklidagi pech
- Issiq prokat stani
- Suvni tozalash rejasi

QPM – bu AMIBT, uzluksiz po'lat quyish bo'limi (bunday keyin – UQMB) va bitta texnologik oqimda bitta prokat operatsiyasidan iborat bo'lgan integratsiyalashgan ishlab chiqarish majmuasi.

Yangi AMIBTning quvvati 1093 ktpa suyuq po'latni tashkil etadi. UMK tomonidan ishlab chiqarilgan po'latning umumiy hajmi uning kengayishidan keyin 1940 ming t/yilni tashkil etadi.

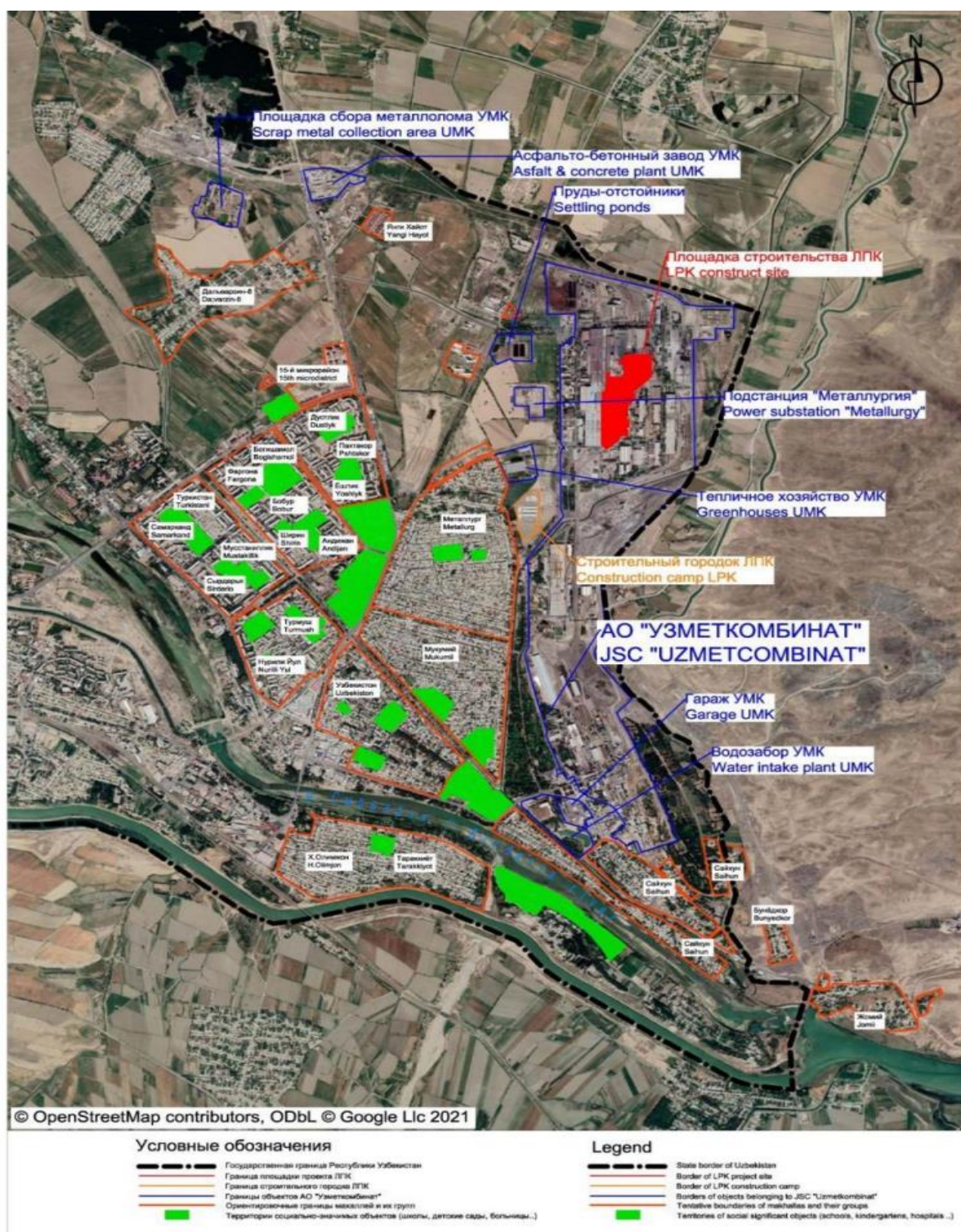
Po'lat tashuvchi 358 ming tonna/yil miqdoridagi suyuq po'latni qurilayotgan ESMSdan mavjud ESMSGa uzluksiz quyish uchun, mavjud prokat stanida 341 ming tonna/yil miqdorida prokat seksiyalarini ishlab chiqarish uchun o'tkazishi mumkinligi rejalashtirilgan.

QPMda tayyor prokat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi yiliga 1040 ming tonnani tashkil etadi, jumladan:

- Boshqa korxonada yupqa sovuq prokatlanadigan (s/p) list ishlab chiqarish uchun mo'ljallangan 540 ming tonna prokatlanmagan po'lat rulon
- 400 ming tonnasi ichki bozor uchun
- 100 ming tonnasi eksport uchun

Hududning funksional tashkillashtirish tuzilishini o'zgartirish va QPM inshootlarini joylashtirish uchun yerlarni hududiy ajratish talab etilmaydi.

QPMning transport va muhandislik xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlari UMKning mavjud va qurilayotgan infratuzilmasi tomonidan ta'minlanadi.

1-rasm. Loyiha joylashuvi

Yondosh obyektlar.

QPM loyihasining yondosh obyektlari uzunligi 1,2 km bo'lgan UKMga yangi kirish yo'li va uzunligi 23 km bo'lgan elektr uzatish liniyasidir.

Yer olish va iqtisodiy ko'chirish.

Yondosh loyihalar – elektr uzatish liniyasi yo‘nalishi va UKMga kirish yo‘li bo‘ylab o‘tkazilgan tadqiqot natijalariga ko‘ra, ularning hududiy qismining aksariyati fermer xo‘jaliklarining yer maydonlariga ta‘sir ko‘rsatishi aniqlandi. Bu maydonlar asosan mevali daraxtlar ekish, makkajo‘xori, paxta, mosh, bug‘doy va boshqa ekinlarni yetishtirish uchun foydalaniladi.

Sug‘oriladigan ekin maydonlari orqali kirish yo‘li (Bekobod tumani va Bekobod shaharchasida qurilib, foydalanishga topshirilgan) hamda elektr uzatish liniyasi (Toshkent viloyati Bekobod tumani va Bekobod shaharchasida, Sirdaryo viloyati Shirin shaharchasi va Boyovut tumanida qurilmoqda) o‘tkazilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Yer kodeksida yer uchastkalarini davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo‘yish imkoniyati ko‘zda tutilgan. Bu holda, davlatning mulkni majburiy begonalashtirishga bo‘lgan huquqi to‘g‘risidagi qonun hujjatlari qoidalariga rioya qilgan holda, yer egasining roziligi bilan hukumat qaroriga binoan jamoat ehtiyojlari uchun yerni xususiy mulkdan olib qo‘yish nazarda tutiladi. Bunda darhol va munosib kompensatsiya to‘lash belgilangan.

AMITB tadqiqot dasturini aniqlash bosqichidagi so‘rov natijalariga ko‘ra, loyihani amalga oshirish munosabati bilan aholini ko‘chirish zarurati aniqlanmagan: eng yaqin turar-joy binolari elektr uzatish liniyalari va yo‘llar chegaralaridan 30 metrdan 500 metrgacha masofada joylashgan.

Quyuv-prokat majmuasi infratuzilmasining qurilishi yerdan foydalanuvchilarning iqtisodiy ko‘chishiga olib kelgan, so‘rov natijasida kompensatsiya to‘lovlari qisman amalga oshirilganligi aniqlangan.

2021-yil dekabr - 2022-yil yanvar oylarida ijtimoiy audit o‘tkaziladi. Unda doimiy yoki vaqtincha (har bir fermer xo‘jaligi bo‘yicha alohida) ajratilgan mulkdorlar va yer uchastkalari to‘g‘risida ma‘lumot olish, baholash hisobotlarini va milliy qonunchilik tartib-qoidalarining to‘g‘ri bajarilishini tekshirish, XMK SS-5 talablariga muvofiqligini tahlil qilish maqsadida tuman hokimliklari, mahalliy fermerlar uyushmalari bilan maslahatlashuvlar va loyihadan ta‘sirlangan fermerlar bilan chuqur suhbatlar o‘tkazish rejalashtirilgan.

Qurilish bosqichi.

Boyovut va Bekobod tumanlari kadastr organlarining dastlabki ma‘lumotlariga ko‘ra, loyiha 38 ta yer uchastkasiga ta‘sir ko‘rsatgan. Bulardan 7 tasi davlat korxonalari va UMK yerlari, 31 tasi esa fermer xo‘jaliklari yerlari (19 tasi Bekobod tumanida, 12 tasi Boyovut tumanida) hisoblanadi.

Ijtimoiy audit natijalariga ko‘ra, qurilish davrida mustaqil baholash o‘tkazilgan 19 ta fermer xo‘jaligi aniqlangan. Mustaqil baholash asosida 12 ta fermer xo‘jaligiga kompensatsiya

to'langan, ammo ushbu ro'yxatdagi ba'zi fermer xo'jaliklari yetkazilgan zarar bo'yicha baholash natijasidan qoniqmagan.

Qolgan 12 ta fermer xo'jaligi bo'yicha turli sabablarga ko'ra (zarar ko'rgan fermer xo'jaliklari haqida ma'lumotlarning yo'qligi, elektr uzatish liniyalari yo'nalishining o'zgarishi va boshqalar) zarar baholanmagan.

Shunday qilib, quyuv-prokat majmuasining yondosh obyektlari – elektr uzatish liniyalari va yo'llarni qurish yerlarni begonalashtirish (vaqtinchalik va doimiy) bilan bog'liq ta'sirlarga ega bo'lib, ularning oqibatlari ekinlar, ekin maydonlari va mevali daraxtlarning yo'qolishi, drenaj va sug'orish inshootlarining shikastlanishi bilan ifodalanadi.

Ishga tushirish bosqichi.

Loyihani ekspluatatsiya qilish bosqichida qo'shimcha yer olish va/yoki iqtisodiy ko'chirish amalga oshirilmaydi. Quyuv-prokatl majmuasining ishlab chiqarish faoliyati UMK hududida korxona chegaralarini kengaytirmasdan amalga oshiriladi.

4. IHTB yondashuvi va metodologiyasi

4.1. Umumiy yondashuv

IHTB Ekvator tamoyillari (4) bo'yicha qo'llanmaga asoslangan holda tayyorlandi: Ekvator tamoyillari doirasida inson huquqlarini baholashni amalga oshirish to'g'risida (2020). Xavfni baholashda AMITB (2023) tadqiqoti natijalari, Maslahatchi tomonidan o'tkazilgan bo'shliqlar tahlili, 2023-yil iyun-iyul oylarida IHTB bo'yicha maslahatlashuv jarayonlarida manfaatdor tomonlar ko'targan tegishli masalalar va baholash uchun ahamiyatli bo'lgan boshqa ommaviy ma'lumotlar inobatga olingan.

Umuman olganda, xalqaro miqyosda biznes va inson huquqlari bo'yicha yagona yuridik majburiy xalqaro shartnoma mavjud bo'lmaganidek, IHTBni o'tkazishning umumqabul qilingan metodologiyasi ham yo'q. Masalan, BMT Bosh kotibining maxsus vakili va BMTning bosh tamoyillari muallifi Jon Ruggi biznes va inson huquqlari masalalarining butun majmuasini yagona keng qamrovli xalqaro-huquqiy hujjatga birlashtirishga urinishlarga qarshi chiqadi. Buning sababi biznes va inson huquqlari o'rtasidagi muammolarning xilma-xilligi, huquqiy va institutsional tafovutlar, shuningdek BMTga a'zo davlatlar o'rtasida va ularning ichida manfaatlar muvozanatining yo'qligi hisoblanadi.

2018-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasi Ishchi guruhining A/73/163-sonli hisoboti e'lon qilindi. Unda BMTning yo'riqnoma tamoyillarida ko'rsatilgan inson huquqlarini tegishli tarzda tekshirish bo'yicha harakatlar tahlil qilingan. Ushbu hisobot mavjud amaliyotdagi kamchiliklarni bartaraf etish uchun ishlab chiqilishi va kengaytirilishi lozim bo'lgan

yangi ilg'or tajribalarni ta'kidlaydi. BMTning yo'riqnoma tamoyillarida keltirilgan tavsiyalar IHTBda inobatga olingan.

Inson huquqlariga ta'sirni baholash bo'yicha tavsiyalarni eng yuqori darajaga ko'tarish maqsadida, IHTB turli xalqaro tashkilotlar, institutlar va banklar tomonidan ishlab chiqilgan ko'rsatmalar bilan birgalikda xavf va ta'sirni tahlil qilish va baholash uchun turli komponentlar va vositalarni birlashtirgan integratsiyalashgan yondashuvdan foydalanadi. Bunda asosiy yondashuv ET4ni global miqyosda samarali baholash vositasi sifatida qo'llashni nazarda tutadi.

Qo'llanmalar va hujjatlar, ET4 va BMTBTdan tashqari, quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (IHUD) va boshqa xalqaro inson huquqlari deklaratsiyalari, shuningdek milliy va mintaqaviy qonunchilik (batafsil ro'yxatni 4-bobda)
- Daniya Inson huquqlari institutining bosh hujjatlari
- Xalqaro moliya korporatsiyasining (XMK) samaradorlik standartlari
- Global hisobot tashabbusi (GHT) talablari.

4.2. Ekvator tamoyillari va BMTning biznes va inson huquqlari bo'yicha bosh tamoyillari asosida inson huquqlarini baholash ko'lami

Quyidagi 1-jadvalda har qanday inson huquqlarini baholashda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan va Inson huquqlari bo'yicha xalqaro konvensiya hujjatlarida qamrab olinishi kerak bo'lgan BMTBTga asoslangan asosiy elementlar umumlashtirilgan¹.

4.3. IHTB metodologiyasi

Ekvator tamoyillarining ET4: Ekvator tamoyillari doirasida inson huquqlari baholanishini amalga oshirish haqidagi yo'riqnomasiga ko'ra, inson huquqlariga ta'sirni baholashning umumiy metodologiyasi quyidagi asosiy jarayonlarni o'z ichiga oladi:

- Potensial ta'sirga uchragan guruhlarini (huquq egalarini) aniqlash va loyiha darajasidagi potensial yoki mavjud inson huquqlari bilan bog'liq salbiy xavflarni baholash
- Loyiha bilan bog'liq aniqlangan inson huquqlari xavflarini, shu jumladan vaziyatni og'irlashtiruvchi har qanday kontekstual omillarni tahlil qilish

¹file:///C:/Users/User/Downloads/SSRN-id2554726.pdf 5-bet: Jon Ruggi: "Tasioulas biznes va inson huquqlari masalalarining butun majmuasini yagona, keng qamrovli xalqaro huquqiy hujjatga joylashtirishga qaratilgan har qanday urinishga uzoq vaqtdan beri bildirgan e'tirozlarimni ta'kidlaydi. Buning qisqacha sababi shuki, biznes va inson huquqlari masalasi muammolarning keng ko'lamlil xilma-xilligi, huquqiy va institutsional farqlar, shuningdek, davlatlar o'rtasida va hatto ularning ichida qarama-qarshi manfaatlarni o'z ichiga oladi". https://equator-principles.com/app/uploads/Human_Rights_Assessment_Sept2020.pdf Ekvator tamoyillari bo'yicha inson huquqlarini baholashni amalga oshirish bo'yicha yo'riqnoma, 5-bet

- Loyihaning ta'sir doirasidagi har bir potensial ta'sirga uchraydigan guruh (ishchilar, ta'sirlangan jamoalar yoki boshqa manfaatdor tomonlar) uchun mavjud va potensial ta'sirlarni turkumlash, ayniqsa ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar va guruhlariga alohida e'tibor qaratish

- Bunday ta'sirlarning oldini olish yoki ularni kamaytirish uchun taklif etilayotgan choralar (yoki tashqi maslahatchilar tomonidan tavsiya etilgan harakatlar) tavsifi.

Ushbu jarayonlar ushbu IHTBda qo'llanilgan va quyidagi kichik bo'limlarda umumlashtirilgan.

Tarkibiy qismlar	Asosiy komponentlar
Metodologiya	Inson huquqlari bo'yicha baholash qanday o'tkazilganligi haqida batafsil ma'lumot; vaqt jadvali; foydalanilgan manbalar; jalb qilingan tomonlar; inson huquqlari bilan bog'liq xavflarni aniqlash uchun qo'llanilgan yondashuv. Baholash uslubiyati kamida quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak: 1. qaysi inson huquqlari masalalari baholanganligi 2. qaysi ta'sirlangan guruhlariga nisbatan baholanganligi va 3. ushbu baholashlarning natijalari, jumladan: a. tegishli ta'sir ostidagi guruh uchun xavf darajasi; b. xavfni qay darajada kamaytirish mumkinligi; va c. ba'zi ta'sirlarni yumshatib bo'lmashligi va buning o'rniga boshqa tuzatish choralari qo'llash zarurati tug'ilishi mumkinligi.
Mahalliy kontekst	Inson huquqlari bo'yicha xavflarni keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan joylashuv va uning o'ziga xos xususiyatlari haqida umumiy ma'lumot beradi (masalan, qashshoqlik darajasi, hukumat barqarorligi, fuqarolik erkinliklari, korrupsiya mavjudligi va boshqalar).
O'lchov belgisi	Mahalliy qonunlar va ularning ijrosi inson huquqlari bo'yicha aniqlangan xavflar uchun xalqaro standartlarga qanchalik mos kelishini (yoki mos kelmasligini) ko'rsatadi. Ular 3-tamoyilga mos keladigan qo'llaniladigan yoki tanlangan standart bo'lgan loyihalarda XMKning samaradorlik standartlariga muvofiqlik mijozlarga inson huquqlari bo'yicha ko'plab tegishli xavflarni hal qilish imkonini beradi.
Inson huquqlari bo'yicha haqiqiy/potensial xavflarni aniqlash	Loyihaning inson huquqlari bilan bog'liq xavflarini og'irligi va ehtimolligiga ko'ra aniqlab, bu xavflarning bir-biri bilan kesishgan yoki o'zaro bog'liq bo'lgan joylarini ta'kidlaydi hamda qaysi ijtimoiy himoyaga muhtoj odamlar/guruhlar xavf ostida bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydi (masalan, mahalliy xalqlar; ayollar; milliy yoki etnik, diniy va til jihatidan ozchiliklar; bolalar; nogironligi bo'lgan shaxslar; va mehnat muhojirlari va ularning oilalari).
Kompaniya amaliyoti	Kompaniyalarning mavjud yumshatish choralariga nisbatan potentsial xavf-xatarlarni baholab chiqadi. Bu mijozning korporativ darajadagi siyosatlarini, tartib-qoidalari, boshqaruv tizimlarini (shu jumladan, vaqt o'tishi bilan xavflarni kuzatish va nazorat qilish uchun mo'ljallangan tizimlarni), xodimlar salohiyatini, faoliyat tarixini va, agar mavjud bo'lsa, ushbu amaliyotlar bo'yicha loyiha darajasidagi har qanday ma'lumotni ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Inson huquqlariga oid potentsial salbiy xavflarni kamaytirish uchun faqat kompaniya siyosatiga havola qilish odatda yetarli emas. Agar kompaniya amaliyotida kamchiliklar aniqlansa, bunday kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar berilishi lozim (ushbu kamchiliklar tahlili XMK 1-samaradorlik standartlarida ilgari surilgan yondashuvga mos keladi).
Xavfni kamaytirish choralari	Kompaniya inson huquqlari bo'yicha aniqlangan xavflarni qanday kamaytirishi yoki kelajakda qanday kamaytirishi mumkinligini aniqlaydi. Bu jarayonda asosiy e'tibor oldini olishga qaratiladi va faqat so'nggi chora sifatida tuzatish choralari ko'riladi. Shuningdek, mahalliy va kontekstual xavflar kabi to'liq yoki qisman bartaraf etilishi murakkab bo'lgan xavflar ham muhokama qilinishi lozim.
Huquqiy himoya vositalaridan foydalanish	Kompaniyaning shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi qanchalik samarali ekanligini, shuningdek, huquqiy himoya vositalarini ta'minlash bilan bog'liq mahalliy qonunchilik doirasini tushuntirib beradi (6-tamoyilga muvofiq, bu A toifasidagi va tegishli hollarda B toifasidagi loyihalar uchun talab etiladi, biroq barcha loyihalarda foydali bo'lishi mumkin).

4.3.1. Ta'sirlangan guruhlarni aniqlash va inson huquqlari bilan bog'liq xavflarni baholash

Loyihadan ta'sirlangan guruhlar dastlab AMITB tadqiqotida aniqlangan va 2023-yilning iyul-avgust oylarida inson huquqlarini baholash jarayonida Konsultant tomonidan qayta ko'rib chiqilgan va yangilangan.

Loyihaning ehtimoliy ijtimoiy ta'sir hududida (128-0948-ESIA-PE-3 hujjatining 8.2-bo'limiga qarang) rejalashtirilgan faoliyatlarning bevosita va bilvosita ta'siriga uchraydigan quyidagi mahallalar joylashgan:

- “Metallurg” mahallasi loyiha hududidan 1000 metr masofada joylashgan bo'lib, umumiy maydoni 56 gektarni tashkil etadi. Ushbu hududda 779 ta xonadon mavjud. Mazkur mahallada jami 4597 nafar aholi istiqomat qiladi, shundan 2310 nafari ayollardir.
- “Muqimiy” mahallasi loyiha hududidan 1000 m masofada joylashgan bo'lib, umumiy maydoni 116,3 gektarni tashkil etadi, ushbu hududda 1065 ta xonadon mavjud. Uning umumiy maydoni 116,3 gektar bo'lib, bu yerda 1065 ta xonadon bor. Ushbu mahallada jami 5782 nafar aholi yashaydi, shundan 3450 nafarini ayollar tashkil etadi.
- “Sayxun” mahallasi loyiha hududidan 1000 metr uzoqlikda joylashgan bo'lib, umumiy yer maydoni 321 gektarni tashkil etadi, ushbu hududda 416 ta xonadon mavjud. Uning umumiy maydoni 321 gektar bo'lib, bu yerda 416 ta xonadon mavjud. Ushbu mahallada jami 2251 nafar aholi, shu jumladan 1084 nafar ayol istiqomat qiladi. Bu mahalla Tojikistondan 4,5 kilometr uzoqlikda joylashgan.
- “O'zbekiston” mahallasi loyiha hududidan 1000 metr masofada joylashgan. Uning umumiy maydoni 45 gektarni tashkil etadi va bu yerda 617 ta xonadon bor. Mazkur mahallada jami 4568 nafar aholi yashaydi, shundan 2291 nafari ayollardir.
- “Taraqqiyot” mahallasi loyiha hududidan 1000 metr uzoqlikda joylashgan bo'lib, umumiy maydoni 130 gektarni tashkil etadi, ushbu hududda 520 ta xonadon mavjud. Uning umumiy maydoni 130 gektarni tashkil etadi va bu yerda 520 ta xonadon mavjud. Ushbu mahallada jami 2525 nafar aholi istiqomat qiladi, jumladan, 1332 nafari ayollardir.

Loyihaning ijtimoiy ta'sir hududida jami 19 723 nafar aholi, jumladan ayollar (53,07%) istiqomat qiladi. Loyiha hududidagi aholining 2 760 nafarini (26,59%) 18 yoshgacha bo'lgan yoshlar va bolalar tashkil etadi.

Ikkilamchi tadqiqot inson huquqlari masalalarini dastlabki yuqori darajada ko'rib chiqishni ta'minladi va boshlang'ich xavf darajalarini belgiladi.

Eng yaxshi IHTB amaliyotiga muvofiq, inson huquqlariga salbiy ta'sirlar og'irlik darajasiga ko'ra baholanadi.

- ularning ko'lami (ta'sir ostiga tushgan odamlar soni),

- miqyosi (ta'sirning jiddiyligi va zaiflik darajasiga nisbatan) va
- bartaraf etib bo'lmazligi (ta'sirga uchragan shaxs yoki guruhning ta'sirdan oldingi inson huquqlari holatiga qayta tiklanish imkoniyati yo'qligi) xususiyatlariga ko'ra.

Bu, shuningdek, inson huquqlari sohasidagi xavf-xatarlarni aniqlash, ustuvorlik berish va boshqarish bilan bog'liq holda BMTning Inson huquqlari bo'yicha bosh tamoyillari qo'llaniladigan atamalarni aks ettiradi.

Skrining jarayoni loyiha bilan bog'liq barcha mavjud hujjatlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga oldi, jumladan:

- Loyiha uchun ishlab chiqilgan Atrof-muhitga ta'sirni baholash milliy hujjatlari:
 - Atrof-muhitga ta'sir to'g'risidagi dastlabki ariza (ATTDA), 2020-yil
 - Atrof-muhitga ta'sir to'g'risidagi ariza (ATTA), 2020-yil
- Loyiha-konstruktorlik hujjatlari, rejalashtirilayotgan tadbirlar bo'yicha texnik ma'lumotlar
- SHANEGO tomonidan ishlab chiqilgan Atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirni baholash hujjatlari, jumladan:

- AMIBT hisoboti:

- * Ijtimoiy-iqtisodiy boshlang'ich holat
- * Demografik xususiyatlar
- * Mahalliy xalqlar
- * Madaniy meros (moddiy va nomoddiy meros)
- * Yer egaligi va undan foydalanish
- * Ijtimoiy infratuzilma
- * Ta'lim
- * Sog'liqni saqlash
- * Manfaatdor tomonlarni jalb etish rejasi
- * Loyihadan ta'sirlangan tomonlar, manfaatdor tashkilotlar va shaxslar, hamda zaif guruhlarni aniqlash
- * Loyiha kompaniyasi va manfaatdor tomonlar o'rtasidagi joriy o'zaro munosabatlar tahlili
- * Manfaatdor tomonlarni jalb etish bo'yicha rejalashtirilgan tadbirlar
- * O'zaro ta'sir usullarining tahlili.

Nashr etilgan adabiyotlar va rasmiy statistika kabi boshqa axborot manbalariga murojaat qilingan va tegishli hollarda ularga havola qilingan.

4.3.2. Inson huquqlarini tahlil qilish va turkumlash

Kontekstual omillarni tahlil qilish uchun IHTB

Inson huquqlari bo'yicha xalqaro federatsiya (IHXF)²,

Human Rights Watch³,

“Butunjahon adolati” loyihasi (BAL)⁴ kabi nufuzli xalqaro inson huquqlari tashkilotlarining hisobotlariga hamda Hamjamiyatni o'rganish guruhi (HO'G) tomonidan ishlab chiqilgan INGA ma'lumotlar bazasiga tayanadi, INGA bazasi⁵ inson huquqlariga oid keng qamrovli mavzular bo'yicha ko'rsatkichlar va ma'lumotlarni o'z ichiga oladi, jumladan:

- discrimination and equal treatment in the workplace,
- birlashmalar erkinligi va jamoaviy muzokaralar olib borish huquqi,
- xavfsiz va sog'lom mehnat sharoitlari,
- ish sharoitlari (ish haqi va ish vaqti),
- bolalar mehnati,
- majburiy mehnat,
- jamiyatda kamsitish va teng munosabatda bo'lish,
- maslahatlar va ishtirok etish, jamoalar va mahalliy xalqlarning turmush tarzi, sog'lig'i, suv ta'minoti bilan bog'liq ekologik ta'sirlar,
- infratuzilma va xizmatlardan foydalanish imkoniyati,
- yer va tabiiy resurslar,
- mojaroli vaziyatlar,
- jamoaviy ziddiyatlar,
- xavfsizlik choralari,
- boshqaruv,
- sud himoyasi vositalaridan foydalanish imkoniyati.

Kontekst tahlili natijalariga asoslanib, IHTB har bir ta'sirlangan guruh uchun potensial ta'sirlarni aniqladi va 6-bo'limda tavsiflangan reyting metodologiyasidan foydalangan holda ularni toifalarga ajratdi.

4.3.3. Inson huquqlari ta'sirining oldini olish va yumshatish choralari

Loyiha kompaniyasining mavjud boshqaruv tizimlari, rejalari va tartib-qoidalari orqali inson huquqlariga ta'sirining oldini olish yoki yumshatish imkoni bo'lmagan xavf mavjud bo'lgan hollarda, Inson huquqlariga ta'sirni baholash (IHTB) oldini olishga qaratilgan qo'shimcha chora-

²<https://www.fidh.org/en/region/europe-central-asia/>

³<https://www.hrw.org/>

⁴<https://worldjusticeproject.org/>

⁵<https://inga.communityinsights.eu>

tadbirlarni taklif etdi. Ushbu qo'shimcha chora-tadbirlar Loyiha kompaniyasining ekologik va ijtimoiy faoliyat bo'yicha majburiyati sifatida ko'rib chiqiladi va Loyi haning atrof-muhitni va ijtimoiy muhitni boshqarish va monitoring rejasiga (AMIBMR) qo'shiladi.

4.3.4. Ta'sir doirasi

Ushbu baholash uchun tadqiqot sohasi qurilish, foydalanish va tugatish bosqichlarida inson huquqlariga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan hududlarni hisobga olgan holda belgilangan. Ushbu HRIA loyihaning ta'sir doiralarini (TD) belgilashda ma'muriy chegaralardan foydalanadi va mahalliy hamjamiyatlarning hamkorligini inobatga olgan holda bevosita TD va kengaytirilgan TDni aniqlaydi. Kengaytirilgan TD foydalanish bosqichida qo'llaniladi va Bekobod tumanidagi, shuningdek, loyihaga tutash Bayot, Sayxun, Metallurg, Taraqqiyot va Muqimiy tumanlaridagi bilvosita ta'sirlangan ijtimoiy qabulxonalarni o'z ichiga oladi. Bunday yondashuv loyihaning kengaytirilgan TD doirasidagi aholi siyrak qishloq hududlarida yashovchi, oilaviy aloqalari mustahkam va keng tarmoqli mahalliy aholi uchun yangi imkoniyatlar yaratayotgani bilan bog'liq. Bu imkoniyatlar odamlarning nisbatan uzoq masofadagi loyihada ish topish, xizmatlar ko'rsatish yoki boshqa yo'llar bilan foyda olish uchun qulay deb hisoblashlariga asoslanadi.

TD hududiga yaqin joylashgan jamoalar qurilish/foydalanishdan chiqarish ishlari natijasida yuzaga keladigan shovqin, tebranish va chang chiqindilari ta'siriga duchor bo'lishi, shuningdek, qurilish maydonining yaqinligi, qurilish ishchilarining mavjudligi va qishloq atrofidagi qurilish transport harakati tufayli sog'liq, xavfsizlik va farovonlikka xavf tug'dirishi mumkinligi sababli potensial ta'sir ostida deb hisoblanadi. Bu jamoalar QPMning barcha jismoniy qismlariga, jumladan qurilish maydoni va unga bog'liq infratuzilma – elektr uzatish liniyasi, kirish va aylanma yo'llar, suv quvuri va suv olish joyi, gaz quvuri, qurilish uchun mo'ljallangan maydonchalar hamda qurilish ishchilari lageri kabilarga yaqin joylashgan aholini o'z ichiga oladi.

5. Inson huquqlari konteksti

5.1. Xalqaro va mintaqaviy standartlar va qo'llanmalar

IHTB 4.1-bo'limda ko'rsatilgan tegishli xalqaro talablarga muvofiq ravishda o'tkazildi. Inson huquqlarini baholash jarayoni qurilish, foydalanish va tugatishning barcha bosqichlari bilan aloqadorlikni aniqlash maqsadida tegishli milliy siyosat, qonunlar va institutsional tartiblarni quyidagicha ko'rib chiqdi hamda tahlil etdi:

2-jadval: IHTB va loyiha doirasiga oid milliy qonunlar, nizomlar va standartlar

Asoslar	Hujjatlar
Siyosat asoslari	• O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 1992, 2022-yil
Huquqiy asoslar	• O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi, 1996-yil • "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi Qonun, 1993-yil • "Havo xavfsizligi to'g'risida"gi Qonun, 1996-yil • "Chiqindilar to'g'risida"gi Qonun, 2002-yil • "Ekologik nazorat to'g'risida"gi Qonun, 2013-yil

	• Yer kodeksi, 1998-yil • “Fermer xo‘jaligi to‘g‘risida”gi 602-I-sonli Qonun, 2004-yil • O‘zR SanPiN №0179-04 “Gigiyena me‘yorlari. O‘zbekiston Respublikasi (O‘zR) turar-joy hududlari havosidagi ifloslantiruvchi moddalarning ruxsat etilgan eng yuqori konsentratsiyalari (REK) ro‘yxati” • O‘zR SanPiN №0267-09: Turar-joy hududlarida, binolar ichida va tashqarisida yo‘l qo‘yiladigan shovqin darajasi • O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 16-noyabrdagi 911-sonli “Jismoniy va yuridik shaxslarning mulkiy huquqlari kafolatlarini ta‘minlash hamda yer uchastkalarini olib qo‘yish va kompensatsiyalar to‘lash tartibini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori • O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2013-yil 31-yanvardagi 22-sonli “Fermer xo‘jaligi to‘g‘risidagi nizomni va uni maqbullashtirish hamda tugatish tartibini tasdiqlash haqida”gi qarori • O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2011-yil 25-maydagi 146-sonli “Respublika aholi punktlarining arxitektura qiyofasini yaxshilash, ularning yerlaridan rivojlantirish uchun oqilona foydalanish maqsadida yer uchastkalari ajratish, yuridik va jismoniy shaxslarning yer uchastkalariga bo‘lgan huquqlarini himoya qilish tartibini takomillashtirish to‘g‘risida”gi qarori • 13.01.1992-yildagi 510-XII-sonli “Aholini ish bilan ta‘minlash to‘g‘risida”gi qonun • O‘zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi (1995-yil) – 7-moddasi majburiy mehnatni qat‘iyan taqiqlaydi • O‘zbekiston Respublikasining 2009-yil 16-apreldagi 210-sonli “Ish beruvchilarning fuqarolik javobgarligini majburiy sug‘urtalash to‘g‘risida”gi Qonuni • O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 22-sentyabrdagi 410-sonli “Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonuni • O‘zbekiston Respublikasining 2008-yil 10-sentyabrdagi 174-sonli “Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy sug‘urtalash to‘g‘risida”gi Qonuni • O‘zbekiston Respublikasining 1993-yil 3-sentyabrdagi 938-XII-sonli “Fuqarolarning davlat pensiya ta‘minoti to‘g‘risida”gi Qonuni • “Mehnatga haq to‘lash, pensiyalar va boshqa to‘lovlar miqdorini aniqlash tartibini takomillashtirish to‘g‘risida” 2019-yil 21-maydagi 5723-sonli Farmon • “Mehnat faoliyati bilan shug‘ullanuvchi pensionerlarning ayrim toifalari uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2017-yil 28-dekabrdagi 5291-sonli Farmon • O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Xotin-qizlarning mehnat huquqlari kafolatlarini yanada kuchaytirish va ularning tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2019-yil 7-martdagi 4235-sonli qarori • O‘zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi hamda Sog‘liqni saqlash vazirligining 2019-yil 22-iyuldagi 22-14-02019-q/q-sonli “Xotin-qizlarni ishga joylashtirish uchun tavsiya etilmaydigan xavfli kasblar ro‘yxatini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori
--	---

	• O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 7-noyabrdagi “Malakali xorijiy mutaxassislar uchun O‘zbekiston Respublikasida mehnat faoliyatini amalga oshirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 4008-sonli qarori • O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 5-iyuldagi “O‘zbekiston Respublikasida tashqi mehnat migratsiyasi tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 3839-sonli qarori • O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 20-dekabrdagi “Xalqaro va xorijiy moliya institutlari bilan hamkorlikni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 3439-sonli qarori • Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 28-apreldagi “Moddiy yordam va qo‘llab-quvvatlashga muhtoj oilalar, ayollar va yoshlarni ijtimoiy himoya qilish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 250-sonli farmoyishi • Oila kodeksi, 1998-yil • “Madaniy meros to‘g‘risida”gi qonun, 2018-yil
Institutsional asoslar	• Energetika vazirligi • Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi • Iqtisodiy taraqqiyot va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi • Sog‘liqni saqlash vazirligi • Toshkent viloyati sog‘liqni saqlash boshqarmasi • Qishloq xo‘jaligi vazirligi • Favqulodda vaziyatlar vazirligi • Sanoat xavfsizligi davlat qo‘mitasi • Bekobod shahar hokimligi • Toshkent viloyati Bekobod tumani hokimligi • Sirdaryo viloyati Boyovut tumani hokimligi • Sirdaryo viloyati Shirin shahar hokimligi • Muqimiy, Metallurg, Sayxun mahallalari • Bekobod tumani bandlik boshqarmasi • Boyovut tumani bandlik boshqarmasi • Shirin tumani bandlik boshqarmasi • Yoshlar ishlari agentligi • O‘zbekiston metallurgiya va mashinasozlik sanoati xodimlari kasaba uyushmasi • Xotin-qizlar ishlari bo‘yicha respublika va viloyat qo‘mitalari

Quyida inson huquqlariga oid xalqaro hujjatlarni, jumladan Xalqaro huquqlar to‘plami (ya’ni Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt hamda Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt)ga taalluqli hujjatlarni; XMTning Asosiy tamoyillar va mehnat huquqlari to‘g‘risidagi deklaratsiyasida ko‘rsatilgan fundamental huquqlarga oid tamoyillarni; shuningdek, mamlakat va loyiha kontekstiga tegishli boshqa standartlarni ratifikatsiya qilish holati bayon etilgan.

3-jadval: Mamlakat uchun dolzarb bo‘lgan inson huquqlari bo‘yicha xalqaro hujjatlar va Loyiha konteksti

Mavzu	Qonunchilik
Xalqaro himoya kafolatlari va eng yaxshi amaliyotlar	• Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi • Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt, 1995-yilda ratifikatsiya qilingan • Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt, 1995-yilda ratifikatsiya qilingan • Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro paktga fakultativ protokol, 1995-yilda ratifikatsiya qilingan • Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro paktga ikkinchi fakultativ protokol (o‘lim jazosini bekor qilishga qaratilgan), 2008-yilda ratifikatsiya qilingan • Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) Ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to‘g‘risidagi konvensiyasiga qo‘shimcha protokol (OP-CEDAW), 1995-yilda ratifikatsiya qilingan • BMTning Bola huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyasi, 1994-yilda ratifikatsiya qilingan • Irqiy kamsitishning barcha shakllariga barham berish to‘g‘risidagi xalqaro konvensiya, 1995-yilda ratifikatsiya qilingan • Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiya, 2021-yilda ratifikatsiya qilingan • Qiynoqlar hamda muomala va jazolashning boshqa shafqatsiz, g‘ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsituvchi turlariga qarshi konvensiya (CAT), 1995-yil 28-sentyabrda ratifikatsiya qilingan • Barcha mehnatkash-migrantlar va ularning oila a‘zolari huquqlarini himoya qilish to‘g‘risidagi xalqaro konvensiya, ratifikatsiya qilinmagan
O‘zbekiston ratifikatsiya qilgan XMT konvensiyalari	• 29-sonli Majburiy mehnat to‘g‘risidagi konvensiya (1930), O‘zbekiston tomonidan 1992-yilda ratifikatsiya qilingan • 1930-yildagi Majburiy mehnat to‘g‘risidagi konvensiyaga 2014-yil Bayonnomasi (P29-son), O‘zbekiston tomonidan 2019-yilda ratifikatsiya qilingan • Qirq soatlik ish haftasi to‘g‘risidagi konvensiya, 1935-yil (47-son), O‘zbekiston tomonidan 1992-yilda ratifikatsiya qilingan • Haq to‘lanadigan ta‘tillar to‘g‘risidagi konvensiya, 1936-yil (52-son), O‘zbekiston tomonidan 1992-yilda ratifikatsiya qilingan • Mehnat inspeksiyasi to‘g‘risidagi konvensiya, 1947-yil (81-son), O‘zbekiston tomonidan 2019-yilda ratifikatsiya qilingan • Birlashish erkinligi va uyushish huquqini himoya qilish to‘g‘risidagi konvensiya, 1948-yil (87-son), O‘zbekiston tomonidan 2016-yilda ratifikatsiya qilingan • Uyushish huquqi va jamoa muzokaralari o‘tkazish huquqi to‘g‘risidagi konvensiya, 1949-yil (98-son), O‘zbekiston tomonidan 1992-yilda ratifikatsiya qilingan • Majburiy mehnatni bekor qilish to‘g‘risidagi konvensiya, 1957-yil (105-son), O‘zbekiston tomonidan 1997-yilda ratifikatsiya qilingan • Bandlik siyosati to‘g‘risidagi konvensiya, 1964-yil (122-son), O‘zbekiston tomonidan 1992-yilda ratifikatsiya qilingan • Xodimlar vakillari to‘g‘risidagi konvensiya, 1971-yil (135-son), O‘zbekiston tomonidan 1997-yilda ratifikatsiya qilingan

	• Eng kichik yosh to‘g‘risidagi konvensiya, 1973-yil (138-son), O‘zbekiston tomonidan 2009-yilda ratifikatsiya qilingan • XMTning 144-sonli Uch tomonlama maslahatlashuvlar (xalqaro mehnat standartlari) to‘g‘risidagi konvensiyasi (1976), O‘zbekiston tomonidan 2019-yilda ratifikatsiya qilingan • Jamoa muzokaralari to‘g‘risidagi konvensiya, 1981-yil (154-son), O‘zbekiston tomonidan 1997-yilda ratifikatsiya qilingan • Bolalar mehnatining eng yomon shakllari to‘g‘risidagi konvensiya, 1999-yil (182-son), O‘zbekiston tomonidan 2008-yilda ratifikatsiya qilingan
Gender va teng imkoniyatlar masalalari to‘g‘risida	• XMT 167-sonli Qurilishda xavfsizlik va salomatlik to‘g‘risidagi konvensiya, 1988-yil. Ushbu konvensiya O‘zbekiston uchun 2023-yil 9-iyundan boshlab kuchga kiradi. • XMT 187-sonli Mehnatni muhofaza qilish bo‘yicha asoslar to‘g‘risidagi konvensiya, 2006-yil (hali kuchga kirmagan). U O‘zbekiston uchun 2022-yil 14-sentyabrdan boshlab kuchga kiradi. • Teng mehnatga teng haq to‘lash to‘g‘risidagi 1951-yilgi konvensiya (100-son), O‘zbekiston tomonidan 1992-yilda ratifikatsiya qilingan. Onalikni muhofaza qilish to‘g‘risidagi konvensiya (1952-yil qayta ko‘rib chiqilgan) (103-son), O‘zbekiston tomonidan 1992-yilda ratifikatsiya qilingan. • Kamsitish (mehnat va bandlik sohasida) to‘g‘risidagi 1958-yilgi konvensiya (111-son), O‘zbekiston tomonidan 1992-yilda ratifikatsiya qilingan.
XMTning teng imkoniyatlar to‘g‘risidagi konvensiyalari (O‘zbekiston tomonidan ratifikatsiya qilinmagan)	• XMT 156-son, Oilaviy majburiyatlarga ega bo‘lgan erkak va ayol xodimlar uchun teng munosabat va teng imkoniyatlar to‘g‘risidagi konvensiya, 1981-yil • XMT 189-son, Uy mehnatkashlari konvensiyasi, 2011-yil • XMT 190-son, Zo‘ravonlik va tazyiq to‘g‘risidagi konvensiya, 2019-yil • XMT 169-son, Mahalliy va qabilaviy xalqlar to‘g‘risidagi konvensiya, 1989-yil • XMT 143-son, Mehnatkash-migrantlar (qo‘shimcha qoidalar) to‘g‘risidagi konvensiya, 1975-yil • XMT 148-son, Ish muhiti (havo ifloslanishi, shovqin va tebranish) to‘g‘risidagi konvensiya, 1977-yil • XMT 157-son, Ijtimoiy ta‘minot huquqlarini saqlash to‘g‘risidagi konvensiya, 1982-yil
Xalqaro SXAM qo‘llanmasi Ishchilar sharoitlari	• XMKning atrof-muhit, sog‘liqni saqlash va xavfsizlik bo‘yicha umumiy qo‘llanmasi, 2007-yil • YTTBning qurilish va bunyodkorlik faoliyati bo‘yicha kichik tarmoqli ekologik va ijtimoiy ko‘rsatmalar, 2010-yil • XMK va YTTB tomonidan tayyorlangan yo‘riqnoma. Ishchilarni joylashtirish: jarayon va standartlar, 2009-yil

4-jadval: taklif etilayotgan Loyihaning inson huquqlariga ta’sirini baholash bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan qo‘shimcha siyosat va milliy qonunchilik hujjatlarini taqdim etadi.

4-jadval: Inson huquqlari ta’siri bilan bog‘liq milliy siyosat va qonunchilik

Asoslar	Hujjatlar
---------	-----------

Mehnat va mehnat sharoitlari	• “Kasaba uyushmalari to‘g‘risida”gi O‘RQ-588-sonli Qonun, 2019-yil • O‘zbekiston Respublikasi Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi hamda Sog‘liqni saqlash vazirligining 2001-yil 30-maydagi 7-son va 1-sonli qo‘shma qarori bilan tasdiqlangan, 18 yoshga to‘lmagan shaxslarni ishga qabul qilish taqiqlanadigan noqulay mehnat sharoitli kasblar ro‘yxati
Gender va teng imkoniyatlar	• O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining 2021-yildagi “O‘zbekiston Respublikasida 2030-yilgacha mo‘ljallangan Gender tenglik strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi SQ-297-IV-sonli Qarori • 2019-yildagi “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi O‘RQ-562-sonli Qonun
Genderga asoslangan zo‘ravonlik va tazyiq	• “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi O‘RQ-561-son Qonun, 2019-yil
Inson huquqlari himoyasi kafolatlari	• Prezidentning “Qiynoqqa solish holatlarini aniqlash va oldini olish tizimini takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-5163-sonli qarori, 2021-yil • O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Inson huquqlari bo‘yicha vakili (ombudsman) faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6312-sonli Farmoni, 2021-yil • Prezidentning “Inson huquqlari bo‘yicha Milliy strategiyani tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-6012-sonli Farmoni, 2020-yil • “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi O‘RQ-641-sonli Qonun, 2020-yil • “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi O‘RQ-139-sonli Qonun, 2008-yil • “Oliy Majlisning Inson huquqlari bo‘yicha vakili (ombudsman) to‘g‘risida”gi 669-II-sonli Qonun, 2004-yil
Yer olish va boshqa joyga ko‘chirish	• O‘zbekiston Respublikasining 1990-yildagi “O‘zbekiston Respublikasida mulkchilik to‘g‘risida”gi 152-XII-sonli Qonuni • O‘zbekiston Respublikasining 2012-yil 24-sentyabrdagi “Xususiy mulkni himoya qilish va mulkdorlar huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi O‘RQ-336-sonli Qonuni
Hamjamiyatlar salomatligi va xavfsizligi	• “O‘zbekiston Respublikasi aholisi va hududining seysmik xavfsizligini ta‘minlash to‘g‘risida”gi O‘RQ-713-sonli Qonun, 2021-yil • “Aholini favqulodda vaziyatlarga tayyorlash va fuqarolar muhofazasi tartibini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 754-sonli Qonun, 2019-yil • “Orttirilgan immunitet tanqisligi virusi (OIV infeksiyasi) tarqalishiga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi O‘RQ-353-sonli Qonun, 2013-yil • “Yong‘in xavfsizligi to‘g‘risida”gi O‘RQ-226-sonli Qonun, 2009-yil • “Xavfli ishlab chiqarish obyektlarining sanoat xavfsizligi to‘g‘risida”gi O‘RQ-57-sonli Qonun, 2006-yil • “Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli ofatlardan muhofaza qilish to‘g‘risida”gi 824-I-sonli Qonun, 1999-yil
Ishchilar sharoiti	• O‘zbekiston Respublikasining Shaharsozlik kodeksi, 2021-yil • O‘zbekiston Respublikasi Milliy iqtisodiyot vazirining 2015-yil 3-martdagi 183-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan “Jamoat obyektlari va obodonlashtirish inshootlariga qo‘yiladigan sanitariya-epidemiologiya talablari to‘g‘risida”gi sanitariya qoidolari

	• O‘zbekiston Respublikasi SanPin №0289-10 “Qurilish maydonchalarini tashkil etish va qurilish ishlarini olib borishga qo‘yiladigan gigiyenik talablar”, 2010-yil
Ijtimoiy himoya va qo‘llab-quvvatlash	• O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “ijtimoiy himoyaga muhtoj ayrim toifadagi fuqarolarga pensiya tayinlash bo‘yicha davlat xizmatlarini ko‘rsatishning ma‘muriy reglamentini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 248-sonli qarori, 2021-yil • “O‘zbekiston Respublikasida nogironligi bo‘lgan shaxslarni ijtimoiy himoyalash to‘g‘risida”gi O‘RQ-162-sonli Qonun, 2008-yil

5.2. Inson huquqlari subyektlari

Ushbu bo‘lim mintaqaviy vaziyatning umumiy tavsifini beradi hamda AMITB hisobotida keltirilgan va Konsultant tomonidan obyektga tashrif buyurish va maslahatlar o‘tkazish paytida to‘plangan ma‘lumotlarga asoslanib, huquq egalari va majburiyat egalari bo‘lgan asosiy guruhlarini tavsiflaydi.

5.2.1. Mintaqaviy kontekst

O‘zbekiston Markaziy Osiyodagi aholisi eng zich joylashgan respublikadir. 447 ming km² maydonni egallab, O‘zbekiston ushbu mintaqadagi boshqa to‘rtta davlat bilan chegaradosh bo‘lgan yagona Markaziy Osiyo respublikasidir.

Toshkent viloyati shimol va shimoli-g‘arbda Qozog‘iston, shimoli-sharqda Qirg‘iziston, sharqda Namangan viloyati, janubda Tojikiston, janubi-g‘arbda Sirdaryo viloyati bilan chegaradoshdir.

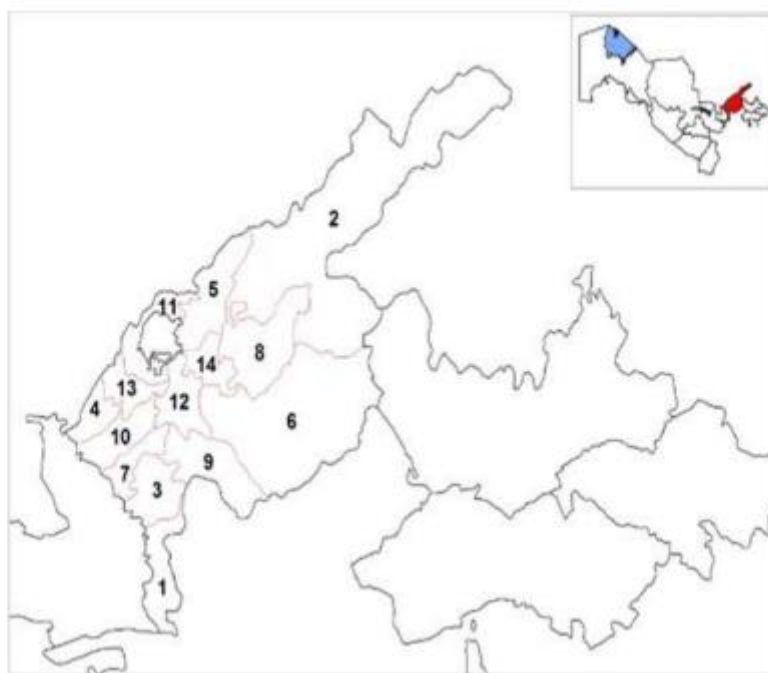
Toshkent viloyati 1938-yil 15-yanvarda tashkil etilgan. Viloyatning ma‘muriy markazi Nurafshon shahridir. Asosiy sanoat tarmoqlari: elektroenergetika, rangli metallurgiya, mashinasozlik, metallni qayta ishlash, yoqilg‘i (neft va gaz), kimyo va gaz-kimyo, qurilish materiallari, yengil va oziq-ovqat sanoati. Qishloq xo‘jaligining asosiy yo‘nalishlari: paxtachilik, g‘allachilik, go‘sht-sut chorvachiligi, bog‘dorchilik va uzumchilik, parrandachilik hamda ipakchilik. Viloyat 15 ta ma‘muriy tumanga bo‘lingan: Oqqo‘rg‘on, Ohangaron, Bekobod, Bo‘stonliq, Bo‘ka, Chinoz, Qibray, Parkent, Piskent, Quyi Chirchiq, O‘rta Chirchiq, Yangiyo‘l, Toshkent, Yuqori Chirchiq va Zangiota.

Toshkent viloyatining ma‘muriy bo‘linishi 5-jadval va 2-rasmda keltirilgan.

5-jadval: Toshkent viloyatining ma'muriy hududlari

T/r	Hudud nomi	Ma'muriy markaz
1	Bekobod tumani	Zafar
2	Bo'stonliq tumani	G'azalkent
3	Bo'ka tumani	Bo'ka
4	Chinoz tumani	Chinoz
5	Qibray	Qibray
6	Ohangaron	Ohangaron
7	Oqqo'rg'on tumani	Oqqo'rg'on
8	Parkent tumani	Parkent
9	Piskent tumani	Pskent
10	Quyi Chirchiq tumani	Do'stobod
11	O'rta Chirchiq tumani	To'ytepa
12	Yangiyo'l tumani	Gulbahor
13	Yuqori Chirchiq tumani	Yangibozor
14	Zangiota tumani	Eshonguzar
15	Toshkent tumani	Keles

Manba: <https://stat.uz/ru>

2-rasm. Toshkent viloyatining ma'muriy hududlari

“O‘MK” AJ Toshkent viloyatining Bekobod shahrida, Tojikiston va Bekobod tumani chegarasiga yaqin joyda joylashgan. Bekobod tumanining umumiy maydoni 760 km².

Tumanda 81 ta aholi punkti, 51 ta mahalla mavjud bo‘lib, unda 41,9 mingta oila istiqomat qiladi. Tuman Tojikiston Respublikasi, Sirdaryo viloyati, Bekobod shahri hamda Toshkent viloyatining Bo‘ka tumani bilan chegaradosh.

Bekobod shahrining maydoni 350 km².

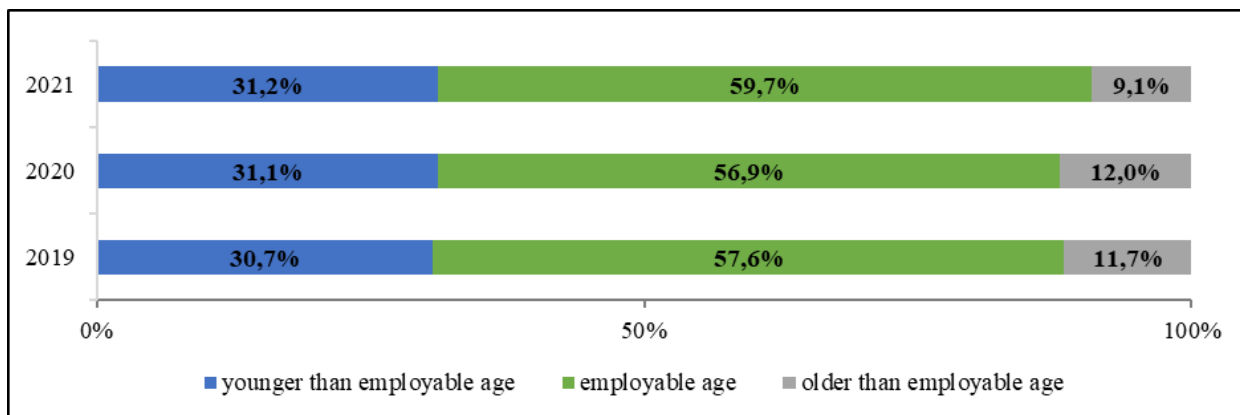
2021-yil ma'lumotlariga ko'ra, Bekobod shahrida 35 ta mahalla mavjud bo'lib, unda 28,2 mingta oila yashaydi.

6-jadval: Toshkent viloyati bo'yicha ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar

Tavsif	Ko'rsatkichlar
Maydoni, km ²	15,250
Aholisi	
Aholi zichligi, kishi/km ²	194.2
Jami odamlar soni	2,961,600
Ayollar, kishi	1,477,100
Erkaklar, kishi	1,484,500
Shahar aholisi, kishi	1,454,900
Qishloq aholisi, kishi	1,506,700
Ta'lim muassasalari	
Boshlang'ich maktablar	870
O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalari (kollejlari)	120
Akademik litseylar	6
Oliy ta'lim muassasalari	2
Tibbiy muassasalar	
Shifoxonalar	81
Shahar poliklinikalari	9,9
Infratuzilma, km	
Transport vositalari	Avtomobil yo'llari 3,965
	Temir yo'llar 391
	Aeroport Toshkent aeroporti

Toshkent viloyatida 2961,6 ming kishi (2021-yil boshiga ko'ra) istiqomat qiladi, ularning 49 foizi shahar aholisini tashkil etadi. Mavjud ma'lumotlarga ko'ra, Bekobod tumanida 159,9 ming kishi yashaydi.

Bekobod shahrining aholi soni o'sib bormoqda va 2021-yilda 96,9 ming kishiga yetgan. Bekobod shahri doimiy aholisining asosiy yosh guruhlari bo'yicha taqsimlanishi 3-rasmda aks ettirilgan.

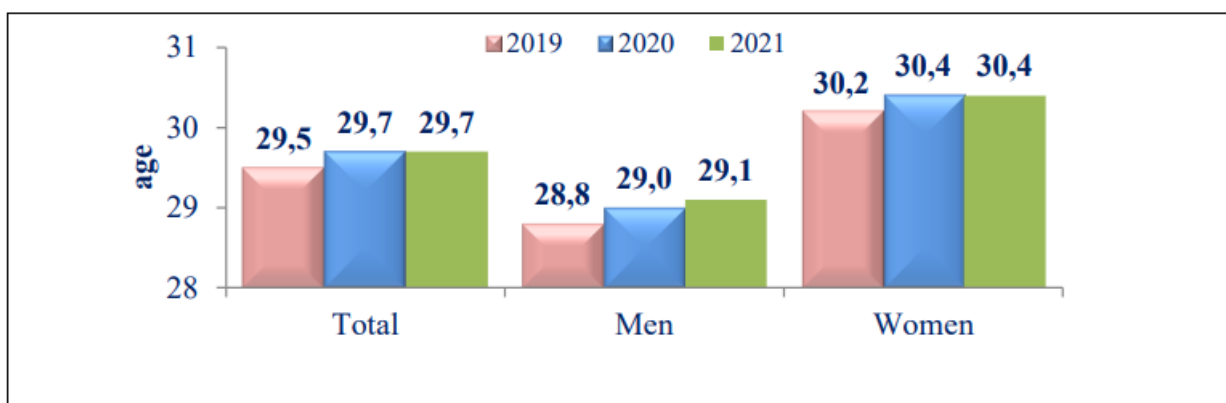
3-rasm. Bekobod shahrining yosh guruhlari bo'yicha doimiy aholisi, kishi (yil boshiga; aholining umumiy soniga nisbatan, % hisobida)

Manba: <https://stat.uz/ru>

2020-yilda <https://countrymeters.info/ru> saytining ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda o'rtacha umr davomiyligi 72,5 yilni tashkil etgan. Ushbu ko'rsatkich bo'yicha respublika dunyoning 228 mamlakati orasida 100-o'rinni egallagan. Taqqoslash uchun, Tojikiston ushbu reytingda 113-o'rinda (umr davomiyligi 70,8 yil), Buyuk Britaniya esa 22-o'rinda (81,4 yil) turadi. Respublikada o'rtacha umr davomiyligi erkaklar uchun 69,5 yil va ayollar uchun 75,7 yilni, Toshkent viloyatida erkaklar uchun 69,8 yil va ayollar uchun 75,1 yilni, Bekobodda esa erkaklar uchun 70 yil va ayollar uchun 74,2 yilni tashkil etadi.

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, Bekobodda ayollarning umr davomiyligi milliy va mintaqaviy darajadan past, erkaklarning umr davomiyligi esa milliy va mintaqaviy darajadan biroz yuqori.

Bekobod shahri aholisining o'rtacha yoshi 4-rasmda ko'rsatilgan.

4-rasm. Bekobod shahri aholisining o'rtacha yoshi (yil boshiga; yosh)

Manba: <https://stat.uz/ru>

O'zbekiston aholisining o'rtacha yoshi 28,6 yosh bo'lib, erkaklar uchun bu ko'rsatkich 28 yosh, ayollar uchun esa 29,2 yoshni tashkil etadi. Yuqoridagi rasmda Bekobod shahri aholisining o'rtacha yoshi ko'rsatilgan bo'lib, u respublika aholisidan o'rtacha bir yosh yuqori ekanligini ko'rish mumkin.

2020 va 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasida aholi sonining barqaror o'sishi kuzatildi. Bu o'sish 1,93 foizni tashkil etib, Toshkent viloyati ko'rsatkichidan (1,16%) biroz yuqori bo'ldi. Bekobod shahrida aholi soni o'sishi (1,13%) Toshkent viloyatidan biroz pastroq bo'lib, O'zbekistonning boshqa hududlari orasida eng past ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi.

7-jadval: Bekobod shahar aholisining tabiiy harakati ko'rsatkichlari (yillik; kishi)

Figures	As of early 2019.		As of early 2020.		As of early 2021.	
	Quantity	per 1000 people .	Quantity	per 1000 people .	Quantity	per 1000 people .
Birth rate	3570	23,2	3775	24,2	3641	23,0
Mortality	735	4,8	777	5,0	817	5,2
Infant mortality* (aged under 1)	34	10,2	36	9,7	26	7,0
Natural growth	2835	18,4	2998	19,2	2824	17,8
Weddings	1436	9,3	1423	9,1	1572	9,9
Divorces	162	1,1	155	1,0	125	0.8

2019-2021-yillar davomida O'zbekiston Respublikasi bo'yicha tug'ilish koeffitsiyenti 23,3% dan 24,6% gacha ko'tarilgan. Boshqa hududlar orasida eng past ko'rsatkichlardan biriga ega bo'lgan Toshkent viloyatining (faqat Buxoro va Xorazm viloyatlari undan ham pastroq) tug'ilish koeffitsiyenti 2021-yil boshida 22,4% ni tashkil etgan.

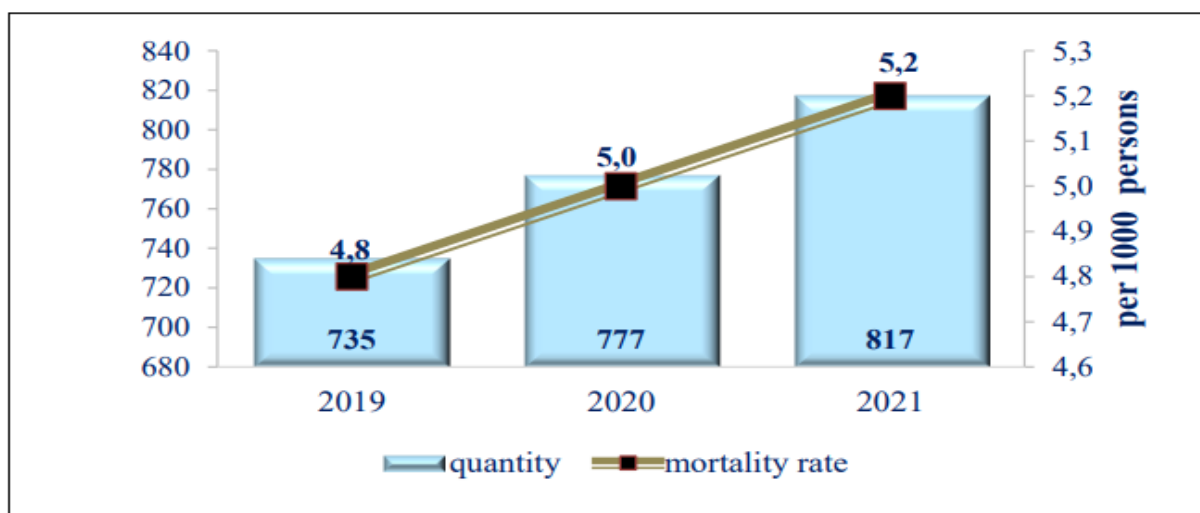
Bekobod shahridagi tug'ilish darajasi Toshkent viloyatiga nisbatan yuqori bo'lib, 2019-2020-yillarda sezilarli o'sishni qayd etgan. Bekobod shahridagi tug'ilish darajasi Toshkent viloyatiga qaraganda yuqori (23,2% va 24,2%) bo'lgan, ammo 2021-yil boshida keskin pasayib, 23% ga tushgan, bu esa 2019-yildagi darajadan ham pastroq ko'rsatkichni namoyon etgan.

5-rasm. Bekobod shahrida tug'ilish darajasi

Manba: <https://stat.uz/ru>

O'zbekistonda o'lim darajasi 2019-2021-yillarda 4,7 foizdan 5,1 foizga oshgan bo'lsa, boshqa hududlar orasida eng yuqori ko'rsatkich Toshkent viloyatida 2021-yil boshiga kelib 6,2 foizni tashkil etdi. Bekobod shahrida o'lim darajasi Toshkent viloyatiga qaraganda ancha past, 2018-yildan 2021-yil boshigacha ma'lum bir o'sishga qaramay (4,8% - 5,2%), bu O'zbekistondagi o'rtacha o'lim darajasini ko'rsatadi.

6-rasm. Bekobod shahridagi o'lim darajasi

Manba: <https://stat.uz/ru>

Tojikiston Respublikasidagi o'zbek anklavlari aholisining xususiyatlari 7.12-bo'limda bayon etilgan.

8-jadval: Loyihaning ijtimoiy ta'sir zonasidagi aholi soni

Mahalla	Metallurg	Muqimiy	Sayxun	O'zbekiston	Taraqqiyot	Jami
Aholisi, kishi	4597	5782	2251	4568	2525	19723
Uy xo'jaliklari, dona	779	1065	416	992	520	3772
Oilalar soni, dona	1047	1572	626	1457	716	5418
Ayollar, kishi	2310	3450	1084	2291	1332	10467
Erkaklar, kishi	2287	2332	1167	2277	1193	9256
Ayollar, %	50,25%	59,67%	48,16%	50,15%	52,75%	53,07%
Erkaklar, %	49,75%	40,33%	51,84%	49,85%	47,25%	46,93%
18 yoshgacha bo'lgan bolalar, kishi	1112	1648	956	1621	841	6178
18 yoshgacha bo'lgan bolalar, %	24,19%	28,50%	42,47%	35,49%	33,31%	31,32%

Iqtisodiy o'sish bilan bog'liq quyuv-prokat majmuasi loyihasining asosiy afzalliklari quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- o Rossiya, Ukraina va Qozog'istondan prokat importini almashtirish sharti bilan O'zbekiston Respublikasidan chet el valyutasi resurslarining chiqib ketishini 300 million yevro miqdorida qisqartirish;

- tayyor mahsulotlar eksporti hisobiga chet el valyutasi tushumini yiliga 52,9 million yevro miqdorida ko'paytirish;
- respublika sanoat salohiyatini 511,5 million yevroga oshirish;
- mamlakat byudjetining daromad qismini har yili 29,7 million yevro miqdorida ko'paytirish;
- 2019-yilda mamlakatning yalpi ichki mahsulotini 282 million yevroga yoki YAIMga nisbatan 0,6 foizga oshirish;
- Bekobod shahar budjeti quyuv-prokat majmuasini ishga tushirish bilan bog'liq soliq tushumlarining o'sishi (QQS - 15%, foyda solig'i - 15%, mol-mulk solig'i - 1,5%, ijtimoiy soliq - 12%) hamda loyihaning mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirishga bilvosita ta'siri hisobiga oshadi;

O'zbekiston metallurgiya sanoatining qora metallurgiya asosiy mahsulotlaridan biriga bo'lgan import bog'liqligi umumiy jihatdan pasayishi kutilmoqda.

Loyihaning ko'lami O'zbekistondagi ixtisoslashgan korxonalarga buyurtmalar berilishini ta'minlaydi.

Qurilish ishlari uchun qurilish kompaniyalari va subpudratchilar, transport hamda xizmat ko'rsatish tashkilotlari jalb etiladi, qurilish materiallari, tayyor temir-beton mahsulotlari va konstruksiyalar mahalliy bozordan xarid qilinadi va hokazo.

Loyihada ishtirok etish qo'shimcha daromad keltirib, mavjud ish o'rinlarini saqlab qolish yoki yangi ish o'rinlarini yaratish imkonini beradi, shuningdek, byudjetga soliq to'lovlari (QQS, daromad solig'i va boshqalar) kiritilishini ta'minlaydi.

Daromadlarning o'sishi tovar va xizmatlarning keyingi iste'molini rag'batlantiradi.

YAIM (har bir xodimga to'g'ri keladigan yalpi ichki mahsulot) o'sishining asosiy omillari mehnat unumdorligi va bandlikning o'sishi hisoblanadi. Loyiha doirasida bandlik va unumdorlikning bir vaqtning o'zida oshishi kutilmoqda.

Loyiha bo'yicha o'rtacha mehnat unumdorligi 39 600 AQSH dollarini tashkil etadi. O'zbekistonda o'rtacha mehnat unumdorligi 4000-5000 AQSH dollari atrofida.

Mehnat unumdorligining oshishi yanada samarali va yuqori maoshli ish o'rinlarining yaratilishini ta'minlaydi.

Loyihaning amal qilish davrida sof foydaning 2 foizi miqdorida hududiy ijtimoiy rivojlanish va xayriya ishlariga ajratmalar ko'zda tutilgan. O'rtacha yillik ajratmalar 2,6 milliard so'm yoki 26,3 milliard so'mni tashkil etadi.

Loyihani amalga oshirish ijtimoiy ahamiyatga ega investitsiyalar va xayriya uchun ham imkoniyat yaratadi. Bekobod shahri va O'zbekiston Respublikasi infratuzilmasini yaxshilash maqsadida avtomobil yo'llari va temir yo'l shoxobchalarini kapital ta'mirlash, qayta qurish va

yangilarini barpo etish, shuningdek, elektr ta'minoti bo'yicha qo'shimcha inshootlar qurish rejalashtirilgan.

Quyuv-prokat majmuasidan foydalanish davrida byudjetga qo'shimcha soliq tushumlari mahalliy, mintaqaviy va milliy darajalarda ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat, ijtimoiy siyosat, shu jumladan aholiga davlat nafaqalari va kompensatsiya to'lovlarini byudjetdan moliyalashtirishni ko'paytiradi.

Natijada, byudjet sohasida ishlovchilarning ish haqi oshadi, ijtimoiy sohada yangi ish o'rinlari yaratiladi. Bu esa aholining turmush darajasi va sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi: mehnat bozoridagi vaziyat yaxshilanadi, bandlik va aholiga ijtimoiy to'lovlardan keladigan daromadlar ko'payadi, ijtimoiy xizmatlarning mavjudligi va sifati oshadi.

Loyiha bo'yicha 2023-2057-yillarda davlat budjetiga ajratmalarning sof o'sishining o'rtacha miqdori (QQSsiz) yiliga 35 million AQSH dollari yoki 357,7 milliard so'mni tashkil etadi.

Shunday qilib, loyihani amalga oshirish ta'limni moliyalashtirishni 1 foizga yoki umumiy sog'liqni saqlashni moliyalashtirishni 2 foizga oshiradi. Agar loyihani amalga oshirishdan keladigan soliq tushumlarining o'sish summasi ijtimoiy qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilsa, bu qo'llab-quvvatlash butun mamlakat bo'yicha 5 foizga oshadi hamda butun mamlakat miqyosida ta'lim muassasalarini qurish, rekonstruksiya qilish va kapital ta'mirlashni moliyalashtirish 9 foizga yoki tibbiyot muassasalarini qurish, rekonstruksiya qilish va kapital ta'mirlashni moliyalashtirish 33 foizga ko'payadi.

Quyuv-prokat majmuasining faoliyati Bekobod shahri va Bekobod tumani, shuningdek, butun O'zbekiston Respublikasi aholisining daromadi va ichki to'lov qobiliyati darajasini oshirishga sezilarli hissa qo'shadi. Aholi daromadlarining o'sishi va samarali talabning kengayishi loyihalashtirilayotgan obyektlarda yaratilgan ish o'rinlarida band bo'lganlarning mehnatiga haq to'lash va mavjud ishlab chiqarishni rivojlantirish natijasida yuzaga keladi.

Foydalanish bosqichida, shuningdek, import o'rnini bosish va O'zbekiston metallurgiya sanoatining import qilinadigan metall mahsulotlariga qaramligini kamaytirish orqali valyuta resurslarining chiqib ketishini kamaytirish kutilmoqda. Xalq xo'jaligining mashinasozlik va qurilish tarmoqlarining rivojlanishi bilan bog'liq holda o'rta va uzoq muddatli istiqbolda metall listlar iste'molining o'sishi prognoz qilinmoqda.

Listli metall ishlab chiqarishni mahalliyashtirish natijasida qurilish sanoati, avtomobilsozlik, metallurgiya va mashinasozlik tarmoqlarining rivojlanishi O'zbekiston Respublikasining qora metallurgiya va mashinasozlik sanoati mahsulotlarining keng doirasida o'zini o'zi ta'minlash darajasini oshirish imkoniyatini yaratadi.

Loyihaning amalga oshirilishi O'zbekiston metallurgiya sanoatini rivojlantirishga qo'shimcha turtki berib, po'lat konstruksiyalar, payvandlangan quvurlar, varaq shaklidagi issiq prokatlangan listlar, tasmalar, yupqa listli sovuq prokatlangan issiq ruxlangan po'lat, polimer qoplamali sovuq prokatlangan issiq ruxlangan list, kesib-cho'zilgan list va boshqa talab yuqori bo'lgan mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish uchun poydevor yaratadi. Quyish-prokatlash majmuasining ishga tushirilishi "Toshkent metallurgiya zavodi" MCHJ QKn g'altaklardagi issiq prokatlangan listlar bilan ta'minlash va respublikada issiq prokatlangan po'lat listlarni ishlab chiqarishda foydalanuvchi korxonalarni xom ashyo bilan ta'minlash imkonini beradi.

5.2.2. Huquq egalari

Loyiha ta'sir doirasidagi mahalliy jamoalar

Ushbu kichik bo'lim loyihaning ta'sir doirasida yoki unga yaqin joylashgan mahalliy jamoalarni tavsiflaydi, bu esa loyiha faoliyatining mazkur jamoalarga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkinligini tushunish imkonini beradi.

Loyihaning potensial ijtimoiy ta'sir hududida (128-0948-ESIA-PE-3 hujjatning 8.2-bo'limiga qarang) rejalashtirilgan tadbirlarning bevosita va bilvosita ta'siriga duch kelishi mumkin bo'lgan quyidagi mahallalar joylashgan (7.2.6-rasm):

- "Metallurg" mahallasi loyiha hududidan 1000 metr masofada joylashgan bo'lib, umumiy maydoni 56 gektarni tashkil etadi. Ushbu hududda 779 ta xonadon mavjud. Mazkur mahallada jami 4597 nafar aholi istiqomat qiladi, shundan 2310 nafari ayollardir.
- "Muqimiy" mahallasi loyiha hududidan 1000 m masofada joylashgan bo'lib, umumiy maydoni 116,3 gektarni tashkil etadi, ushbu hududda 1065 ta xonadon mavjud. Bu hududda 1065 ta xonadon mavjud. Ushbu mahallada jami 5782 nafar aholi yashaydi, shundan 3450 nafari ayollar tashkil etadi.
- "Sayxun" mahallasi loyiha hududidan 1000 metr uzoqlikda joylashgan bo'lib, umumiy yer maydoni 321 gektarni tashkil etadi, ushbu hududda 416 ta xonadon mavjud. Bu hududda 416 ta xonadon mavjud. Ushbu mahallada jami 2251 nafar aholi, jumladan 1084 nafar ayol istiqomat qiladi. Mazkur mahalla Tojikistondan 4,5 kilometr uzoqlikda joylashgan.
- "O'zbekiston" mahallasi loyiha hududidan 1000 metr masofada joylashgan, umumiy maydoni 45 gektarni tashkil etadi. Bu hududda 617 ta xonadon mavjud. Mazkur mahallada jami 4568 nafar aholi yashaydi, shundan 2291 nafari ayollardir.
- "Taraqqiyot" mahallasi loyiha hududidan 1000 metr uzoqlikda joylashgan bo'lib, umumiy maydoni 130 gektarni tashkil etadi, ushbu hududda 520 ta xonadon mavjud. Bu hududda 520 ta xonadon mavjud. Ushbu mahallada jami 2525 nafar aholi, jumladan 1332 nafar ayol istiqomat qiladi.

Loyihaning kengroq ta'sir doirasida taxminan 19723 kishi, shulardan 10467 nafari ayollar istiqomat qiladi. Ta'sir doirasidagi aholining aksariyati qishloq joylarida yashaydi, chunki bu hududlar tarixan dehqonchilik va chorvachilik bilan shug'ullanib kelgan.

9-jadval: Kengaytirilgan ta'sir hududidagi aholining jins bo'yicha taqsimlanishi (2021-yil)

Hudud	Jami aholi, kishi	Ayol aholi (Jamiga nisbatan %)
Metallurg mahallasi	4,597	50,25%
Muqimiy	5,782	59,67%
Sayxun	2,251	48,16 %
O'zbekiston	4,568	50,15%
Taraqqiyot	2,525	52,75%
Jami	19,723	53,07%

Bevosita ta'sir doirasidagi hududlari (qurilish, foydalanish va tugatish bosqichlari)

Bevosita ta'sir hududlari qurilish va tugatish bosqichlarida qo'llaniladi hamda quyidagi joylarda joylashgan yoki ishlaydigan, to'g'ridan-to'g'ri ta'sirga uchragan ijtimoiy qabul qiluvchilarni o'z ichiga oladi:

- QPM uchastkasi chegarasidan 1 km radiusda
- chiziqli loyiha infratuzilmasi (elektr uzatish havo liniyasi, kirish yo'li) markaziy chizig'ining har ikki tomonidan 1 km masofada.

AMITB tekshiruvlari boshlangunga qadar, QPM loyihasining tegishli obyektlari turli xil tayyorgarlik holatida edi:

- UMKga 1,2 km uzunlikdagi yangi kirish yo'li foydalanishga topshirildi;
- 23 km uzunlikdagi elektr uzatish liniyasi: qurilish ishlari yakunlandi, pylonlar o'rnatildi va montaj ishlari olib borilmoqda.

Bevosita ta'sir doirasi, 1 km radiusda

Bevosita ta'sir doirasidagi hududlardagi jamoalar qurilish/demontaj ishlari natijasida yuzaga keladigan shovqin, tebranish va chang chiqindilari, shuningdek, qurilish maydonining yaqinligi, qurilish ishchilarining mavjudligi va qishloq hududidagi qurilish transport harakati tufayli sog'liq, xavfsizlik va farovonlikka xavf tug'dirishi sababli potensial ta'sirga uchrashi mumkin deb hisoblanadi. Bevosita ta'sir doirasiga Bekobod shahri hamda elektr uzatish liniyasi yo'nalishiga yaqin joylashgan Metallurg, Muqimiy, Sayxun, O'zbekiston va Taraqqiyot mahallalari kiritilgan bo'lib, ular ham bevosita ta'sir doirasi va baholash doirasiga kiritilgan.

Aholining himoyaga muhtoj qatlamlari.

Ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlariga boquvchisi bo'lmagan oilalar, ayollar, uy xo'jaligi boshliqlari va gender nomutanosibligi qurbonlari, yolg'iz keksalar (pensionerlar va urush faxriylari), nogironlar, ishsizlar, shu jumladan ishsiz yoshlar va ayollar, kambag'al va notinch

oilalar kiradi. Yaqin atrofdagi mahallalarda istiqomat qiluvchi ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi Loyiha ta'siriga uchrashi ehtimoli yuqori, chunki ular Loyiha ta'siriga uchrash ehtimoli ko'proq va/yoki o'zlarining ijtimoiy mavqelari tufayli Loyihadan foyda olish imkoniyati boshqalarga qaraganda cheklangan (6-jadval).

10-jadval: Loyiha hududidagi mahallalar aholisining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari

Tavsif	Metallurg	Muqimiy	Sayxun	O'zbekiston	Taraqqiyot	Jami	Mahallalardagi oilalar/aholining umumiy soniga nisbatan foiz (%)
Boquvchisi bo'lmagan oilalar soni, birlik	11	17	4	18	20	70	1,29%
Yolg'iz onalar/otalar soni, kishi	1	7	2	14	6	30	0,15%
yolg'iz keksalar, kishi	0	4	0	3	2	9	0,05%
Ko'p bolali oilalar soni, nafar	15	25	18	24	22	104	1,92%
Kambag'al oilalar soni, nafar	0	0	0	0	6	6	0,11%
Moliyaviy yordam oluvchilar soni, nafar	1	7	0	0	5	13	0,07%
Nogironlik bo'yicha nafaqa oluvchilar soni, nafar	104	59	36	45	38	282	1,43%

Ijtimoiy tadqiqotlarga ko'ra, ayollar soni taxminan 10 467 nafar bo'lib, shundan 5 464 nafari mehnatga layoqatli yoshdagi ayollardir. 5 ta mahallada jami 5 418 ta oila istiqomat qiladi. Mahallalardagi turmush sharoitlari ancha yuqori darajada baholanadi, chunki deyarli barcha xonadonlar suv, elektr energiyasi va gaz ta'minoti bilan ta'minlangan. Boquvchisini yo'qotgan oilalar nosog'lom uy xo'jaliklari hisoblanadi, chunki ular iqtisodiy faoliyatga jalb qilingan oila a'zosini yo'qotganligi sababli daromadlarini saqlab qolishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Mavjud ma'lumotlarga ko'ra, bunday oilalar soni uncha ko'p emas - atigi 70 ta oila bo'lib, bu barcha mahallalardagi oilalarning 1,29 foizini tashkil etadi, xolos. Shuningdek, mahallalarda 104 ta ko'p bolali oila ro'yxatga olingan, 6 ta oila esa kambag'al maqomiga ega bo'lib, tegishli nafaqa olmoqda.

Yerlarni begonalashtirish, iqtisodiy ko‘chirish.

Yondosh loyihalar - elektr uzatish liniyasi trassasi va UMKga kirish yo‘lining ajratilgan hududlarini o‘rganish natijalariga ko‘ra, ular hududining katta qismi asosan mevali daraxtlar ekish, makkajo‘xori, paxta, lub, bug‘doy va boshqa ekinlarni yetishtirish uchun foydalaniladigan fermer xo‘jaliklari uchastkalariga to‘g‘ri kelishi aniqlandi.

Bekobod tumani va Bekobod shahrida qurib foydalanishga topshirilgan avtomobil yo‘li, Toshkent viloyatining Bekobod tumani va Bekobod shahrida hamda Sirdaryo viloyatining Shirin shahri va Boyovut tumanida qurilayotgan elektr uzatish tarmog‘i sug‘oriladigan qishloq xo‘jaligi yerlari orqali o‘tkazildi.

O‘zR Yer kodeksi yer uchastkalarini davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo‘yish imkoniyatini nazarda tutadi. Bu o‘rinda u davlatning mol-mulkni majburiy begonalashtirishga bo‘lgan huquqi to‘g‘risidagi qonun hujjatlari qoidalariga muvofiq yer egasining roziligi bilan hukumat qaroriga binoan jamoat ehtiyojlari uchun yerni xususiy mulkdan olib qo‘yishni anglatadi, bu esa darhol va yetarli darajada qoplashni nazarda tutadi.

AMITB tadqiqot dasturini aniqlash bosqichida o‘tkazilgan so‘rov natijalariga ko‘ra, loyihani amalga oshirish munosabati bilan ko‘chirish zarurati aniqlanmadi: eng yaqin turar-joy binolari elektr uzatish liniyalari va yo‘llar chegaralaridan 30 metrdan 500 metrgacha uzoqlikda joylashgan.

Quyuv-prokat majmuasi infratuzilmasining qurilishi yerdan foydalanuvchilarning iqtisodiy ko‘chishiga olib keldi, tadqiqot davomida kompensatsiya to‘lovlari qisman amalga oshirilganligi aniqlandi.

Yondosh obyektlar, elektr uzatish liniyalari va yo‘llar qurilishida yerlari zarar ko‘rgan Bekobod va Boyovut tumanlari fermerlari bilan o‘tkazilgan fokus-guruhlar davomida loyiha faoliyatiga turlicha baho berildi. Respondentlarning loyihaga nisbatan salbiy munosabatda bo‘lishining asosiy sababi, ushbu obyektlarning qurilishi dastlabki mustaqil baholashda hisobga olinmagan yerlar va ekinlarga ta’sir ko‘rsatgani edi.

Ushbu da’volar munosabati bilan Maslahatchi loyiha faoliyati doirasida yer ajratish va kompensatsiya masalalari bo‘yicha ijtimoiy audit jarayonini boshladi.

2021-yil dekabr - 2022-yil yanvar oylarida ijtimoiy audit o‘tkaziladi. Uning doirasida tuman hokimliklari, mahalliy fermerlar uyushmalari bilan maslahatlashuvlar o‘tkazildi hamda loyihadan ta’sirlangan fermerlar bilan chuqurlashtirilgan suhbatlar uyushtirildi. Bu tadbirlarning maqsadi doimiy yoki vaqtincha (har bir fermer xo‘jaligi uchun alohida) ajratilgan yer egalari va yer uchastkalari to‘g‘risida ma’lumot olish, baholash hisobotlari va milliy qonunchilik tartib-qoidalarining to‘g‘ri bajarilishini tekshirish, shuningdek XMK SS-5 talablariga muvofiqligini tahlil qilishdan iborat edi.

Xotin-qizlar qo'mitalari.

Har bir mahallada tegishli jamoalarda yashovchi mahalliy ayollarning manfaatlarini qo'llab-quvvatlovchi va ifodalovchi Xotin-qizlar ishlari qo'mitasi faoliyat yuritadi. Tuman hokimliklari ham xotin-qizlar manfaatlarini himoya qilish, qarorlar qabul qilishda va fuqarolik jamiyati tashkilotlarida ularning ishtirokini boshqarish hamda rag'batlantirish, shuningdek, sog'liqni saqlash, ta'lim, madaniyat, sport va boshqa ijtimoiy sohalarda xotin-qizlarga yordam ko'rsatish uchun Xotin-qizlar masalalari bo'yicha qo'mitalarni boshqaradi. Bu qo'mitalar "moslashuv markazlari" (boshpanalar) ochadi, o'z biznesini ochmoqchi bo'lgan ayollar uchun seminarlar va treninglar o'tkazadi, ayollarga huquqiy, psixologik, tibbiy maslahat xizmatlarini taqdim etadi, ko'rgazmalar va yarmarkalar tashkil qiladi. Loyiha kompaniyasi ushbu qo'mitalardan foydalanib, loyihaning manfaatdor tomonlarni jalb etish tadbirlarida ayollarning ishtirokini rag'batlantiradi.

Vaqtinchalik qurilish ishchilarining oqimi atrofdagi jamoalarda erkaklar va ayollarga turlicha ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'zbekistonda erkaklar ko'proq rasmiy ishlarga, ayollar esa ko'proq yordamchi ishlarga jalb qilinadi. Bu holat fokus-guruh muhokamalari (FGM) davomida namoyon bo'ldi, bunda ayollar asosan loyihani o'z erkak qarindoshlari uchun potentsial ish manbai sifatida ko'rib, qiziqish bildirdilar.

Asosan erkaklardan iborat bo'lgan qurilish ishchilari yoki smena ishchilari odatda oilalaridan va o'z madaniyatlaridan uzoqda bo'lishadi. Bu esa depressiya, spirtli ichimliklar va giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish, jamiyatda nosog'lom jinsiy faollik va zo'ravonlikka olib kelishi mumkin. Loyiha ta'sir doirasida genderga asoslangan zo'ravonlik va ta'qiblar (GAZT) ko'payishiga sabab bo'lishi ehtimoldan xoli emas.

Oila a'zolariga asosiy g'amxo'r sifatida va oilalari uchun xavfsiz oziq-ovqat manbaini ta'minlash asosan ularning zimmasida bo'lgani sababli, FGMdagi ayollar oziq-ovqat ta'minoti, salomatlik va bolalarning rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan ifloslanish muammolaridan ham alohida xavotirda edilar.

Yer olish-sotish masalalarida quyidagilarni hisobga olish lozim: Yer sotish va ijaraga berish bo'yicha muzokaralarda ayollarning zaif ahvoli, jumladan, ba'zi hollarda ayollarning yer va mulkka egalik qilish huquqini ta'minlovchi qonuniy asoslarning yo'qligi; Yirik miqyosli ishlab chiqarishning ayollarning kichik dehqon xo'jaliklariga ta'siri va ularning mahsulotlari uchun bozorga chiqish imkoniyatlari; Ko'chirish va iqtisodiy siljitish masalalarida uy-ro'zg'or sohasi uchun asosiy mas'ul va homiy sifatida ayollarga tushayotgan bosim.

Ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlar.

Yuqoridagi ma'lumotlarga asoslanib, Loyiha ta'sir qilishi mumkin bo'lgan ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlariga quyidagilar kiradi:

- Ayollar: ayniqsa, mavsumiy ishlarda band bo'lgan, o'z daromadlarini topish imkoniyatlari juda cheklangan, ma'lumot yoki kasbiy tayyorgarligi yetarli bo'lmagan, shuningdek, homiladorlik ta'tilidan so'ng ishga qaytishni rejalashtirganlar

- Yoshlar: keng va bevosita ta'sir doirasida ishsizlik darajasi yuqori bo'lgan, ish imkoniyatlari cheklangan hamda tajriba yoki malakaga ega bo'lmagan yosh avlod vakillari

- Iqlim o'zgarishi hududlaridagi malakasiz mavsumiy va dehqon xo'jaligi ishchilari: bular yersiz, kam ta'minlangan, ish va daromad barqarorligi ta'minlanmagan ishchilardir

- Ishsizlar: ish o'rni va doimiy daromadidan mahrum bo'lganlar

- Iqlim o'zgarishi hududlaridagi bolalar: odatda mavsumiy ishlarda band bo'lgan va ko'pincha qurilish hamda xavfli mehnat sharoitlarida bolalar mehnatining eng yomon shakllariga duchor bo'lish xavfi ostidagi bolalar

- Iqlim o'zgarishi hududlarida daromadlarini barqaror ta'minlashda qiyinchiliklarga duch kelayotgan kam ta'minlangan oilalar

- Nogironlar: bu guruhga jismoniy nogironligi bor shaxslar, autizm bilan kasallangan, ruhiy salomatligi bilan bog'liq muammolari va uzoq muddatli kasalliklarga chalingan insonlar kiradi. Ishlash qobiliyatiga ega nogironlar ko'pincha to'liq stavkali, munosib maosh to'lanadigan ish topishda qiyinchiliklarga duch kelishadi

- Keksalar: bu oila a'zolari ko'pincha daromadga ega bo'lmaydilar, bu esa asosiy daromad keltiruvchiga ko'proq mas'uliyat yuklaydi va oilaning har bir a'zoriga to'g'ri keladigan xarajatlarni kamaytiradi. Ular, ayniqsa qurilish maydonchasi yaqinida yashaydigan bo'lsa, shovqin ta'siriga nisbatan zaif hisoblanadi.

Bevosita ta'sir doirasida iqlim o'zgarishi mintaqasidagi qishloq uy xo'jaliklari: barcha uy xo'jaliklari ham ichimlik suvi, oqova suv va gaz ta'minotidan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmashligini hisobga olgan holda, qishloq jamoalarida yashash sharoitlari shaharlarga qaraganda yomonroq.

Ishchi kuchi.

Ushbu bo'lim Loyiha doirasida saqlab qolinishi rejalashtirilgan ishchi kuchi haqida umumiy ma'lumot beradi.

Sanoat loyihalari odatda ko'p mehnat talab qilishi va ishga yollash hamda pudrat asosida ishchi jalb qilish kabi turli xil mehnat munosabatlarini o'z ichiga olishi sababli, mehnat huquqlari ish sharoitlari, subpudratchi xodimlarga nisbatan farqli munosabat va ayollar hamda ozchilikka mansub shaxslarga nisbatan kamsituvchi amaliyotlar kabi sohalarda salbiy ta'sirga uchrashi mumkin. Yig'ilishlar o'tkazish erkinligi va jamoaviy muzokaralar olib borish huquqlari ham ko'pincha potensial ta'sir ko'rsatilishi mumkin bo'lgan sohalar hisoblanadi.

Loyihaning foydalanish bosqichida jami 1253 ta yangi ish o'rni yaratiladi, shundan 1091 nafari (87%) ishchilar, 162 nafari (13%) rahbarlar, mutaxassislar va xodimlar bo'lib, ularning 51 nafari (0,5%) ma'muriy-boshqaruv xodimlariga kiradi.

Loyiha doirasida yaratilgan ish o'rinlarining umumiy soni 406 tani tashkil etib, bu qurilish bosqichidagi ishchi kuchi oqimidan uch baravar kamdir. Ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish xodimlari sifatida asosan Bekobod tumani va Bekobod shahri aholisi jalb etilishi kutilmoqda (taxminan 200 nafar ishlab chiqarish xodimi).

Asosiy ishchilar, navbatchi xodimlar, smenada ishlaydigan rahbarlar va mutaxassislarning ish va dam olish tartibi asosiy texnologik uskunalarning ish rejimiga muvofiq belgilangan bo'lib, u uzluksiz, ikki smenali, 12 soatlik, to'rt brigadali tarzda tashkil etilgan. Smenada ishlamaydigan rahbarlar, mutaxassislar, shuningdek xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning bir qismi uchun esa ikki kunlik dam olish kunlari bilan bir smenali ish tartibi joriy etilgan.

Loyiha tufayli ishchi kuchining oqimi kasalxonalar va boshqa tibbiy muassasalar, maktablar, dam olish maskanlari, uy-joy, jamoat transporti va boshqa ijtimoiy infratuzilmalarga bo'lgan bosimning oshishiga olib keladi.

Asosiy ijtimoiy-iqtisodiy tadqiqotlar bosqichida o'tkazilgan tahlillar Bekobod shahri aholisining shifoxonalar bilan yetarli darajada ta'minlanmaganligini ko'rsatdi.

Qisqa muddatda ishchi kuchi oqimi ijtimoiy infratuzilmaga tushadigan yukni biroz oshirsada, talabning o'sishi infratuzilmaning rivojlanishiga olib kelishi kutilmoqda, bu esa qo'shimcha ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Korxonaga qo'shimcha migratsiya oqimi bilan bog'liq yukni kamaytirish maqsadida mahalliy infratuzilmani rivojlantirish (tibbiyot muassasalari, maktablar va maktabgacha ta'lim muassasalarini qurish/kengaytirish) dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish tavsiya etiladi.

128-0948-ESIA-PE-2 hujjatining 7.4 va 7.5-bo'limlarida keltirilgan baholash asosida Bekobod shahridagi maktablarning o'rtacha to'ldirish darajasi 912 o'quvchini tashkil etishi aniqlandi. Bu esa shahardagi maktablar sonining yetarli emasligi va sinflarning haddan tashqari gavjumligini (har bir sinfda o'rtacha 40 o'quvchi) ko'rsatadi.

Shuningdek, baholash natijalariga ko'ra, Bekobod shahri shifoxonalar bilan yetarli darajada ta'minlanmaganligi aniqlandi. Bekobod shahridagi shifoxonalar 96 ming aholi uchun atigi 62,5% xizmat ko'rsatish quvvatiga ega. Aholi o'sishi bilan taqqoslaganda, ishchi kuchi oqimi natijasida yangi quyish va prokatlash majmuasida 200 nafar xodim ishga joylashishi, bu esa jami 1200 ta oila (har birida o'rtacha 6 nafar a'zo) paydo bo'lishiga olib kelishi taxmin qilinmoqda. Ushbu xonadonlarni ijtimoiy infratuzilma bilan ta'minlash uchun kamida bitta maktab va bog'cha qurish, tibbiyot punkti yoki shifoxona ochish zarur.

Loyihani amalga oshirish natijasida ijtimoiy infratuzilmaga tushayotgan yuklamaning oshishi aholi farovonligining pasayishiga olib kelishi ehtimoldan yiroq. Loyihaning salbiy ta'sirlariga bevosita duch kelishi mumkin bo'lgan aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga yordam ko'rsatish muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Inflyatsiyaning, ayniqsa oziq-ovqat va uy-joy narxlarining oshishiga ishchi kuchining oqib kelishi va talab darajasining o'zgarishi ham sabab bo'lishi mumkin. Ushbu ta'sir odamlarning umumiy farovonligining haqiqiy pasayishiga olib kelishi ehtimoldan yiroq, chunki talab qo'shimcha ishlab chiqarishni rag'batlantiradi va aholiga ko'rsatiladigan xizmatlar sonini oshiradi. Biroq, bu ta'sir ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlariga ta'sir qilishi mumkinligini tushunish kerak.

Foydalanish bosqichida mehnatga layoqatli aholining bandlik bo'yicha kutilmalari qondirilmaligi, shuningdek, mahalliy aholining - loyihada band bo'lganlar va arizalari muvaffaqiyatsiz bo'lganlarning noroziligi kuzatilishi mumkin.

Aksariyat tezkor vazifalar mahalliy yollangan xodimlar tomonidan bajariladi. Yuqori malakali ish o'rinlariga ham mahalliy kadrlar ustuvorlik bilan qabul qilinadi. Biroq, ayrim muhandislik lavozimlari uchun kompaniya xalqaro ishga qabul qilish strategiyalari orqali chet ellik mutaxassislarni jalb etadi. Texnik va ma'muriy xodimlar uchun malaka oshirish markazi tashkil etiladi. Mehnat muhofazasi va xavfsizlik texnikasi, yangi xodimlar uchun yo'riqnomalar va maxsus funksional treninglar kabi o'quvlar professional mutaxassislar tomonidan muntazam ravishda o'tkaziladi. Shuningdek, yetakchi chet ellik mutaxassislar orasidan ichki trenerlar tanlanadi va aniq ehtiyojlar uchun maxsus dasturlar ishlab chiqilib, muntazam ravishda o'tkazib boriladi. Markaz zavod hududida joylashadi va uning resurslaridan barcha xodimlar foydalanishi mumkin bo'ladi.

Loyiha doirasida Bekobod viloyatida ham bir qator doimiy ish o'rinlari yaratiladi. Qurilish va foydalanish bosqichlarida ish o'rinlari yaratilib, qurilishning eng qizg'in paytida ishchi kuchi 1300 dan ortiq kishini tashkil etishi kutilmoqda. Loyihani ishga tushirish davrida jami ishchi kuchiga bo'lgan talab 1253 kishini tashkil etadi. Shundan 1091 nafari ishchi, 162 nafari rahbar, mutaxassis va xodimlar, jumladan 51 nafari ma'muriy-boshqaruv xodimlaridir. Quyish-prokatlash majmuasi tomonidan yaratilgan ish o'rinlarining umumiy soni 406 tani tashkil etadi, taxminan ishlab chiqarish xodimlarining soni 200 dan ortiq bo'ladi.

Doimiy ishlab chiqarish xodimlarining eng ko'p soni 2024-yilda erishiladi, bu vaqtda quyish-prokatlash majmuasida laboratoriya va mahsulot sifatini nazorat qilish xodimlarini qo'shganda taxminan 1200 kishi ish bilan ta'minlanadi.

Qurilish ishchilari kabi, mahalliy aholi (ya'ni Bekobod tumani va Bekobod shahri aholisi) asosan ishlab chiqarish (maxsus texnik ma'lumotli) va xizmat ko'rsatuvchi xodimlar (200 kishigacha) sifatida ishga olinishi taxmin qilinmoqda, ammo loyiha ta'minot zanjiri va boshqa

bog'liq ishlab chiqarish sanoatlari hisobiga doimiy bandlik darajasi ancha yuqori bo'lishi kutilmoqda.

MXQ Pudratchi va subpudratchilar qurilish bosqichi uchun malakali va malakasiz ishchilarni ta'minlaydi. Malakali ishchi kuchining bir qismi MXQ Pudratchisining kelib chiqish mamlakatidan xalqaro miqyosda jalb qilinadi. Loyihada ko'zda tutilgan inshootlar asosan rotatsiya asosida ishlaydigan va O'MK maydonchasi yaqinida joylashgan qurilish lagerida yashaydigan xodimlar tomonidan quriladi.

Pudratchi "Renaissance Heavy Industries" MCHJ (Rossiya) O'zbekistonning boshqa hududlaridan malakali kadrlarni, shuningdek, avvalgi obyektlarda zarur tajriba va malakaga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini va ehtimol, boshqa mamlakatlardan ham mutaxassislarni jalb qiladi.

Bekobod tumani va shahridagi ba'zi qurilish ishchilarining malakasiz ishchi kuchi bo'lishi taxmin qilinmoqda. Shahardagi qurilish sohasida band bo'lganlarning umumiy soni (taxminan 800 kishi) hisobga olinganda, quyish-prokatlash majmuasi qurilishiga mehnat resurslarini jalb etish mehnat bozorida qisqa muddatli ijobiy o'zgarishlarga olib kelishi mumkin.

Ishchilar maxsus lagerlarga joylashtiriladi. Bu lagerlar bir qator hujjatlar va MXQ Pudratchisi tomonidan ishlab chiqiladigan Lager sanitariya va gigiyena rejasi asosida boshqariladi. Bunda XMK faoliyat standartlari, XMK va YTTBning "Ishchilarni joylashtirish: jarayonlar va standartlar" bo'yicha ko'rsatmalari inobatga olinadi.

Ishchilar Loyiha obyektlariga oilalari bilan kelmaydi. IHTB tayyorlash paytida qurilish ishchilarining aniq jinsiy taqsimoti ma'lum bo'lmasa-da, shunga o'xshash loyihalar tajribasiga asoslanib, qurilish va foydalanish bosqichlarida ishchilarning aksariyati erkaklar bo'lishi taxmin qilinmoqda.

5.2.3. Majburiyat egasi

Majburiyat egalari - huquq egalari oldida inson huquqlari bo'yicha majburiyatlari yoki mas'uliyatlari mavjud bo'lgan shaxslardir. Loyiha hududida quyidagi asosiy majburiyat egalari aniqlangan.

Davlat subyektlari

Ta'rifga ko'ra, davlatlar inson huquqlarini hurmat qilish, himoya qilish va amalga oshirish bo'yicha qonuniy majburiyatga ega bo'lganligi sababli, ular inson huquqlari sohasidagi asosiy mas'uliyatli subyektlar hisoblanadi. Davlat rahbarligidagi asosiy majburiyat egalari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Bekobod viloyati hokimligi, Bekobod shahar hokimligi, tuman hokimliklari (Bekobod va Boyovut tumanlari) hamda Muqimiy, Metallurg, Sayxun, O'zbekiston va Taraqqiyot mahallalari (mahalliy darajada) faoliyat yuritadi. Ularning vazifalari keng qamrovli majburiyatlar

bilan belgilanadi. Bular orasida eng muhimlari quyidagilardir: aholining ehtiyojmand qatlamlarini qo‘llab-quvvatlash (shu jumladan, kambag‘al oilalarni davlat tomonidan moliyaviy yordam ko‘rsatish), atrof-muhitni muhofaza qilish va nazorat etish, tibbiy va ta‘lim xizmatlarini ko‘rsatish, hamda jamiyat xavfsizligini ta‘minlash.

- Shuningdek, Bekobod viloyati Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish boshqarmasi Loyihaning ta‘siri va foydalaridan manfaatdor bo‘lib, atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik ruxsatnomalar berish, atrof-muhitning ifloslanishini nazorat qilish, tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun to‘lovlarni undirish, hamda ekologik faoliyat natijalari va ijrosini nazorat qilish uchun mas‘uldir.

- Bundan tashqari, Bekobod viloyati Qishloq va suv xo‘jaligi boshqarmasi yer va suv resurslaridan foydalanish to‘g‘risidagi qonun hujjatlariga qat‘iy rioya etilishini ta‘minlash vazifasini bajaradi.

- Bekobod viloyati Metallurgiya sanoati va kommunal-maishiy sektorda xavfsizlikni ta‘minlash hududiy inspeksiyasi xavfli obyektlarda sanoat xavfsizligi qonunchiligiga rioya etilishini nazorat qilish va ta‘minlash, kon-qazilma va mineral resurslar sanoatini nazorat qilish, gaz xo‘jaligi obyektlaridan xavfsiz foydalanishni ta‘minlash hamda neft-gaz sanoati ustidan nazoratni amalga oshirish uchun javobgardir.

- Bekobod viloyati Sanitariya-epidemiologiya markazi esa aholi salomatligi va epidemiologik vaziyatni nazorat qiladi, kasalliklarning oldini olish bo‘yicha xizmatlar ko‘rsatadi.

- Bekobod tumani Ijtimoiy himoya va mehnat boshqarmasi mehnat va bandlikni rivojlantirish hamda tartibga solish, mehnat munosabatlarini va mehnatni muhofaza qilishni nazorat qilish, aholiga ijtimoiy xizmatlar ko‘rsatishni ta‘minlash bilan shug‘ullanadi.

- O‘zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi huzuridagi Madaniy meros agentligining Bekobod bo‘limi moddiy madaniy merosni boshqarish va muhofaza qilish, muzeylar faoliyatini nazorat qilish, arxeologik tadqiqotlarni olib borish, madaniy boyliklarni eksport va import qilishni tartibga solish, madaniy hududlar va tarixiy mahallalarning o‘ziga xosligi, tabiiy landshafti va betakror xususiyatlarini asrab-avaylash masalalari bilan shug‘ullanadi.

- Hududiy va mintaqaviy davlat hokimiyati organlari, mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlari, nazorat qiluvchi davlat tashkilotlari, mahalliy kadastr organlari.

Loyiha kompaniyasi va Loyiha

Loyiha kompaniyasi va Loyiha (ya‘ni, barcha pudratchilar, subpudratchilar hamda XMK SS2 talabiga ko‘ra asosiy ta‘minot zanjiri tashkilotlari⁶) inson huquqlarini hurmat qilish,

⁶ XMK “birlamchi ta‘minot zanjiri”ni mijoz loyihasining asosiy biznes jarayonlari uchun zarur bo‘lgan tovar yoki materiallarni muntazam ravishda yetkazib beruvchi ta‘minotchilar, “ta‘minot zanjiri ishchilari”ni esa ana shunday birlamchi ta‘minotchi tomonidan ishga jalb qilingan xodimlar sifatida belgilaydi.

boshqalarning huquqlarini buzmaslik va o'zlari aloqador bo'lgan ta'sirlarni bartaraf etish majburiyatiga ega. Ushbu majburiyat O'zbekistonning amaldagi qonunchiligida belgilangan talablar hamda Loyiha tomonidan AMITB jarayoni doirasida o'z zimmasiga olgan ixtiyoriy majburiyatlar bilan belgilanadi.

MXQ bo'yicha pudratchi va subpudratchilar

MXQ bo'yicha pudratchi "Renaissance Heavy Industries" MCHJ har oyda Loyiha kompaniyasiga barcha subpudratchilar haqida hisobot taqdim etadi.

Subpudratchi kompaniyalar O'zbekistonlik qurilish korxonalari bo'lishi taxmin qilinmoqda va ularning soni hozircha noma'lum.

5.2.4. Boshqa shartlar

Mahalliy va xalqaro nodavlat notijorat tashkilotlar (NNT)

MTHR rejasida ko'rsatilganidek, loyihaga qiziqish bildirishi mumkin bo'lgan bir qancha NNTlar mavjud, jumladan:

- Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston-Germaniya forumi
- Qullikka qarshi xalqaro tashkilot
- O'zbekiston Qizil yarim oy jamiyati
- O'zbekiston ekologik harakati
- O'zbekiston kasaba uyushmalari Federatsiyasi kasaba uyushmalari tashkiloti

birlashmasi, Toshkent viloyati

- Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazi
- O'zbekiston nodavlat notijorat tashkilotlari ekoforumi
- _____ tumanlar fermer xo'jaliklari uyushmalari

Ushbu NNT vakillari ANITBni oshkor qilish bo'yicha xalqaro jarayonlarda ishtirok etishdan manfaatdor bo'lishi mumkin.

Kasaba uyushmalari (KU).

2020-yil 8-martda O'zbekistonda "Kasaba uyushmalari to'g'risida"gi yangi qonun kuchga kirdi. Ushbu qonun, jumladan, Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) konvensiyalariga muvofiq kasaba uyushma tashkilotlarining huquq va majburiyatlarini yanada rivojlantirish, kasaba uyushmalari organlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish tartibini soddalashtirish hamda deklarativ xususiyatga ega bo'lgan me'yorlarni bekor qilishni o'z ichiga oladi.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasining "Kasaba uyushmalari to'g'risida"gi Qonunida (17.05.2022-yildagi O'RQ-588-sonli tahriri) "fuqarolar o'z qonuniy manfaatlarini himoya qilish uchun ixtiyoriy ravishda kasaba uyushmalari tuzish, ularga a'zo bo'lish, kasaba

uyushmalari faoliyatida ishtirok etish va kasaba uyushmalaridan chiqish huquqiga ega" ekanligi belgilab qo'yilgan.

Amerika Qo'shma Shtatlarining O'zbekiston bo'yicha 2020-yilgi Inson huquqlari hisobotiga ko'ra, milliy qonunchilik yuqori rahbariyat tomonidan ishchilarni kasaba uyushmasiga qarshi kamsitishni taqiqlaydi. "Kasaba uyushmalari to'g'risida"gi Qonunda ta'kidlanishicha, ishchilar kasaba uyushmasiga a'zoliqi sababli ishdan bo'shatilishi mumkin emas.

Loyiha kompaniyasining Jamoaviy shartnomasi (KJSh) mehnat bilan bog'liq barcha masalalarni, jumladan, ish vaqti, mehnat sharoitlari, sog'liq va xavfsizlik, mehnat kafolatlari va boshqa jihatlarni qamrab oladi hamda O'zbekiston tomonidan ratifikatsiya qilingan XMTning barcha konvensiyalariga havola qiladi.

5.2.5. Asosiy huquq egalari (manfaatdor tomonlar) va asosiy majburiyatlarni bajaruvchilarning umumiy tavsifi

5.2.2 va 5.2.3-bo'limlarda taqdim etilgan ma'lumotlarga asoslanib, ushbu IHTBni o'tkazish maqsadida quyidagi asosiy huquq egalari va majburiyat egalari aniqlanadi:

- Huquq egalari (daxldor manfaatdor tomonlar):
 - Boyovut, Sayxum, Metallurg, Taraqqiyot, Muqimiy mahallalari va Bekobod shahri
 - Bekobod va Boyovut tumanlari bo'ylab ta'sirlangan fermerlar

Loyiha kompaniyasining barcha xodimlari, shu jumladan:

- Loyiha kompaniyasi xodimlarining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari va ayollar

Loyihaning barcha ishchilari, jumladan:

- Loyiha xodimlarining ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlar, shu jumladan mehnat migrantlari va ayollar,
- Xodim bo'lmagan ishchilar, jumladan qurilish ishchilari va asosiy ta'minot zanjiridagi ishchilar.

- Majburiyat egalari:
 - Milliy hukumat idoralari – Mintaqaviy va mahalliy hokimiyat organlari
 - Loyiha kompaniyasi
 - Loyihaning MXQ pudratchilari va subpudratchilari
 - Asosiy ta'minot zanjirida ishtirok etuvchi tashkilotlar.

Ushbu guruhlarining har birida boshqalarga qaraganda ko'proq ta'sir ko'rsatadigan odamlar, shu jumladan migrantlar, yerdan foydalanuvchilar, ayollar va bolalar bo'lishi mumkin.

Ushbu IHTBda ko'rib chiqiladigan inson huquqlari masalalari va keyinchalik baholanadigan salbiy ta'sirlar yuqorida sanab o'tilgan manfaatdor tomonlarning huquqlari va majburiyatlari bilan bog'liq.

5.3. Mehnat sharoitlari va mehnat muhofazasi

Quyidagi 11-jadvalda mehnat standartlari va mehnatni muhofaza qilish bilan bog‘liq bir qator ko‘rsatkichlar bo‘yicha ma‘lumotlar keltirilgan.

5.3.1. Ish haqi

O‘zbekistonda hukumat tomonidan belgilangan eng kam ish haqi mavjud bo‘lib, O‘zbekistondagi hech bir ishchiga ushbu majburiy eng kam miqdordan kam maosh to‘lanishi mumkin emas. O‘zbekistonda eng kam ish haqini to‘lamaydigan ish beruvchilar O‘zbekiston hukumati tomonidan jazoga tortilishi mumkin. O‘zbekistondagi eng kam ish haqi miqdori barcha ishchilar uchun oyiga 920 ming so‘mni tashkil etadi. O‘zbekistonda eng kam ish haqi miqdori so‘nggi marta 2022-yil iyun oyida o‘zgartirilgan.

O‘zbekistondagi milliy statistika ma‘lumotlariga ko‘ra, erkaklar ayollarga nisbatan 39% ko‘proq daromad oladi. Biroq, O‘MK jamoaviy shartnomasi Xalqaro Mehnat Tashkilotiga havola qiladi va bir xil lavozimdagi erkaklar va ayollarning maoshlari teng bo‘lishi kerakligi to‘g‘risidagi bandni o‘z ichiga oladi.

5.3.2. Ish vaqti

Qurilish bosqichida barcha obyektlarda ish vaqti bir smenada kuniga sakkiz soatni tashkil etib, bir soatlik tushlik tanaffusi bilan amalga oshiriladi. Obyektdagi ishchilar qurilishning turli davrlariga qarab bir necha smenada band bo‘lishadi. Tungi smena vaqtida sog‘liqni saqlash va xavfsizlik bo‘yicha alohida choralar ko‘riladi.

11-jadval: O'zbekistonda mehnat va mehnat sharoitlari profili

Mavzu	Ma'lumot	Ko'rsatkich	Manba
Bolalar mehnati	4,5 Child Diligence Response	Ish joyida bola huquqlari (bolalar mehnati hamda yosh ishchilar, ota-onalar va parvarishlovchilar uchun munosib mehnat sharoitlari) bo'yicha indeks ko'rsatkichi, 0-10 shkala bo'yicha (kuchaytirilgan e'tibor talab etiladi)	YUNISEF, Bola huquqlari va biznes atlas ⁷
Majburiy mehnat	Tier 2	Odam savdosi, 1-daraja 1/ 2-daraja / 3-daraja Kuzatuv ro'yxati / 3-daraja (eng yomon)	AQSH Davlat Mehnat Departamentining Odam savdosi bo'yicha reytingi, 2021-yil ⁸
Majburiy mehnat	14	Yevropa va Markaziy Osiyo mintaqasidagi tarqalish ko'rsatkichi bo'yicha reytingda, mamlakat o'zni 50-1 oralig'ida (eng yomoni 1)	Global qullik indeksi, mamlakat ma'lumotlari, 2018-yil. (har 1000 aholiga qurbonlar) ⁹
Majburiy mehnat	30.4	Yevropa va Markaziy Osiyo mintaqasida hukumatlarning javob choralari bo'yicha bosqichma-bosqich foizlar, umumiy ball va reytinglar (eng yuqori ko'rsatkich 75,2 - eng past ko'rsatkich 20,7)	Global qullik indeksi, mamlakat ma'lumotlari, 2018-yil
Majburiy mehnat	71.7	167 mamlakat uchun o'lchov bo'yicha zamonaviy qullikka nisbatan zaiflik 1-100 (eng yomon)	Global qullik indeksi, mamlakat ma'lumotlari, 2018-yil
Gender	74	Ayollar tinchlik va xavfsizlik indeksi 1-170 (eng yomon)	Jorjaun ayollar, tinchlik va xavfsizlik instituti 2021/22-yillar ¹⁰
Gender	106 HDI Rank 0,288 value	Global tengsizlik indeksi, 0,642-0,045 (eng yaxshi) Reyting (1-189 eng yomon)	Gender tengsizlik indeksi (GII), 2020-yil ¹¹
Gender	70.6	Tenglik ko'rsatkichi 100 dan -1 gacha (eng past)	Ayollar, biznes va qonun 2021 ¹²

Ta'til pullik bo'lib, u 15 ish kunidan kam bo'lmasligi shart. Qo'shimcha ta'tillar ish beruvchi tomonidan mehnat shartnomasida yoki boshqa ichki hujjatlarda belgilanishi mumkin. Yillik ta'til davri uchun xodimga o'rtacha ish haqidan kam bo'lmagan miqdorda to'lov kafolatlanadi.

⁷<https://www.childrensrightsatlas.org/country-data/countries/uzbekistan/>

⁸<https://www.state.gov/reports/2021-trafficking-in-persons-report/uzbekistan/>

⁹<https://www.globalslaveryindex.org/>

¹⁰<https://giwps.georgetown.edu/the-index/>

¹¹<https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII>

¹²<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35094>

5.3.3. Bolalar mehnati va majburiy mehnat

Majburiy mehnat va odam savdosining oldini olishga oid milliy qonunchilik Konstitutsiya va Mehnat kodeksining 37-moddasiga asoslanadi. Mehnat kodeksining 7-moddasiga ko'ra, alohida holatlar bundan mustasno, majburiy mehnat taqiqlanadi. Ishchilardan pasportlarini olib qo'yish qonunga xilof hisoblanadi.

AQShning 2021-yilgi Odam savdosi to'g'risidagi hisobotiga ko'ra, O'zbekiston hukumati odam savdosini bartaraf etish bo'yicha minimal standartlarga to'liq javob bermasa-da, bu yo'nalishda sezilarli sa'y-harakatlarni amalga oshirmoqda. COVID-19 pandemiyasining odam savdosiga qarshi kurashish salohiyatiga ta'sirini hisobga olgan holda, hukumat o'tgan hisobot davriga nisbatan umumiy ravishda kuchaygan sa'y-harakatlarni namoyish etdi. Shu sababli O'zbekiston 2-darajaga ko'tarildi. Bu sa'y-harakatlarga quyidagilar kiradi: jabrlanuvchilarni himoya qilishning takomillashtirilgan protokollarini o'z ichiga olgan odam savdosiga qarshi kurash to'g'risidagi yangi qonunni qabul qilish; bolalarni majburiy mehnatga jalb qilishni birinchi marta sodir etilgandayoq jinoiy javobgarlikka tortish uchun Jinoyat kodeksiga o'zgartirishlar kiritish; oldingi yillarga qaraganda ko'proq jabrlanuvchilarni aniqlash; oldingi hisobot davriga nisbatan sezilarli darajada ko'proq odam savdogarlarini tergov qilish, jinoiy javobgarlikka tortish, hukm chiqarish va jazo tayinlash.

Bundan tashqari, hukumat fuqarolik jamiyati va xalqaro tashkilotlarga monitoring o'tkazish imkoniyatini kengaytirish bo'yicha yangi sa'y-harakatlarni amalga oshirdi hamda mehnat qonunbuzarliklari uchun mansabdor shaxslarni jarimaga tortishni davom ettirdi. Biroq, ketma-ket to'qqizinchi yil davomida hech bir mansabdor shaxs majburiy mehnat jinoyatlariga aloqadorligi uchun jinoiy javobgarlikka tortilmadi. Majburiy mehnatni birinchi marta sodir etilganda ma'muriy huquqbuzarlik sifatida belgilaydigan amaldagi qonunlar samarali ijroni cheklashda davom etmoqda.

Hukumat huquqni muhofaza qilish choralarini kuchaytirdi. Jinoyat kodeksining 135-moddasi jinsiy savdo va mehnat savdosini jinoiy javobgarlikka tortiladigan qilmish sifatida belgilaydi. Voyaga yetgan jabrlanuvchiga nisbatan uch yildan besh yilgacha, bola jabrlanuvchiga nisbatan esa sakkiz yildan 12 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi belgilangan bo'lib, bu jazolar yetarlicha qattiq hisoblanadi.

5.4. Yerga egalik

5.4.1. Umumiy ma'lumot

O'zbekistonda yerga xususiy mulkchilik mavjud emas. 1998 yilgi Yer kodeksida nazarda tutilganidek, yer davlatga tegishli bo'lib, sotish, ayirboshlash, hadya etish, garovga qo'yish mumkin emas. Shuningdek, Yer kodeksida jismoniy shaxslar yerga meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilish, doimiy foydalanish, vaqtincha foydalanish, ijaraga olish, birgalikda egalik qilish va foydalanish huquqi asosida egalik qilishlari mumkinligi belgilangan. Foydalanish huquqini berish yerdan foydalanishning belgilangan qoidalari doimiy ravishda buzilgan taqdirda bekor qilinishi mumkin.

Qishloq xo'jaligi yerlari turli xil egalik shakllarida bo'lishi mumkin. Yer egaligining turli xillari bir nechta kombinatsiyalarda mavjud bo'lishi mumkin:¹³

a. Uy-joy uchastkalari - bu uy qurilgan va kichik bog'ni o'z ichiga olgan yerlar. Ular muddatsiz saqlanadi va meros qilib qoldiriladi, lekin faqat uy haqiqiy xususiy mulk hisoblanadi.

b. Tomorqa - bu odatda uyga yondosh bo'lgan shaxsiy yordamchi yer uchastkasi bo'lib, undan barcha fuqarolar o'z ehtiyojlari uchun foydalanish huquqiga ega. Bu uchastkalarining qonuniy maydoni 0,06 gektardan (ga) 0,25 gektargacha, keyinchalik esa sug'oriladigan yerlarda 0,35 gektargacha va sug'orilmaydigan yerlarda 0,5 gektargacha kengaytirildi. Biroq, yer taqsimoti uning mavjudligiga bog'liq, chunki bu uchastkalar odatda jamoa xo'jaliklari yer zaxiralaridan, jamoa va xonadon boshlig'i o'rtasidagi kelishuvlar asosida ajratiladi.

c. Shirkatlar, ya'ni sobiq davlat xo'jaliklari, jamoa aksiyadorlik korxonalari sifatida qayta tashkil etildi va qishloq xo'jaligi yerlarining asosiy qismini egallaydi, barcha ekinlar qiymatining taxminan 50 foizini tashkil etadi. Shirkat deyarli kichik shaharchalarni tashkil etuvchi dalalar, qishloq xo'jaligi inshootlari va aholi manzilgohlaridan iborat. Shirkat har yili fermerlarga ekin turlari va ishlab chiqarish darajasi bo'yicha shartlar asosida dalalarni ijaraga beradi. Shirkat jamoa sifatida yerga umrbod meros qilib qoldiriladigan egalik huquqi orqali egalik qiladi. Ba'zi hududlarda fermerlar yillar davomida bir xil yer uchastkalarini ishlab kelishmoqda.

d. Fermerlar mustaqil fermer xo'jaliklarini alohida yuridik shaxs sifatida 50 yilgacha bo'lgan uzoq muddatli ijara asosida tashkil etishlari mumkin. Qishloq xo'jaligi idoralari va mahalliy hokimiyat dalalarni xususiylashtirishni rejalashtiradi, talabgorlar orasidan fermerlarni tanlaydi, ekin turlarini belgilaydi, ishlab chiqarish darajasini belgilaydi, fermerlikni moliyalashtiradi, urug'lik va o'g'itlarni sotadi va barcha mahsulotlarni sotib oladi va bozorga chiqaradi. Fermerlarni tanlash ko'rsatilgan boshqaruv va fermerlik qobiliyatlariga asoslanadi. Ijaraning maksimal muddati 49-yil, lekin o'rtacha 2 gektardan iborat kichik xo'jaliklar 10-15-yilga ijaraga berilgan. Paxta yoki sut ishlab chiqarish dalalaridan tashqari, ijara fermasi sabzavot ekilishi mumkin bo'lgan bog'ni o'z ichiga oladi. Fermer xo'jaliklarining ozgina qismi xususiylashtirildi.

¹³https://www.fao.org/gender-landrights-database/country-profiles/countries-list/land-tenure-and-related-institutions/en/?country_iso3=UZB

2002-yil holatiga ko'ra, jami haydaladigan yerlarning 6 foizi mustaqil xo'jaliklar hissasiga to'g'ri kelgan.

e. Dehqon xo'jaliklari shirkatlarga murojaat qilish asosida tashkil etilishi mumkin. Yer qishloq xo'jaligi va uy-joy maqsadlarida foydalanilishi hamda meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilishga berilishi mumkin. Tomorqada faqat oila a'zolari ishlashi mumkin. Dehqon yerining maksimal hajmi 0,35 gektardan 1 gektargacha. 1998-yilda qabul qilingan qonunchilik dehqon va mustaqil fermer o'rtasidagi farqni belgilaydi.

Fuqarolarga yer uchastkalari jamoa bog'dorchiligi, uzumchiligi va polizchiligini yuritish uchun ham berilishi mumkin, bu 1998 yilgi Yer kodeksining 56-moddasida nazarda tutilgan. Ushbu yer uchastkalarining o'lchami bog'dorchilik-uzumchilik shirkatining har bir a'zosi uchun 0,06 gektargacha; oshxona-bog'dorchilik guruhi uchun 0,08 gektargacha belgilanadi.

5.4.2. Yer qonunchiligini ta'minlovchi milliy va mahalliy organlar

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi va mahalliy davlat muassasalari 1998 yilgi Yer kodeksining 4-moddasida ko'rsatilganidek, yer to'g'risidagi normativ hujjatlarni qabul qilish va amalga oshirish, 12-moddasida ko'rsatilganidek, yer ni boshqarish bo'yicha asosiy organlardir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1998-yil 24-iyuldagi Farmoni bilan tashkil etilgan Yer resurslari davlat qo'mitasi (Kadastr qo'mitasi) ning vazifalari orasida yer qonunchiligi ijrosini ta'minlash vazifasi ham bor. Sudlar va xo'jalik sudlari yuridik va jismoniy shaxslar o'rtasidagi yer nizolarini ko'rib chiqishga mas'uldirlar, Yer kodeksining 89-moddasida ko'rsatilganidek, yuridik va jismoniy shaxslar o'rtasidagi yer xususidagi nizolar sud tomonidan qonunchilikda belgilangan tartibda hal etiladi..

5.4.3. Loyihani amalga oshirish uchun yer sotib olish

Loyihadan manfaatdor bo'lgan fermerlar uchun yondosh obyektlar (O'MKdan R-20 trassasigacha bo'lgan 1,2 km yo'l va Sirdaryo GRESdan 220/110 Kv "Metallurgiya" O'MK podstantsiyasigacha bo'lgan 23 km elektr uzatish liniyasi) qurilishida yerni begonalashtirish, kompensatsiya to'lovlari, yerni olib qo'yish, iqtisodiy ko'chirish tartibi tekshirildi.

Yer ajratish, iqtisodiy ko'chirish.

Yondosh loyihalar – elektr uzatish liniyasi va O'MKga olib boruvchi yo'lining ajratilgan hududlarini o'rganish natijalariga ko'ra, ular hududining katta qismi asosan mevali daraxtlar ekish, makkajo'xori, paxta, lub, bug'doy va boshqa ekinlarni yetishtirish uchun foydalaniladigan fermer xo'jaliklari uchastkalariga to'g'ri kelishi aniqlandi.

Kirish yo'li (Bekobod tumani va Bekobod shahri hududida qurilib, foydalanishga topshirilgan) hamda elektr uzatish liniyasi (Toshkent viloyatining Bekobod tumani va Bekobod

shahrida, Sirdaryo viloyatining Shirin shahri va Boyovut tumanida qurilmoqda) sug'oriladigan ekin maydonlari orqali o'tkazilgan.

O'zbekiston Respublikasi Yer kodeksida yer uchastkalarini davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yish imkoniyati ko'zda tutilgan. Bu holda, davlatning mulkni majburiy tarzda olib qo'yish huquqi to'g'risidagi qonun hujjatlari talablariga rioya qilgan holda, yer egasining roziligini olib, hukumat qarori asosida xususiy mulkdagi yerni jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yish nazarda tutiladi. Bunda darhol va munosib kompensatsiya to'lanishi shart.

AMITB tadqiqot dasturini aniqlash bosqichida o'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, loyihani amalga oshirish munosabati bilan ko'chirish zarurati aniqlanmagan: eng yaqin turar-joy binolari elektr uzatish liniyalari va yo'llar chegaralaridan 30 dan 500 metrgacha uzoqlikda joylashgan.

Quyish va prokatlash majmuasi infratuzilmasining qurilishi yerdan foydalanuvchilarning iqtisodiy ko'chishiga olib kelgan, so'rovnoma natijalariga ko'ra, kompensatsiya to'lovlari qisman amalga oshirilganligi aniqlangan.

Tegishli obyektlar, elektr uzatish liniyalari va yo'llar qurilishi paytida yerlari zarar ko'rgan Bekobod va Boyovut tumanlari fermerlari bilan fokus-guruhlar davomida loyiha faoliyatiga aralash baho berildi. Respondentlarning loyihaga ijobiy munosabatda bo'lmaganligining asosiy sababi, ushbu obyektlarning qurilishi dastlabki mustaqil baholashda hisobga olinmagan yerlar va ekinlarga ta'sir ko'rsatgan.

Ushbu da'volar munosabati bilan Konsultant tomonidan loyiha faoliyatida yer uchastkalarini olib qo'yish va kompensatsiya masalalari bo'yicha Ijtimoiy audit jarayoni yo'lga qo'yildi.

2021-yil dekabr-yanvar oylarida ijtimoiy audit o'tkaziladi. U doimiy yoki vaqtincha (har bir fermer xo'jaligi bo'yicha alohida) ajratilgan mulkdorlar va yer uchastkalari to'g'risida ma'lumot olish, baholash hisobotlarini va milliy qonunchilik tartib-qoidalarining to'g'ri bajarilishini tekshirish, XMK SS-5 talablariga rioya etilishini tahlil qilish uchun tuman hokimliklari, mahalliy fermerlar uyushmalari bilan maslahatlashuvlar va loyihaga aloqador fermerlar bilan chuqur suhbatlar o'tkazish tashabbusi bilan chiqdi.

5.5. Sud mexanizmidan foydalanish

O'zbekistonda sud hokimiyatining mustaqilligi qonun bilan belgilangan. Xususan, Konstitutsiyada hokimiyatning bo'linishi tamoyili¹⁴ ham, sud hokimiyatining qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatlardan, siyosiy partiyalar va boshqa jamoat birlashmalaridan mustaqilligi

¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 11-modda.

ham mustahkamlab qo'yilgan. Shuningdek: sudyalar o'z vazifalarini bajarishda mustaqildirlar va faqat qonunga bo'ysunadilar; ularning faoliyatiga biron-bir tarzda aralashishga yo'l qo'yilmaydi va bunday aralashuv qonunga muvofiq jazolanadi; sudyalar faqat qonunda nazarda tutilgan hollarda vakolat muddati tugaguniga qadar lavozimidan ozod etilishi mumkin¹⁵.

Sud yoki ma'muriy organlarda odil sudlovga erishishni istagan shaxslarga yuridik maslahat va vakillik, shu jumladan, zarur hollarda, bepul yuridik yordam olish kafolatlanishi kerak. O'zbekistonda bepul yuridik yordam tizimi faqat jinoiy ishlarni qamrab oladi¹⁶. Fuqarolik ishlariga, shu jumladan iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarga taalluqli ishlarga kelsak, bepul yuridik yordam faqat erkaklar va ayollarning teng huquqlarini buzish kabi tor doiradagi huquqlarga nisbatan taqdim etiladi¹⁷. Biroq, so'nggi chora-tadbirlarning ayollar, shu jumladan qishloq joylaridagi ayollarning ayollarga nisbatan kamsitish holatlari to'g'risida xabar berish va odil sudlov va huquqiy yordamdan foydalanish qobiliyatiga ta'siri hali aniq emas¹⁸.

Quyidagi jadvalda Jahon odil sudlov loyihasining qonun ustuvorligi indeksi bo'yicha O'zbekistonning bir nechta omillardagi ko'rsatkichlari va reytingi keltirilgan. Shuni ta'kidlash joizki, fuqarolik odil sudlovi doirasidagi kichik toifalar ichida "Fuqarolik odil sudlovining noto'g'ri hukumat ta'siridan xoliligi" ko'rsatkichi bo'yicha O'zbekiston 0,51 ball to'plagan. Bu ko'rsatkich fuqarolik odil sudlovi tizimining noto'g'ri hukumat yoki siyosiy ta'sirlardan qay darajada xoli ekanligini o'lchaydi va O'zbekistonning bu borada o'rtacha darajada ekanligini ko'rsatadi.

12-jadval: O'zbekiston Jahon odil sudlovining qonun ustuvorligi indeksidan tegishli ko'rsatkichlar¹⁹

Omil	Tavsif	Natija va reyting (128 mamlakat ichida)
Qonun ustuvorligi indeksi, umumiy ball	Sakkizta omil bo'yicha qonun ustuvorligining umumiy ko'rsatkichi: hukumat vakolatlariga cheklovlar, korrupsiyaning yo'qligi, ochiq boshqaruv, asosiy huquqlar, tartib va xavfsizlik, qonunlarning ijrosi, fuqarolik va jinoiy sud ishlari yuritish	Natija: 0,47 Reyting: 92/128

¹⁵ O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, 112-modda.

¹⁶ O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, 112-modda; "Advokatlar to'g'risida"gi Qonun, o'sha manba, 11-modda; va "Sudlar to'g'risida"gi Qonun, 10-modda; O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi, 1994-yil 22-sentyabr, 2013-XII-son, 50-modda.

¹⁷ O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni, 2019-yil 2-sentyabr, O'RQ-562-son, 28-modda, <https://lex.uz/docs/4494873>; O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 7-martdagi PQ-4235-son "Xotin-qizlarning mehnat huquqlari kafolatlarini yanada kuchaytirish va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlashga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi.

¹⁸ Masalan, Xotin-qizlarga nisbatan kamsitishlarga barham berish qo'mitasi, O'zbekistonning oltinchi davriy ma'ruzasi munosabati bilan mavzular va masalalar ro'yxati, CEDAW/C/UZB/Q/6, 2020-yil 27-iyul, 2-band.

¹⁹ O'zbekiston bo'yicha qo'shimcha ma'lumotlar bilan quyidagi havola orqali tanishish mumkin: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2020/Uzbekistan/>

Asosiy huquqlar	Birlashgan Millatlar Tashkilotining Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi asosida mustahkam o'rnatilgan va qonun ustuvorligi masalalari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan inson huquqlarini baholaydi.	Natija: 0,41 Reyting: 110/128
Fuqarolik odil sudlovi	Fuqarolik ishlari bo'yicha sudlarning qulayligi va arzonligini, shu jumladan, odamlarning mavjud himoya vositalari haqida xabardorligini o'lchaydi.	Natija: 0.51 Reyting: 72/128
Normativ-huquqiy tartibga solish	Qoidalarining adolatli va samarali amalga oshirilishi va bajarilishi darajasini o'lchaydi	Natija: 0.44 Reyting: 96/128

5.6. Xavfsizlik va inson huquqlari

Quyidagi jadvalda O'zbekistondagi xavfsizlik holati bilan bog'liq ko'rsatkichlar keltirilgan. Fuqarolik va siyosiy huquqlarni himoya qilish (masalan, erkin harakatlanish, fikr bildirish yoki ifoda etish erkinligi) hamda korrupsiya kabi qo'shimcha ko'rsatkichlar ham berilgan, chunki bular xavfsizlik va inson huquqlari bilan bog'liq potentsial xavflarning manbalari yoki sabablari bo'lishi mumkin. Shu ko'rsatkichlarga asoslanib, O'zbekistonda fuqarolik va siyosiy huquqlar sohasida, shuningdek, mamlakatda korrupsiya muammo sifatida qabul qilinishi tufayli boshqaruv sohasida xavf-xatarlar mavjudligi ko'rinadi.

13-jadval: O‘zbekiston uchun tinchlik va xavfsizlik ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	Ma’lumot	Tavsif	Manba (Davri)
Fuqarolik va siyosiy huquqlar	72.0	Beqaror davlatlar indeksi, 0-120 (eng yomon)	Tinchlik jamg‘armasi, beqaror davlatlar indeksi, 2021 yil ²⁰
Korrupsiya	28/100	Korrupsiya indeksi, 0-100 ball (eng yaxshi)	Transparency International, Korrupsiyani qabul qilish indeksi (2021-yil) ²¹
Global tinchlik indeksi, 1-5 (eng yomon)	2.001	Iqtisodiyot va tinchlik institutining Global tinchlik indeksi (GTI) dunyoning 23 ta sifat va miqdoriy ko‘rsatkichlari bo‘yicha 163 ta mamlakatni uchta yo‘nalish bo‘yicha: jamiyat xavfsizligi darajasi, joriy ichki va xalqaro mojarolar darajasi va militarizatsiya darajasi bo‘yicha joylashtiradi. 1 ga yaqin ballar yuqori tinchlik darajasiga mos keladi	Iqtisodiyot va tinchlik instituti. Global tinchlik indeksi 2022 ¹⁰⁴
Global tinchlik indeksi, mamlakatlar reytingi	86	(Oldingisiga qarang) Indeksda eng yomon ko‘rsatkichlar birinchi bo‘lib ko‘rsatilgan mamlakatlar kamayib borish tartibida joylashtirilgan.	Iqtisodiyot va tinchlik instituti. Global tinchlik indeksi 2022: Murakkab dunyoda tinchlikni o‘lchash, Sidney, 2022-yil iyun. ²²
Siyosiy terror shkalasi, 1-5 (eng yomon)	3	Mamlakat boshdan kechirayotgan siyosiy zo‘ravonlik va terror darajasini dastlab Freedom House tomonidan ishlab chiqilgan 5 darajali terror shkalasi asosida o‘lchaydi. Ma’lumotlar manbalariga Amnesty Internationalning yillik hisobotlari, AQSH Davlat departamentining Inson huquqlari amaliyoti bo‘yicha mamlakat hisoboti va Human Rights Watch tashkilotining Jahon hisobotlari kiradi.	Gibney, M., et al. 2019. The Political Terror Scale (Siyosiy terror shkalasi) 1976-2020 ²³
Xavfsizlik apparatlari, 0-10 (eng yomon)	6,5	Baholar 0 (yaxshilanish) dan 10 (yomonlashish) gacha bo‘lgan shkalaga asoslanadi. Xavfsizlik apparati indikatorlari davlat xavfsizligiga tahdidlarni, masalan, portlashlar, hujumlar va jang bilan bog‘liq o‘limlar, isyonchi harakatlar, isyonlar, davlat to‘ntarishlari yoki terrorizmni	Tinchlik jamg‘armasi, beqaror davlatlar indeksi (2020)

²⁰ <https://fundforpeace.org/2020/05/11/fragile-states-index-2020/>

²¹ <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>

²² <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2022/06/GPI-2022-web.pdf>

²³ <https://www.politicalterrorindex.org/>

		hisobga oladi. Shuningdek, u uyushgan jinoyatchilik va qotillik kabi jiddiy jinoiy omillarni, fuqarolarning ichki xavfsizlikka bo'lgan ishonchini hisobga oladi.	
Jamoaviy shikoyat, 0-10 (eng yomon)	8,8	Baholar 0 (yaxshilanish) dan 10 (yomonlashish) gacha bo'lgan shkalaga asoslanadi. Jamoaviy shikoyatlar ko'rsatkichi jamiyatdagi turli guruhlar o'rtasidagi bo'linishlarga, xususan, ijtimoiy yoki siyosiy xususiyatlarga asoslangan bo'linishlarga va ularning xizmatlar yoki resurslardan foydalanish va siyosiy jarayonga qo'shilishdagi rolga e'tibor qaratadi. Jamoaviy shikoyatning tarixiy tarkibiy qismi ham bo'lishi mumkin, bunda jabrlangan jamoa guruhlari o'tmishdagi adolatsizliklarni keltirib chiqaradi, bu esa guruhning jamiyatdagi rolga ta'sir qiladi.	Tinchlik jamg'armasi, beqaror davlatlar indeksi (2020)

6. Inson huquqlari bo'yicha xatarlar va loyihaning ta'siri

6.1. Loyiha faoliyati bilan bog'liq inson huquqlari masalalarini baholash

O'zbekiston inson huquqlarini himoya qilishni hukumatning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgiladi. Mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy, fuqarolik va siyosiy huquqlarni ta'minlashda sezilarli yutuqlarga erishdi. 2020 yil 22 iyunda davlat Inson huquqlari bo'yicha Milliy strategiyani qabul qildi. Bu O'zbekiston tarixidagi birinchi strategik hujjat bo'lib, unda insonning shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarini ta'minlash bo'yicha uzoq muddatli maqsadli chora-tadbirlar majmui belgilab berildi. Strategiyaga Inson huquqlari bo'yicha yo'l xaritasi ilova qilingan bo'lib, unda 78 ta ustuvor tadbir ro'yxati keltirilgan va ularning bir qismi allaqachon amalga oshirilgan. Xususan, Inson huquqlari bo'yicha milliy strategiya 33 ta qonun loyihasini, jumladan 20 ta yangi qonunni qabul qilishni nazarda tutadi. Bular orasida "Odam savdosiga qarshi kurashish to'g'risida"gi (yangi tahrirda), "Aholini ish bilan ta'minlash to'g'risida"gi va "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi qonunlar mavjud.

2020 yil 13 oktyabrda tarixda ilk bor O'zbekiston 2021-2023 yillarda uch yil muddatga BMT Inson huquqlari bo'yicha kengashi a'zosi etib saylandi. Inson huquqlari bo'yicha kengash Birlashgan Millatlar Tashkiloti tizimidagi hukumatlararo organ bo'lib, u yer yuzidagi barcha inson huquqlarini rag'batlantirish va himoya qilish uchun mas'ul bo'lgan 47 ta davlatdan iborat. O'zbekistonning ushbu nufuzli organga saylanishi mamlakatimizda inson huquqlarini himoya

qilish va rag'batlantirish borasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar xalqaro hamjamiyat tomonidan keng qo'llab-quvvatlanayotganining yaqqol tasdig'i va e'tirofidir.

IHTB maslahatlashuvlari davomida mahalliy jamoalar tomonidan inson huquqlari masalalari ko'tarildi va ular korrupsiya va bandlik bilan bog'liq kamsitish, ma'lumot olish imkoniyatining yo'qligi va ularning uy xo'jaliklariga tahdid bilan bog'liq.

Ushbu loyihada inson huquqlari bo'yicha ehtimoliy muammolar mehnat, yer olish, gender va xavfsizlik bilan bog'liq.

Ushbu kichik bo'limda quyidagilar asosida Loyiha uchun dolzarb hisoblangan inson huquqlari masalalari sanab o'tiladi:

- 4-bobda keltirilgan inson huquqlari konteksti haqidagi ma'lumotlar
- 5.2.2 va 5.2.3-kichik bo'limlarda taqdim etilgan asosiy ta'sirga uchragan huquq egalari va asosiy majburiyat bajaruvchilarning tavsifi
- Loyiha kompaniyasining korporativ hujjatlari, jumladan Loyiha uchun ishlab chiqilgan AMITB va Loyiha kompaniyasi hujjatlarida sanab o'tilgan inson huquqlari masalalarining muhimligini tan olish
- Xalqaro miqyosda e'tirof etilgan inson huquqlari, shu jumladan quyidagilar:
 - Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (Birlashgan Millatlar Tashkiloti 1948)
 - Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt (Birlashgan Millatlar Tashkiloti 1966) – ikkita ixtiyoriy protokolni o'z ichiga oladi
 - XMTning sakkizta asosiy mehnat standartlari
 - Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt (Birlashgan Millatlar Tashkiloti 1966).

Loyiha faoliyati bilan bog'liq inson huquqlari mavzulari va aniq inson huquqlari ro'yxati keltirilgan quyidagi jadvallar ikkita bo'limga bo'lingan:

- Ish joyidagi inson huquqlari va ish yuritish munosabatlari
- Hamjamiyatlarda inson huquqlari

Jadvallar Loyiha uchun dolzarb hisoblangan inson huquqlari masalalarini qisqacha asoslash bilan qamrab oladi va har bir inson huquqlari toifasida Loyiha keltirib chiqarishi kutilayotgan haqiqiy va potentsial ta'sirlarni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, jadvallarda qo'llaniladigan inson huquqlari va huquqiy vositalarga havolalar keltirilgan.

14-jadval: Ish joyida va ish yuritish munosabatlarida inson huquqlari

Inson huquqlari toifasi	Asoslash va tavsiflash	Potensial daxldor manfaatdor tomonlar (huquq egalari)	Inson huquqlari bilan bog'liq potensial va haqiqiy ta'sirlar	Qo'llaniladigan inson huquqlari va huquqiy vositalar
Ish joyidagi kamsitish va teng munosabat	Loyihada (ayniqsa, jalb etilgan pudratchilarda) shaxslar yoki guruhlarini ish bilan ta'minlashda jinsi, gender identiteti va jinsiy moyilligiga ko'ra kamsitish xavfi mavjud. Mamlakat inson huquqlari vaziyati tavsifiga ko'ra, pudratchilar orasida ish joyida kamsitish va/yoki ta'qibga uchrashi mumkin bo'lgan ehtimoliy zaif guruhlar - mehnat muhojirlari, ayollar va jinsiy ozchiliklar hisoblanadi. Irqi, jinsi va nogironligi asosida kamsitishni taqiqlash bilan bog'liq milliy qonunchilik Konstitutsiya va Mehnat kodeksining 6-moddasida aks etgan. 2019-yilda milliy qonunchilikka "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi 562-sonli qonun orqali gender tengligi to'g'risidagi yangi qonun kiritildi. 2019-yilda hukumat prezidentning ayollar mehnat huquqlari kafolatlarini kuchaytirish to'g'risidagi farmoni doirasida tog'-kon sanoati, neft-gaz korxonalari va qurilish kabi og'ir sanoat va kasblarda ayollarning ishlashiga qo'yilgan taqiqni bekor qildi. Amerika Qo'shma Shtatlarining "O'zbekiston – 2020" inson huquqlari to'g'risidagi hisobotiga ko'ra, nogironligi bo'lgan shaxslar ish joyida kamsitishlarga duch kelmoqda.	Ishchilar - Ishchi kuchining bir qismi kamsitish yoki ta'qibga uchrashi mumkin. Ayniqsa, migrantlar va ayollar xavf ostida.	Haqiqiy ta'sirlar: Ayniqsa pudratchilar orasida ishchi kuchi bilan bog'liq muammolar: • Pudratchilar va Loyiha kompaniyasi ishchi kuchining mehnat lagerlaridagi yashash va uy-joy sharoitlarining yetarli emasligi • Kamsituvchi amaliyotlar, ishchilarning kasaba uyushmalarini tuzish va jamoaviy muzokaralarda ishtirok etish huquqlarini buzish. • Jinsi, gender o'ziga xosligi va jinsiy oriyentatsiyasiga asoslangan shaxslar yoki guruhlarini ish bilan ta'minlashda kamsitish.	• Kamsitmaslik huquqi (IHUD 2, FSHXP 2, IIQHXP 2) • Qonun oldida tenglik huquqi (IHUD 7, FSHXP 26) • Fikr, vijdon va din erkinligi huquqi (IHUD 18, FSHXP 18) • Jamiyatning madaniy hayotida ishtirok etish huquqi (IHUD 15, FSHXP 27, IIQHXP 15) • Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiya • Mehnat migrantlarining huquqlari (masalan, Barcha mehnat migrantlari va ularning oila a'zolari huquqlarini himoya qilish bo'yicha xalqaro konvensiya) • Ayollar huquqlari (Ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi konvensiya)

	Shunga qaramay, qonun OIV bilan kasallanganlarni diskriminatsiyadan himoya qiladi va bepul tibbiy xizmat ko'rsatishni nazarda tutadi. Jinoyat kodeksining 120-moddasida erkaklarning o'zaro roziligi bilan bir jinsli jinsiy aloqa qilganlik uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan bo'lib, bu jinoyat uchun jazo uch yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. Qonunda ayollar o'rtasida o'zaro rozilik asosida bir jinsli jinsiy munosabatlar uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilmagan. Umuman olganda, jamiyat bir jinsli jinsiy munosabatlarni taqiqlangan mavzu deb biladi. Mamlakatda lesbiyanlar, geylar, biseksuallar, transgenderlar va interseksuallar (LGBT) ning taniqli tashkilotlari mavjud emas. Umuman olganda, jamiyatning jinsiy yo'nalish va gender o'ziga xosligiga chuqur salbiy munosabati LGBT hamjamiyatining o'zini ifoda etish erkinligini cheklaydi va kamsitishga olib keladi. Qonun uy-joy, ishga joylashish, fuqarolik to'g'risidagi qonunlar va sog'liqni saqlash kabi davlat xizmatlaridan foydalanishda LGBTni kamsitishni taqiqlamaydi. 2018-yilgi Universal davriy sharhdan so'ng mamlakat hukumati LGBT maqomini dekriminallashtirish bilan bog'liq tavsiyalarni rad etdi va LGBT masalalarini "O'zbekiston jamiyati uchun dolzarb emas" deb atadi.			
--	--	--	--	--

Uyushish va jamoaviy muzokaralar erkinligi	Loyiha kompaniyasi o'z ishchilari va pudratchilar ishchilarining jamoaviy muzokaralar olib borish huquqini tan oladi. Biroq, barcha kasaba uyushmalari markazlashgan, hukumat tomonidan nazorat qilinadigan va unga qaram bo'lib qolmoqda. Barcha mintaqaviy va sanoat kasaba uyushmalari davlat tomonidan boshqariladi.	Ishchilar - ta'minot zanjiri doirasidagi yollanma ishchilar yuqori rahbariyatning munosabati yoki boshqa turdagi to'siqlar tufayli o'zlari tanlagan kasaba uyushmasi yoki boshqa turdagi birlashmani tuza olmasliklari yoki unga qo'shila olmasliklari mumkin.	Haqiqiy ta'sirlar: Ayniqsa, pudratchilar orasida ishchi kuchi bilan bog'liq muammolar: ishchilarning kasaba uyushmalarini tuzish va jamoaviy muzokaralarda ishtirok etish huquqlarining buzilishi.	• Uyushish erkinligi va jamoaviy muzokara yuritish huquqi (IHUD 20-modda, FSHXP 22 va 23-moddalar, IIMHXP 8-modda) • Tinch yig'ilishlar o'tkazish erkinligi huquqi (IHUD 20-modda, FSHXP 21-modda)
Xavfsiz va sog'lom mehnat sharoitlari	Loyihaning qurilish va foydalanish bosqichlaridagi faoliyat xususiyatlarini hisobga olgan holda, ishchilar havo ifloslanishi, turli jismoniy ta'sirlar (shovqin, tebranish), jarohatlanish xavfi (masalan, balandlikdan yiqilish, elektr toki urishi, mashina harakati) kabi omillar bilan bog'liq mehnat xavfsizligi va sog'liq muammolariga duch kelishlari mumkin. Og'ir iqlim sharoitlari xodimlarning jismoniy va ruhiy salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi ehtimoli mavjud. HSSE siyosati va boshqa tegishli hujjatlarga (masalan, IBT, Jamoa shartnomasi, Ichki mehnat qoidalar va boshqalar) muvofiq, Loyiha kompaniyasi barcha ishchilar uchun xavfsiz va sog'lom mehnat sharoitlarini ta'minlash majburiyatini oladi. Bu ichimlik suvi, oziq-ovqat mahsulotlarini sanitariya talablariga muvofiq saqlash va qayta ishlash, tegishli yuvinish va hojatxona xonalari, hamda oshxona bilan ta'minlashni o'z ichiga oladi. Loyiha o'zining Inson resurslari siyosatini amalga oshiradi. Ushbu siyosat Loyiha kompaniyasi tomonidan tayinlangan barcha	Loyihaning barcha xodimlari	Haqiqiy ta'sirlar: Loyiha kompaniyasi va pudratchilarning ishchi lagerlaridagi ishchi kuchining yashash va uy-joy sharoitlarining yetarli emasligi, MMTX masalalari, smenali ish bilan bog'liq muammolar (masalan, yetarli dam olish vaqtining mavjudligi)	• Mehnat qilish va adolatli hamda qulay mehnat sharoitlariga ega bo'lish huquqi (IHUD 23 va 24, IIMHXP 7) • Munosib turmush darajasiga ega bo'lish huquqi (IHUD 25, IIMHXP 11) • Teng mehnat uchun teng haq olish huquqi (IHUD 23, IIMHXP 7)

	pudratchilar bajarishi shart bo'lgan zaruriy talablarni belgilaydi. Bu talablar adolatli ish haqi, ovqatlanish va munosib yashash sharoitlari bilan ta'minlash, yetarli dam olish vaqti, qonunga muvofiq ta'til siyosati va boshqa jihatlariga taalluqlidir. Loyiha XMK/YTTBning ishchilarni joylashtirish bo'yicha qo'llanmasi va lagerlarning sanitariya-gigiyena rejasiga muvofiq barcha ishchilarni zarur turar joy bilan ta'minlaydi. Loyiha doirasida ayollar va erkaklar alohida joylashtiriladi. Shunga qaramay, shunga o'xshash loyihalarni amalga oshirishga asoslanib, pudratchilar ko'rsatilgan ko'rsatmalarga qat'iy rioya qilgan holda turar joy bilan ta'minlamaslik xavfi mavjud.			
Xavfsizlikni ta'minlash	Loyiha hududi va qurilish/foydalanish lagerining xavfsizlik xizmatlari Mudofaa vazirligi hamda Ichki ishlar vazirligining tashqi tashkilotlari tomonidan ta'minlanadi. Xavfsizlik organlari xodimlariga ishchilar va mahalliy aholiga nisbatan kutilayotgan muomala darajasi tushuntirilgan holda maxsus trening o'tkaziladi. Loyiha kompaniyasi o'z xodimlarini operativ xodimlar yashash lagerida va chiqindi poligonida xavfsizlik xizmatlarini ko'rsatish uchun ishga oladi. Kompaniya qo'riqlash xodimlarini yollashda ularning o'tmishini, malakasi va sertifikatlarini tekshirish tartibini ishlab chiqadi. Xavfsizlik xodimlarining lavozim yo'riqnomasiga zo'ravonlik, spirtli ichimliklar va giyohvand moddalardan foydalanishni taqiqlovchi talablar kiritiladi.	Loyihaning barcha xodimlari Loyiha xodimlarining ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlari: mehnat muhojirlari, ayollar va jinsiy ozchiliklar	Ehtimoliy ta'sir: Qo'riqlash xizmati xodimlarining suiiste'molliklari, lagerlardagi ijtimoiy tartibsizliklar tufayli ishchilarning sog'lig'i va xavfsizligiga ta'siri	• Yashash, erkinlik va shaxsiy daxlsizlik huquqi - (shu jumladan o'zboshimchalik bilan qamoqqa olish, ushlab turish yoki surgun qilishdan xoli bo'lish) (IHUD 3 va 9, FSHXP 6) • Sog'liqni saqlash huquqi (IHUD 25, IIMHXP 12) • Qiynoqlar hamda boshqa shafqatsiz, insoniylikka zid yoki qadr-qimmatni kamsituvchi muomala va jazo turlaridan ozod bo'lish huquqi (IHUD 5, FSHXP 7)

	Loyiha kompaniyasi qo‘riqlash xizmati xodimlarining noqonuniy yoki haqoratli xatti-harakatlari to‘g‘risidagi barcha shikoyatlarni ko‘rib chiqadi, zarur hollarda tekshiradi va tegishli choralar ko‘radi.			
Bolalar mehnati	Loyihaning inson resurslari tizimi ishga qabul qilish jarayonida ishchilarning yoshini tekshirish, amaldagi hujjatlarning nusxalarini saqlash, iloji boricha hujjatlarni tekshirish uchun yetarli. Loyiha kompaniyasi o‘z ta‘minot zanjiridagi tashkilotlar faoliyatiga cheklangan ta‘sir kuchiga ega bo‘lganligi sababli, loyiha ta‘minot zanjirida voyaga yetmagan ishchi kuchidan foydalanish xavfi mavjud. Ta‘kidlanganidek, Loyiha kompaniyasi sog‘liqni saqlash va xavfsizlik uchun potensial xavflarni, shuningdek, ta‘minotchilar tashkilotlarida bolalar mehnati va majburiy mehnat xavfini nazorat qilish uchun ta‘minot zanjirini boshqarish rejasini ishlab chiqishi kerak.	Ishchilar – MXQ Pudratchisi tomonidan qo‘llaniladigan ta‘minot zanjiri kompaniyalarida, xususan, umumiy ovqatlanish, farroshlar va boshqa past malakali lavozimlarni ta‘minlash uchun yoki qurilish materiallarini yetkazib beruvchilardan shartnoma asosida jalb qilingan kompaniyalarda bolalar mehnati mavjud bo‘lishi mumkin.	Ehtimoliy ta‘sir: Loyihaning ta‘minot zanjiridagi tashkilotlarda xodimlar huquqlarining buzilishi.	• Bolaning salomatligi, ta‘limi yoki rivojlanishiga xavf tug‘diradigan ishlardan himoyalaniish huquqi (IHUD 25, IIMHXP 10) • Bolalar mehnatining eng yomon shakllariga qarshi huquq (IHUD 25, IIMHXP 10) • Ta‘lim olish huquqi (IHUD 26, IIMHXP 10)
Majburiy mehnat	Majburiy mehnat va odam savdosining oldini olishga oid milliy qonunchilik Konstitutsiya, Mehnat kodeksining 37-moddasi va 7-moddasiga asoslanadi, unda alohida holatlardan tashqari majburiy mehnat taqiqlanishi belgilangan. Ishchilarning pasportlarini olib qo‘yish qonunga xilof hisoblanadi. Loyiha kompaniyasi o‘z ta‘minot zanjiridagi tashkilotlar faoliyatiga cheklangan ta‘sir ko‘rsatish imkoniyatiga ega bo‘lganligi sababli, Loyiha ta‘minot zanjirida majburiy mehnatdan foydalanish xavfi mavjud. Shu sababli, Loyiha	Ishchilar - Shartnomali ishchi kuchi doirasida zamonaviy qullik holatlari kuzatilishi mumkin. Bunda odamlar (shu jumladan, migrantlar va ayollar) majburiy mehnatga jalb qilinishi yoki ish beruvchi tomonidan ish boshlanishi bilan moliyaviy qarzga botirilib qo‘yilishi mumkin. Bundan tashqari, ish beruvchilar ishchilarning ish joyini tark etishiga to‘sqinlik qilish maqsadida ularning	Ehtimoliy ta‘sir: Loyihaning ta‘minot zanjiridagi tashkilotlarda xodimlar huquqlarining buzilishi.	• Majburiy mehnat va qullikdan ozod bo‘lish huquqi (IHUD 4, FSHXP 8) • Qiynoqlar hamda boshqa shafqatsiz yoki insonning qadr-qimmatini kamsituvchi muomala va jazo turlaridan xalos bo‘lish huquqi (IHUD 5, FSHXP 7) • Erkin harakatlanish huquqi (IHUD 13, FSHXP 12)

	kompaniyasi sogʻliq va xavfsizlikka oid potensial xatarlarni nazorat qilish hamda Loyiha yetkazib beruvchilari tomonidan inson huquqlari buzilishining qatʼiyan qabul qilinmasligini taʼminlash uchun Taʼminot zanjirini boshqarish rejasini ishlab chiqishi zarur.	pasportlarini ushlab turish holatlari ham uchraydi.		
--	---	---	--	--

15-jadval: Hamjamiyatlarda inson huquqlari

Inson huquqlari toifasi	Asoslash va tavsiflash	Potensial daxldor manfaatdor tomonlar (huquq egalari)	Inson huquqlari bilan bogʻliq potensial va haqiqiy taʼsirlar	Qoʻllaniladigan inson huquqlari va huquqiy vositalar
Diskriminatsiya va teng munosabat	Loyiha quyidagi ijtimoiy himoyaga muhtoj toifalar aniqlangan mahalliy jamoalarga taʼsir qiladi. • Ayollar: ayniqsa, mavsumiy ishlarda band boʻlgan, oʻz daromadlarini topish imkoniyatlari cheklangan, maʼlumoti yoki kasb-hunar tayyorgarligi yetarli boʻlmagan, shuningdek, homiladorlik va tugʻruq taʼtilidan soʻng ishga qaytishni rejalashtirganlar. • Yoshlar: keng va bevosita taʼsir doirasida ishsizlik darajasi yuqori boʻlgan, ish imkoniyatlari cheklangan hamda tajriba yoki tayyorgarligi yetarli boʻlmagan yosh avlod vakillari. • Iqlim oʻzgarishi hududlaridagi malakasiz mavsumiy ishchilar va dehqonlar: yer va doimiy daromadga ega boʻlmagan, ish va daromad xavfsizligi taʼminlanmagan kam taʼminlangan ishchilar. • Ishsizlar: ish joyi va muntazam daromadlarini yoʻqotganlar. • Iqlim oʻzgarishi hududlaridagi bolalar: odatda mavsumiy ishlaydigan, qurilish va xavfli mehnat	Mahalliy hamjamiyatlarning ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlari	Ehtimoliy taʼsirlar: Loyiha oʻzgaruvchan muhitga moslashishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin boʻlgan jamiyatlarning ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlarga nomutanosib taʼsir koʻrsatishi mumkin.	• Kamsitilmaslik huquqi (IHUD 2, FSHXP 2, IQHIHP 2) • Qonun oldida tenglik huquqi (IHUD 7, FSHXP 26) • Fikr, vijdon va din erkinligi huquqi (IHUD 18, FSHXP 18) • Jamiyatning madaniy hayotida ishtirok etish huquqi (IHUD 15, FSHXP 27, IIMHXP 15)

	sharoitlarida bolalar mehnatining eng yomon shakllariga duchor bo'lish xavfi ostida qolgan bolalar. • Iqlim o'zgarishi hududlarida o'z daromadlarini barqaror ta'minlashda qiyinchiliklarga duch kelayotgan imkoniyati cheklangan oilalar. • Nogironlar: bu guruhga jismoniy muammolari bo'lgan odamlar, autizm bilan kasallanganlar va ruhiy salomatligi bilan bog'liq muammolari bo'lgan va uzoq muddatli kasalliklarga chalinganlar kiradi. Ishlash qobiliyatiga ega bo'lgan nogironlar ko'pincha to'liq stavkali, munosib maosh to'lanadigan ish topishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. • Keksalar: bu oila a'zolari ko'pincha daromadga ega bo'lmaydi, bu esa asosiy daromad keltiruvchiga ko'proq og'irlik tushiradi va uy xo'jaligining har bir a'zosiga to'g'ri keladigan xarajatlarni kamaytiradi. Ular, ayniqsa qurilish maydonchasi yaqinida yashasalar, shovqin ta'siriga juda ta'sirchan bo'ladilar. • Bevosita ta'sir hududidagi qishloq xo'jaliklari: qishloq jamoalarida yashash sharoitlari shaharlarga qaraganda yomonroq bo'lib, barcha uy xo'jaliklari ichimlik suvi, oqava suv va gaz ta'minotidan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmasligi mumkinligini hisobga olgan holda, bu holat yanada yaqqol ko'rinadi.			
Maslahatlashuv va hamkorlik	Loyiha hujjatlarida tegishli obyektlarga nisbatan madaniy meros obyektlarini aniqlash, shuningdek, ularning bunday obyektlar haqidagi fikrlarini hisobga olish maqsadida jabrlangan jamoalar bilan maslahatlashuvlar o'tkazish to'g'risida ma'lumot mavjud emas.	Ta'sirlangan jamoalar vakillari	Haqiqiy ta'sirlar: Axborot olish va qarorlar qabul qilishda ishtirok etish imkoniyatining yo'qligi, ayniqsa, loyihaning rejalari va faoliyati bo'yicha jabrlangan jamoalar uchun, bu ularning hayot, sog'liq va yetarli	• Axborotdan foydalanish huquqi (IHUD 19, FSHXP 19)

			turmush darajasiga bo'lgan huquqlariga ta'sir qilishi mumkin.	
Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi va huquqiy himoya vositalari	Loyiha kompaniyasida alohida bo'linma tomonidan boshqariladigan jamoatchilik shikoyatlari mexanizmi yaxshi yo'lga qo'yilgan. Loyiha kompaniyasi veb-saytida elektron shikoyatlarni yuborish imkonini beruvchi vosita mavjud. Shikoyatlarni veb-saytda ko'rsatilgan maxfiy ishonch telefoni orqali ham yuborish mumkin.	Ishchilar va ta'sirlangan jamoalar - Agar odamlar shikoyat qilish mexanizmidan bexabar bo'lsa yoki qasos olish yoki boshqa muammodan qo'rqib, undan foydalanishni tushunmasalar/xohlamasalar, ular shikoyat qila olmasliklari yoki Loyiha ta'siridan qutulish yo'llarini izlay olmasliklari mumkin.	Ehtimoliy ta'sirlar: Inson huquqlari buzilishidan ham shaxslar, ham ularning jamoalari zarar ko'rishi mumkin.	• Inson huquqlarining qo'pol buzilishlarini bartaraf etish va tovon to'lash huquqi (BMT Bosh Assambleyasining 60/147-rezolyutsiyasi)
Uy-joy va tijorat tuzilmalari	AMITB bo'yicha jismoniy siljish bashorat qilinmagan.	Ma'lumot mavjud emas	Ma'lumot mavjud emas	• Munosib turmush darajasiga ega bo'lish huquqi (IHUD 25, IIMHXP 11) • Mulkka bo'lgan huquq • Uy-joyga bo'lgan huquq (IHUD 25, IIMHXP 11) Suvga bo'lgan huquq (IHUD 25, IIMHXP 11)
Yer va tabiiy resurslar	Loyiha uchun yer uchastkalarini olib qo'yish jarayoniga O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi boshchilik qiladi. Loyiha doirasida zarur bo'lgan har qanday ko'chirish masalasida Loyiha kompaniyasi XMK SS5 talablariga mos keladigan natijalarga erishish maqsadida mas'ul davlat idorasi bilan hamkorlik qilish majburiyatini oladi. Agar loyiha faqat iqtisodiy ko'chirish bilan bog'liq bo'lsa, Loyiha kompaniyasi mas'ul davlat idorasi jabrlangan shaxslarga	Loyihadagi fermer xo'jaliklari ta'sirlangan hudud	Haqiqiy ta'sirlar: Iqtisodiy ko'chish va ta'sirlangan fermerlarning turmush darajasining yomonlashishi (shuningdek, mulk deb ataladi), chunki ular qurilish va foydalanish paytida yerga kirishni cheklaydilar.	• Munosib turmush darajasiga ega bo'lish huquqi (IHUD 25, IIMHXP 11) • Mulk huquqi (IHUD 17) • Erkin harakatlanish huquqlari (IHUD 13, FSHXP 12) • Oziq-ovqatga bo'lgan huquq (IHUD 25, IIMHXP 11) • Suvga bo'lgan huquq (IHUD 25, IIMHXP 11)

	kompensatsiya to'lash uchun qo'llamoqchi bo'lgan choralarni aniqlashi va tavsiflashi lozim. Agar ushbu chora-tadbirlar XMK SS5 talablariga to'liq javob bermasa, hukumat harakatlarini to'ldiradigan Atrof-muhit va ijtimoiy harakatlar rejasi ishlab chiqilishi kerak. Bu reja yo'qotilgan mulklar uchun to'liq qiymat bo'yicha qo'shimcha kompensatsiya, yo'qotilgan tirikchilik manbalarini tiklash bo'yicha qo'shimcha sa'y-harakatlar hamda XMK SS5 maqsadlariga mos keladigan boshqa yordam turlarini o'z ichiga olishi mumkin.			
Jamoa salomatligi va xavfsizligi	Loyiha jamoat salomatligi va xavfsizligiga bir qator ta'sirlarni keltirib chiqarishi mumkin, ulardan eng ko'zga ko'ringanlari loyiha trafigi, shovqin, tebranish va yorug'lik tufayli yuzaga keladigan stress va tegishli obyektlarni qurish va ulardan foydalanish bilan bog'liq.	Ta'sirlangan jamoalar vakillari	Haqiqiy ta'sirlar: Ta'sirlangan jamoalar a'zolarining sog'lig'i va xavfsizligiga quyidagilar tufayli ta'sirlar: • Quruqlikdagi chiziqli inshootlarni (ayniqsa, quvurlarni) rivojlantirish • Shovqin, tebranish, changlanish, havoga chiqindi chiqarish; • Kasalliklarning mahalliy aholi orasida tarqalishi; • Yo'l-transport hodisalari; • An'anaviy oziq-ovqat ta'minotining uzilishi • Ehtimoliy ta'sirlar: • Ifloslangan suvlarni chiqarish yoki oqizish natijasida yer usti va yer osti suv tizimlari hamda oqimlarining buzilishi va ifloslanishi tufayli ta'sirlangan jamoalar	• Yashash, erkinlik va shaxsiy daxlsizlik huquqi (shu jumladan o'zboshimchalik bilan qamoqqa olish, ushlab turish yoki surgun qilishdan himoyalaniish) (IHUD 3 va 9, FSHXP 6) • Sog'liqni saqlash huquqi (IHUD 25, IIMHXP 12) Uyushma tuzish va jamoaviy muzokaralar olib borish erkinligi huquqi (IHUD 20, FSHXP 22 va 23, IIMHXP 8) • Tinch yig'ilishlar o'tkazish erkinligi huquqi (IHUD 20, FSHXP 21) • Qiynoqlar hamda boshqa shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsituvchi muomala va jazo turlaridan xoli bo'lish huquqi (IHUD 5, FSHXP 7) • Jamiyatning madaniy hayotida ishtirok etish huquqi (IHUD 27)

			salomatligi va xavfsizligiga salbiy ta'sirlar va hokazo.	
Xavfsizlikni ta'minlash	Loyiha obyekti va qurilish/foydalanish uchun xavfsizlik xizmatlari tegishli ravishda Mudofaa vazirligi va Ichki ishlar vazirligining tashkilotlari tomonidan ko'rsatilishi mumkin. Loyiha xavfsizlik organlariga ishchilar va ta'sirlangan doiralarga nisbatan kutilayotgan xulq-atvor darajasi tushuntirilgan holda o'quv taqdimoti o'tkaziladi. Loyiha kompaniyasi, shuningdek, operativ xodimlarni joylashtirish lagerida xavfsizlik xizmatlarini ko'rsatish uchun o'z xodimlarini yollaydi. Loyiha kompaniyasi qo'riqlash xodimlarini yollash uchun puxta tekshiruv tartibini ishlab chiqadi, bu o'tmishdagi suiiste'mol qilish holatlarini aniqlash va ularning malakasini tekshirish qoidalarini o'z ichiga oladi. Xavfsizlik xodimlarining lavozim yo'riqnomasiga har qanday zo'ravonlik, spirtli ichimliklar va giyohvand moddalarni iste'mol qilishni taqiqlovchi talab kiritiladi. Loyiha kompaniyasi qo'riqlash xizmati xodimlari tomonidan noqonuniy yoki haqoratli xatti-harakatlar sodir etilganligi to'g'risidagi barcha shikoyatlarni ko'rib chiqadi, zarur hollarda tekshiradi va tegishli choralar ko'radi.	Ta'sirlangan jamoalar vakillari	Ehtimoliy ta'sirlar: Xavfsizlik xodimlarining nomuvofiq/qattiq javoblari mahalliy jamoalar va ishchilarga zarar yetkazishi mumkin; va hukmron etnik/irqiy guruhdan yollangan xususiy xavfsizlik ta'minotchilari ozchilik guruhlarining ijtimoiy himoyaga muhtoj yoki marginallashtirilgan shaxslariga nisbatan ta'qib va hujumlarning kuchayishiga olib kelishi mumkin.	• Yashash, erkinlik va shaxsiy daxlsizlik huquqi (shu jumladan o'zboshimchalik bilan qamoqqa olish, ushlab turish yoki surgun qilishdan xolilik) (IHUD 3 va 9, FSHXP 6) • Sog'liqni saqlash huquqi (IHUD 25, IIMHXP 12) • Qiynoqlar hamda boshqa shafqatsiz, insoniylikka zid yoki qadr-qimmatni kamsituvchi muomala va jazo turlaridan ozod bo'lish huquqi (IHUD 5, FSHXP 7)

Yuqoridagi tahlillarga asoslanib, inson huquqlariga ta'sirni tahlil qilish va tartiblash uchun quyidagi potensial va haqiqiy inson huquqlari xavflari ko'rib chiqiladi:

- Ish joyidagi va ishbilarmonlik munosabatlaridagi inson huquqlari bo'yicha haqiqiy xavflar
 - Pudratchi ishchilarning yashash va turar joy sharoitlari yetarli darajada ta'minlanmaganligi.
 - Ayniqsa pudratchilar orasida ishchi kuchi bilan bog'liq muammolar: noqulay mehnat sharoitlari, kamsituvchi amaliyotlar, ishchilarning kasaba uyushmalarini tuzish va jamoaviy muzokarlarda qatnashish huquqlarining poymol qilinishi.
 - Shaxslar yoki guruhlarining jinsi, gender o'ziga xosligi va jinsiy moyilligiga asoslanib ish bilan ta'minlashda kamsitilishi.
 - Hamjamiyatlardagi inson huquqlari bo'yicha haqiqiy xavflar
 - Loyiha rejalari va faoliyatlarining hayot, sog'liq va munosib turmush darajasiga bo'lgan huquqlarga ta'siri haqidagi ma'lumotlardan foydalanish va qarorlar qabul qilishda ishtirok etish imkoniyatining cheklanganligi.
 - Loyiha hududidagi fermerlarning iqtisodiy ko'chishi. Qurilish va ekspluatatsiya ishlari tufayli dehqonchilik faoliyatining cheklanishi va boshqalar.
 - Quyidagilarni o'z ichiga olgan atrof-muhitga salbiy ta'sirlar:
 - * Yerlarning ifloslanishi (ayniqsa chorvachilikning an'anaviy faoliyati uchun foydalaniladigan yaylovlar) yoki chiqindilarni boshqarish, shu jumladan ochiq tundrada chiqindilarni yo'q qilish bo'yicha faoliyatning yetarli emasligi.
 - * Yaylovlarga kirish yo'llarini to'sib qo'yishi mumkin bo'lgan Loyiha chiziqli infratuzilmasini qurish yoki chorvachilik uchun ishlatiladigan yaylovlarni ifloslantiruvchi qurilish qumlarining changlanishi va tarqalishi
 - Ish joyidagi potensial inson huquqlari va ishbilarmonlik munosabatlari
 - Qo'riqlash xizmati xodimlarining suiiste'molliklari, lagerlardagi ijtimoiy tartibsizliklar tufayli ishchilarning sog'lig'i va xavfsizligiga ta'siri
 - Loyihaning ta'minot zanjirida ishchilar huquqlarining buzilishi
 - Hamjamiyatlarda inson huquqlarining imkoniyatlari
 - Loyiha o'zgaruvchan muhitga moslashishda qiyinchilik sezishi mumkin bo'lgan jamiyatlarning zaif guruhlariga nomutanosib ta'sir ko'rsatishga olib kelishi mumkin.
- Ta'sirlarning tahlili va tasnifi 6.2-bo'limda keltirilgan. E'tibor bering, yuqorida sanab o'tilgan ta'sirlarning ba'zilar 6.2-bo'limda ularning mavzusidan kelib chiqqan holda birgalikda baholanadi.

6.2. Inson huquqlariga ta'sirni baholash metodologiyasi

Ushbu kichik bo'limda inson huquqlariga potensial ta'sirlarning tahlili va reytingi keltirilgan. Haqiqiy yoki potensial ta'sirlarni tahlil qilishda BMTning Rahbariy tamoyillariga muvofiq Loyi haning ta'sirlarga jalb qilinishining quyidagi usullari hisobga olinadi:

- Loyiha o'z faoliyati orqali ta'sir ko'rsatishi mumkin
- Loyiha bevosita yoki bilvosita tashqi subyekt (hukumat, korxona yoki boshqa tashkilot) orqali ta'sirga hissa qo'shishi mumkin
- Loyiha ta'sirga sabab bo'lish yoki hissa qo'shish uchun hech qanday harakat qilmasa ham, uning faoliyati, mahsulotlari yoki xizmatlari biznes aloqalari (yoki aloqalar tizimi) orqali biror ta'sir bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

6.2.1. Inson huquqlariga ta'sir darajasini belgilash

Inson huquqlari bo'yicha ehtimoliy ta'sirlarni baholash CIG tomonidan ishlab chiqilgan metodologiya orqali amalga oshiriladi. Ushbu metodologiyaga ko'ra, barcha potentsial ta'sirlar "qat'iylik" ustuvor bo'lgan boshqaruv javobini talab qiladi. Og'irlik ta'sir doirasi (ta'sir ko'rsatgan odamlar soni), ko'lami (ta'sirning jiddiyligi) va tuzatib bo'lmasligi (ta'sir ko'rsatgan shaxsni noxush ta'sir yuz berishidan oldingi holatiga hech bo'lmaganda o'xshash yoki unga teng bo'lgan holatga qaytarish uchun har qanday chegaralar) bilan belgilanadi. Ta'kidlash joizki, Daniya Inson huquqlari instituti ma'lumotlariga ko'ra, ta'sirlar "og'ir" bo'lganda universal chegara mavjud emas va ta'sirlarning og'irligini baholash aniqlangan ta'sirlarga nisbatan amalga oshiriladi. 16-jadvalda CIG tomonidan taqdim etilgan metodologiyadan moslashtirilgan va Daniya Inson huquqlari instituti qo'llanmasi bilan asoslangan og'irlik darajasini aniqlash yondashuvining umumiy ko'rinishi keltirilgan.

16-jadval: Ta'sirning og'irligini baholash parametrlari

Ta'sir og'irligi	Og'irlik darajasini aniqlash		
	Og'irlik		
	Parametr	Tavsif	Ball
	Shkala	Inson hayotiga yoki sog'lig'iga uzoq muddatli tahdid	A
		Hayot yoki sog'liqqa oid bo'lmagan tahdidlar, lekin asosiy hayotiy ehtiyojlar yoki erkinliklarga (masalan, tirikchilik vositalariga) kirishni sezilarli darajada buzish	B
Boshqa ta'sirlar		C	
Right Holders	Qamrov	Aniqlanadigan guruhning >50% yoki Loyiha ta'siriga uchragan odamlarning >50%	A
		Loyihadan ta'sirlangan odamlarning 11 dan 50% gacha	B
		Loyihadan ta'sirlangan odamlarning <10%	C
		Tuzatib bo'lmaslik	Yuqori

		O'rtacha Past	B C
	Ta'sirlangan odamlarning zaifligi:		
		O'zgarishlarni qabul qilish qobiliyati juda cheklangan	Yuqori
	Zaiflik	O'zgarishlarni qabul qilish qobiliyati cheklangan	O'rtacha
		Ba'zi o'zgarishlarni qabul qilish qobiliyati	Past

Manba: CIG tomonidan taqdim etilgan metodologiyadan va quyidagi ma'lumotlardan foydalanilgan: Daniya Inson huquqlari instituti. 2020. Inson huquqlari bo'yicha ta'sirni baholash: qo'llanma va vositalar to'plami: Daniya inson huquqlari instituti: Kopengagen

Ta'sirlar yuqoridagi 16-jadvalda ko'rsatilganidek, ko'lami, qamrovi va tuzatib bo'lmasligi jihatidan A-C ball bilan baholanadi. Yuqori darajada zaif bo'lgan shaxslar yoki guruhlariga ta'sir ko'rsatadigan, ko'lami, qamrovi va tuzatib bo'lmasligi bo'yicha asosan "A" bahoga ega bo'lgan ta'sirga quyidagi 17-jadvalda ko'rsatilganidek, "yuqori og'irlik" uchun "5" umumiy og'irlik bahosi beriladi. Zaif bo'lmagan shaxslar yoki guruhlariga ta'sir qiluvchi, ko'lami, qamrovi va tuzatib bo'lmasligi bo'yicha asosan "C" ball to'plagan ta'sirlar "og'ir emas" degan ma'noda "1" og'irlik bahosini oladi. Umumiy baholash natijalarini ko'rib chiqish va aniqlashda mutaxassislarning professional mulohazalari ham hisobga olinadi.

17-jadval. Ta'sirning umumiy og'irligini tasniflash mezonlari

Zaiflik	Tuzatib bo'lmaslik ko'lami, hajmi va bahosi Asosan As	Tuzatib bo'lmaslik ko'lami, hajmi va bahosi Asosan Bs	Tuzatib bo'lmaslik ko'lami, hajmi va bahosi Asosan Cs
Yuqori	5	4	3
O'rtacha	4	3	2
Past	3	2	1

6.2.2. Ustuvorlikni belgilash

Loyiha tomonidan amalga oshiriladigan chora-tadbirlarni belgilashda inson huquqlariga oid ehtimoliy xavf-xatarlar va ularning ta'sirini yumshatish maqsadida qat'iylik darajasi baholandi. Inson huquqlariga bo'lgan barcha aniqlangan ta'sirlarni bir vaqtning o'zida bartaraf etish qiyin bo'lgan hollarda, eng jiddiy, ehtimolligi yuqori va tezkor ta'sirlarga birinchi navbatda e'tibor qaratish va ularni hal qilish zarur. Shu sababli, biz mavjud va eng og'ir ta'sirlarga eng yuqori ustuvorlikni berdik; ehtimolligi past va nisbatan yengil ta'sirlarni bartaraf etishga qaratilgan harakatlarga esa pastroq darajadagi ustuvorlik berildi.

6.2.3. Qoldiq og'irlik

Qoldiq og'irlik yumshatish choralari qo'llanilgandan keyin qolgan og'irlik sifatida baholanadi. Yengillashtirish choralari qo'llanilgandan keyin "4" yoki "5" ball bilan baholangan og'irlik darajasi "yuqori" qoldiq og'irlik darajasi deb hisoblanadi. Yengillashtirish choralari qo'llanilgandan keyin "1" yoki "2" ball bilan baholangan og'irlik "past" qoldiq og'irlikdir.

6.2.4. Inson huquqlariga ta'sirni baholash

18-jadvalda inson huquqlariga ta'sirni baholash keltirilgan. Shuningdek, u aniqlangan inson huquqlariga potensial ta'sirlar bilan bog'liq Loyiha javoblarini tavsiflaydi, ta'sirni yumshatish bo'yicha yetarli strategiyalar AMITBga kiritilganligi va Loyiha tomonidan rejalashtirilganligi yoki tegishli qo'shimcha ta'sirni yumshatish choralari talab qilinishi haqida ma'lumot beradi. Inson huquqlari bo'yicha qoldiq ta'sirlarni baholash ham jadvalda keltirilgan.

18-jadval: Inson huquqlariga ta'sirni tahlil qilish va baholash

T/r	Inson huquqlariga haqiqiy yoki potensial ta'sir	Ta'sirga uchragan inson huquqlari	Ta'sir turi (kelib chiqqan, operatsiyalariga hissa qo'shgan yoki ular bilan bevosita bog'liq)	Inson huquqlari bilan bog'liq manfaatdorning ishtiroki	Shkala	Qamroq	Tuzatib bo'lmazlik	Zaiflik	Og'irlik (umumiy)	Amaldagi boshqaruv yoki monitoring rejalari/boshqa mavjud yoki allaqachon rejalashtirilgan choralar	Taklif qilingan qo'shimcha choralar	Qoldiq og'irlik
1	Ishchi posyolkalarida pudratchi tashkilotlar xodimlarining qoniqarsiz uy-joy va maishiy sharoitlari, mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik masalalari, ishning vaxta usuli bilan bog'liq masalalar (masalan, yetarli miqdorda dam olish kunlarining mavjudligi)	Mehnat qilish va adolatli hamda qulay mehnat sharoitlariga ega bo'lish huquqi (IHUD 23 va 24, IIMHXP 7) Munosib turmush darajasiga ega bo'lish huquqi (IHUD 25, IIMHXP 11) Shaxsiy hayot daxlsizligi huquqi (IHUD 12, FSHXP 17) Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari (Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari	Kelib chiqqan	Manfaatdorning tomonlari bilan muhokama qilingan	B Hayot yoki sog'liq uchun xavfli bo'lmagan, adolatli va qulay mehnat va turmush sharoitlariga bo'lgan huquqning jiddiy buzilishi xavfi	B Ehtimol, 11% dan 50% gacha bo'lgan ishchilarning sezilarli qismi zarar ko'rishi mumkin.	C Ta'sir, ehtimol, Loyiha tomonidan amalga oshirilayotgan oddiy tuzatish choralari orqali bartaraf etilishi mumkin (masalan, lager sanitariya va gigiyena rejasi, lager tekshiruvlari)	Yuqori	4	•Pudratchi oromgohida sanitariya va gigiyena rejasi (MXQ) •Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi •MXQ pudratchining xulq-atvor kodeksi (12 qoida) •Yangi ish boshlaganlar uchun pudratchi yo'riqnomasi	•Loyiha kompaniyasining barcha to'g'ridan-to'g'ri xodimlar, pudratchilarga va ta'minot zanjiri ishchilariga taalluqli bo'lgan va ma'lum qilingan umumiy kadrlar siyosati. •Loyiha kompaniyasi va MXQ Pudratchi tashkilotida tayinlangan ijtimoiy va mehnat masalalari bo'yicha mutaxassislar. •Loyiha kompaniyasi tomonidan XMK/YTTB ning "Ishchilarni joylashtirish: jarayonlar va standartlar" qo'llanmasidagi nazorat ro'yxatidan foydalangan holda o'tkaziladigan yotoqxonalar tekshiruvi. •MXQ Pudratchisining Odob-axloq kodeksi bajarilishini tekshirish va monitoring qilish	2 (ushbu ta'sirni yumshatish choralari ustuvor ahamiyatga ega bo'lishi kerak)

		to'g'risidagi konvensiya)									•MXQ Pudratchi va subpudratchi shartnomalariga XMTga muvofiq ishchilarning huquqlarini hurmat qilish va tan olish bo'yicha bandlarni kiritish •Yetkazib beruvchilarning o'dob-axloq qoidalari	
2	Erkaklar ustunlik qiladigan mehnat muhitida shaxslar yoki guruhlarini jinsiy, etnik, siyosiy, diniy, gender identifikatsiyasi va jinsiy yo'nalishi asosida kamsitish, bu kamsitish ish bilan ta'minlash va mehnat sharoitlariga nisbatan zo'ravonlik va tazyiq xavfini keltirib chiqarishi mumkin (masalan, hamkasblar tomonidan chetlashtirish yoki yakkalanish, yoki ishga qabul qilishdan bosh tortish)	Kamsitmaslik huquqi (IHUD 2, FSHXP 2, IIHMX 2) Qonun oldida tenglik huquqi (IHUD 7, FSHXP 26) Fikr, vijdon va din erkinligi huquqi (IHUD 18, FSHXP 18) Ta'lim berish, amaliyot, ibodat va rioya qilishda o'z dini yoki e'tiqodini namoyon etish huquqi. Nogironligi bor shaxslarning huquqlari (Nogironligi bor shaxslar huquqlari to'g'risidagi konvensiya) Mehnat-migrantlarning huquqlari	Kelib chiqqan	Manfaatdor tomonlar bilan muhokama qilinmagan	A Ishchilarning ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlari sog'lig'iga uzoq muddatli tahdid	C Ehtimol, alohida holatlar, 10% gacha ta'sir qilishi mumkin	B Bir qator qoidalar va tartibotlarni amalga oshirish orqali tuzatib bo'lmaydigan holatning o'rtacha darajasi kutilmoqda.	O'rtacha	2	•Ichki mehnat tartibi qoidalari •Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi •MXQ Pudratchining o'dob-axloq qoidalari (12 qoida) •Yangi ish boshlaganlar uchun pudratchi yo'riqnomasi	•Ishlab chiqiladigan Axloq kodeksi •Kamsitishga yo'l qo'yimaslik (kamsitishning barcha shakllari bo'yicha) to'g'risidagi aniq band bilan Loyiha kompaniyasining Inson huquqlari siyosati •Loyiha kompaniyasining kadrlar siyosati GAZTga yo'l qo'yimaslik qoidalarini o'z ichiga olishi kerak •Ishchi kuchini o'qitish, bu joyda bo'lgan ishchilarning turli madaniy va etnik kelib chiqishi haqida xabardorlikni oshirish uchun; treninglar, shuningdek, ishga joylashtirish jarayoniga mas'ul bo'lgan xodimlarga (masalan, inson resurslari va ishga qabul qiluvchi xodimlarga) yetkazilishi kerak. •Ta'minotchilarning axloq kodeksi	1

		(Barcha mehnat-migrantlar va ularning oila a'zolari huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi xalqaro konvensiya) Teng mehnat uchun teng haq olish huquqi (IHUD 23, IIHMP 7) Ayollar huquqlari (Ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi konvensiya)										
3	Ayniqsa pudratchilar orasida ishchi kuchi bilan bog'liq muammolar: ishchilarning kasaba uyushmalarini tuzish va jamoaviy muzokarlarda ishtirok etish huquqlarining buzilishi	Kamsitishga yo'l qo'ymaslik huquqi (IHUD 2, FSHXP 2, IIMHXP 2) Fikr yuritish, vijdon va din erkinligiga bo'lgan huquq (IHUD 18, FSHXP 18) Jamiyatning madaniy	Kelib chiqqan	Manfaatdor tomonlar bilan muhokama qilingan	B Hayot yoki sog'liq uchun xavfli bo'lmagan adolatli va qulay mehnat sharoitlariga bo'lgan huquqni va birlashmalar erkinligi huquqlarini, ayniqsa	C Xavf guruhi, ehtimol, ta'sirlangan guruhning (barcha ishchilar) 10% dan kamrog'ini tashkil etadi.	C Ta'sir siyosat, tartib-qoidalar va boshqa tuzatish choralari qo'llash orqali bartaraf etilishi mumkin.	O'rtacha	2	•Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi •Loyiha kompaniyasining mehnatni muhofaza qilish siyosati	• Kadrlar siyosatini ishlab chiqish va barcha xodimlarga, shuningdek, Loyihaga jalb qilingan pudratchilar va yetkazib beruvchilarga yetkazish. •MXQ Pudratchi va subpudratchi shartnomalariga XMTga muvofiq ishchilarning huquqlarini hurmat qilish va tan olish, shu jumladan birlashmalar va jamoaviy muzokaralar erkinligi	1

		hayotida ishtirok etish huquqi (IHUD 15, FSHXP 27, IIMHXP 15)			pu dratchilar o'rtasida, jiddiy ravishda buzish xavfi.						to'g'risidagi bandlarni kiritish • Ishlab chiqilgan ta'minotchilarning xulq-atvor kodeksi • Barcha turdagi ishchilarni jalb qilishni ta'minlash uchun Loyiha maydonchalarida MXQ Pu dratchisi va subpu dratchilarning mehnat va mehnat sharoitlarini tekshirish va monitoring qilish.	
4	Qo'riqlash xizmati xodimlarining suiiste'molliklari, lagerlardagi ijtimoiy tartibsizliklar tufayli ishchilarning sog'lig'i va xavfsizligiga ta'siri	Yashash, erkinlik va shaxsiy xavfsizlik huquqi (shu jumladan o'zboshimchalilik bilan qamoqqa olish, ushlab turish yoki surgun qilishdan himoyalani sh) (IHUD 3 va 9, FSHXP 6) Sog'liqni saqlash huquqi (IHUD 25, IIMHXP 12) Qiynoqlar va boshqa shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsituvchi	Kelib chiqqan	Manfaatdor tomonlar bilan muhokama qilinmagan	A Ishchilar sog'lig'iga potentsial uzoq muddatli tahdid	C Xavf guruhi, ehtimol, ta'sirlangan guruhning (barcha ishchilar) 10% dan kamrog'ini tashkil etadi.	C Ta'sirni yumshatish bo'yicha chora-tadbirlar to'plamini amalga oshirishdan qochish mumkin; tuzatish imkoniyati o'rtacha deb baholanadi	Low	2	•Qo'riqlash xodimlarining lavozim yo'riqnomalari	•Autsorsing qilingan xavfsizlik organlari tomonidan o'tkaziladigan qo'riqchilarni tayyorlash dasturiga, xodimlar va TDlarga nisbatan kutilayotgan xulq-atvor darajasini tushuntiruvchi o'quv taqdimoti ham kiritilishi lozim. • Tegishli tekshiruvdan o'tkazish O'tmishdagi suiiste'molchilik holatlarini aniqlash va ularning malakasi va sertifikatlarini tekshirish bo'yicha qoidalarni o'z ichiga olgan ichki xavfsizlik xodimlarini yollash tartibi • Har qanday zo'ravonlik, spirtli ichimliklar va giyohvand moddalarni iste'mol qilishni taqiqlovchi talabni o'z ichiga olgan ichki	1

		muomala hamda jazolanish turlaridan xoli bo'lish huquqi (IHUD 5, FSHXP 7)									xavfsizlik xodimlarining lavozim yo'riqnomalari •Xavfsizlik xodimlarining xabardorligini oshirish uchun ichki treninglar 1) inson huquqlarining muhim masalalari (xususan, kadrlar va jamoat xavfsizligi); 2) qo'llaniladigan xalqaro standartlar talablari; 3) ish joyida bo'lgan ishchilarning turli madaniy va etnik kelib chiqishi	
5	Loyihaning ta'minot zanjirida xodimlar huquqlarining buzilishi	Majburiy mehnat va qullikdan ozod bo'lish huquqi (IHUD 4, FSHXP 8) Qiynoqlar va boshqa shafqatsiz yoki insonning qadr-qimmatini kamsituvchi muomala hamda jazo turlaridan xoli bo'lish huquqi (IHUD 5, FSHXP 7) Mehnat qilish va adolatli hamda qulay mehnat sharoitlariga ega bo'lish huquqi (IHUD	Operatsiyalar bilan bevosita bog'liq	Manfaatdor tomonlar bilan muhokama qilinmagan	B Yetkazib beruvchilar tashkilotida kamsitishga yo'l qo'ymaslik huquqini amalda buzishning hayot yoki sog'liq uchun xavfli bo'lmagan xavfis	C Xatarlar faqat Loyihaning ta'minot zanjirida kutilishi mumkin. Loyiha kompaniyasi yoki pudratchilarning ishchi kuchi orasida hech qanday xavf kutilmaydi	C Ta'sir kamsituvchi amaliyotlarni o'zgartirish va boshqa tuzatish choralari orqali bartaraf etilishi mumkin.	O'rtacha	2	•Loyiha kompaniyasining mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik siyosati, •MXQ Puduratchining axloq kodeksi	•Loyiha kompaniyasi tomonidan ta'minot zanjirini boshqarish siyosati ishlab chiqiladi •MXQ pudratchisi tomonidan ta'minot zanjirini boshqarish rejasi ishlab chiqiladi •Inson huquqlariga salbiy ta'sir ko'rsatish xavfi eng yuqori bo'lgan yetkazib beruvchilarni aniqlash maqsadida mavjud loyiha ta'minot zanjiri tashkilotlari baholanadi •Loyihaning shartnoma menejerlari o'z vazifalariga tegishli bo'lgan loyiha inson huquqlari tamoyillari va siyosati bo'yicha tayyorgarlikdan o'tadi •Shartnoma tuzishdan oldin yangi ta'minot zanjiri tashkilotlarining mehnat auditini o'tkazish	1

		23 va 24, IIMHXP 7) Erkin harakatlanish huquqi (IHUD 13, FSHXP 12)									(masalan, tashqi xizmat so'rovnomasi) •Asosiy ishchilarning huquqlari, shu jumladan bolalar mehnati, majburiy mehnat va mehnatni muhofaza qilish bilan bog'liq huquqlar bo'yicha ta'minot zanjiri tashkilotlarining muntazam auditi	
6	Loyihaning rejalari va faoliyati haqida ma'lumot olish va qaror qabul qilish jarayonlarida ishtirok etish imkoniyatining yo'qligi, ayniqsa ta'sirlangan jamoalar uchun, chunki bu ularning hayot, sog'liq va munosib turmush tarziga bo'lgan huquqlariga ta'sir ko'rsatishi mumkin	Axborotdan foydalanish huquqi (IHUD 19, FSHXP 19)	Kelib chiqqan	Manfaatdor tomonlar bilan cheklangan muhokama	A Salomatlik va an'anaviy faoliyat bilan bog'liq ehtimoliy uzoq muddatli ta'sirlar, jumladan, jamiyatning ijtimoiy himoyaga muhtoj a'zolari	B Xavf guruhi, ehtimol, ta'sirlangan guruhning 11% dan 50% gachasini tashkil etadi.	B AMITB, MTHR da tavsiya etilgan yumshatish orqali bartaraf etish mumkin	Yuqori	4	•MTHR •Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi	•Loyiha dizayni, amalga oshirish holati, loyihaning asosiy manfaatdor tomonlari va jalb qilish usullaridagi har qanday o'zgarishlarni aks ettirish uchun Loyihani qurish bosqichi boshlanishidan oldin MTHRni yangilang. Loyihaning qurilish va ekspluatatsiya bosqichlari uchun jalb qilish dasturini yangilash va MTHRni amalga oshirish, yangilash, hisobot berish va shikoyatlarni boshqarish bo'yicha mas'uliyatni yuklash •Loyihaning MTHR hujjatini o'zbek tiliga tarjima qilib, uni Loyiha kompaniyasining veb-saytida e'lon qilish lozim •Loyihaning hamjamiyatni o'rganish guruhini (HO'G) tayinlash va Loyihaning hamjamiyat bilan aloqalar bo'yicha xodimiga MTHRni amalga oshirish,	2 (ushbu ta'sirni yumshatish choralari ustuvor ahamiyatga ega bo'lishi kerak.

											hisobot berish va shikoyatlarni boshqarish bo'yicha mas'uliyat yuklash. TD/huquq egalari va boshqa manfaatdor tomonlarga HO'G kontakt ma'lumotlarini oshkor qilish •Ushbu IHTB natijalarini ko'rib chiqish uchun TDlar bilan qo'shimcha uchrashuvlar o'tkaziladi	
7	Qurilish va foydalanish paytida yaylov yoki qishloq xo'jaligi yerlariga kirishni cheklaganligi sababli ta'sirlangan fermerlarning iqtisodiy ko'chishi va turmush darajasining yomonlashishi (shuningdek, mulk deb ham ataladi)	Munosib turmush darajasiga ega bo'lish huquqi (IHUD 25, IIMHXP 11) Mulkka egalik huquqi (IIMHXP 17) xalqlar 8-, 10-, 26-moddalar Erkin harakatlanish huquqlari (IHUD 13, FSHXP 12) Oziq-ovqatga bo'lgan huquq (IHUD 25, IIMHXP 11) Suvga bo'lgan huquq (IHUD 25, IIMHXP 11)	Kelib chiqqan	Manfaatdor tomonlar bilan muhokama qilinmagan	A Mulk huquqining jiddiy buzilishi, harakatlanish erkinligi va munosib turmush darajasi huquqiga potensial ta'sir ko'rsatishi bilan birga kechadi. Bu qoidabuzarlik, ayniqsa, tirikchiligi faqat chorvachilik va dehqonchilikka bog'liq bo'lgan oilalarga	C Oltita fermer xo'jaligi zarar ko'rishi mumkin.	B Davolash AMIBMRda tavsiya etilgan yumshatish orqali amalga oshirilishi mumkin	Yuqori	4	•MTHR •Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi •AMIBMR dasturi	•Loyiha kompaniyasi yer olish to'g'risidagi ma'lumotlarni oshkor etishi va ta'sirlangan shaxslarning XMK SS5 talablariga muvofiq yer olish jarayonida ishtirokini ta'minlashi lozim. •Loyiha bo'yicha hamjamiyatni o'rganish guruhini (HO'G) tayinlash va zarar ko'rgan fermerlarning iqtisodiy ko'chish shikoyatlarini boshqarish va hisobot berish uchun mas'uliyatni yuklash. Ta'sirlangan fermerlarga HO'G bilan bog'lanish ma'lumotlarini ma'lum qilish kerak. •Loyiha kompaniyasi gaz quvuri loyihasi uchun Hukumat boshchiligidagi yer uchastkalarini sotib olish jarayonini xabardor qilish uchun jabrlangan shaxslarning ijtimoiy-iqtisodiy dastlabki	2 (ushbu ta'sirni yumshatish choralari ustuvor ahamiyatga ega bo'lishi kerak.)

					ko‘proq ta‘sir qilishi mumkin.						ma‘lumotlarini to‘plash maqsadida jabrlangan shaxslarni ro‘yxatdan o‘tkazsin. •Ko‘chirish siyosati asoslari ishlab chiqiladi •Loyiha kompaniyasi, agar hukumatning ko‘chirish choralari XMK SS5 talablariga javob bermasa, Qo‘shimcha ko‘chirish rejasini ishlab chiqsin.	
8	Atrof-muhitga salbiy ta‘sirlar, jumladan: •Yerning ifloslanishi •Chiqindilarni boshqarish faoliyatining yetarli emasligi •Loyiha chiziqli infratuzilmasining qurilishi natijasida yaylovlar, dehqonchilik yerlari yoki suv resurslariga borish yo‘llarining to‘silib qolish ehtimoli •Chang ko‘tarilishi va qurilish qumining tarqalishi oqibatida chorvachilik va dehqonchilik uchun foydalaniladigan yerlarning ifloslanishi	Sog‘liqni saqlash huquqi (IHUD 25, IIMHXP 12) Munosib turmush darajasiga ega bo‘lish huquqi (IHUD 25, IIMHXP 11) Oziq-ovqatga bo‘lgan huquq (IHUD 25, IIMHXP 11) Suvga bo‘lgan huquq (IHUD 25, IIMHXP 11)	Kelib chiqqan	Jabrlangan jamoalar bilan ishlash AMITB ilovalarida tavsiflangan idek, jamoatchilik eshituvlarida o‘tkazildi.	A Bu ta‘sir atrof-muhit “sifati”ning doimiy pasayishi xavfini tug‘diradi, natijada ijtimoiy va jamiyat salomatligiga tahdidlar, ovqatlanish tizimlari va an‘anaviy iqtisodiy va madaniy faoliyatlarning o‘zgarishi yuzaga keladi; bu ta‘sir ayniqsa jamiyatning ijtimoiy himoyaga muhtoj	B Ta‘sirlangan guruhning 11% dan 50% gacha bo‘lgan qismiga ta‘sir qilishi mumkin	B Sog‘liqni tiklash AMITBda tavsiya etilgan yumshatish choralari, MTHRga muvofiq manfaatdor tomonlarning ishtiroki, atrof-muhitni boshqarish rejasini to‘plami,	O‘rtacha	3	•MXQ Pudratchining atmosfera va chang chiqindilarini nazorat qilish rejasini •MXQ Pudratchining sog‘liq uchun xavfli materiallarni nazorat qilish tartibi •MXQ Pudratchining yo‘l harakatini boshqarish rejasini •AMIBMR dasturi •Chiqindilarni boshqarish tartib-qoidalari •Loyiha kompaniyasining mehnatni muhofaza qilish	•Yaylovlar, fermer xo‘jaliklari yerlari va suv havzalariga bo‘lgan salbiy ta‘sirni kuzatish ishlarini TJ bilan maslahatlashgan holda va ishtirokchilik asosida tashkil etilishini ta‘minlash. •Monitoring natijalari haqida TJni xabardor qilish.	2

					a'zolariga ta'sir qilishi mumkin Qoidabuzarlik, ayniqsa, chorvachilik va dehqonchilikka qaram bo'lgan oilalarga ta'sir qilishi mumkin.					va xavfsizlik siyosati •Loyiha kompaniyasi va MXQ Pudratchisining shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi		
9	Ta'sirlangan jamoa a'zolarining sog'lig'i va xavfsizligiga quyidagi omillar ta'sir ko'rsatishi mumkin: •Quruqlikdagi chiziqli inshootlarni (ayniqsa, quvurlarni) barpo etish •Shovqin, tebranish, chang va havo ifloslanishi •Transport vositalari bilan bog'liq baxtsiz hodisalar •An'anaviy oziq-ovqat ta'minotining uzilishi •Kasalliklarning tarqalishi	Sog'liqni saqlash huquqi (IHUD 25, IIMHXP 12) Munosib turmush darajasiga ega bo'lish huquqi (IHUD 25, IIMHXP 11) Oziq-ovqatga bo'lgan huquq (IHUD 25, IIMHXP 11) Suvga bo'lgan huquq (IHUD 25, IIMHXP 11)	Kelib chiqqan	AMITB ilovalarida bayon etilganidek, ta'sirlangan jamoalar bilan muloqot jamoatchilik eshituvlari orqali amalga oshirildi.	A Ta'sir davom etayotgan ijtimoiy va jamiyat salomatligiga tahdidlar xavfini tug'diradi; ta'sir ayniqsa jamiyatning ijtimoiy himoyaga muhtoj a'zolariga ta'sir qilishi mumkin	B Ta'sirlangan guruhning 11% dan 50% gacha bo'lgan qismiga ta'sir qilishi mumkin	B Tuzatish AMITBda tavsiya etilgan yumshatish choralari, MTHRga muvofiq manfaatdor tomonlarning ishtiroki, atrof-muhitni boshqarish rejasi to'plami orqali amalga oshirilishi mumkin	O'rtacha	3	•MXQ pudratchisining yo'l harakatini boshqarish rejasi •Yangi ish boshlaganlar uchun pudratchi yo'riqnomasi •MXQ havo chiqindilari va changni nazorat qilish rejasi •MXQ pudratchi uchun vaqtinchalik baryerlar va to'siqlarni o'rnatish tartibi •MXQ Pudratchisining favqulodda choralari ko'rish tartibi	•Yo'l harakatini boshqarish rejasi yangilanishi va TJlar bilan o'zaro hamkorlik tartibini qo'shimcha ravishda kiritish bilan to'ldirilishi lozim. •Loyihaning barcha bosqichlarida qo'llaniladigan yuqumli kasalliklarni istisno qilish tartibi	2
10	Madaniyat va din: •qurilish va foydalanish faoliyati natijasida muqaddas joylar,	FSHXP 22 va 23, IIMHXP 8	Potensial	Manfaatdordor tomonlar bilan	B Hayot yoki salomatlikka	B Ta'sirlangan guruhning	B Oldini olish AMITBda	Past	3	•MTHR	•Loyiha uchun ishlab chiqiladigan tartibni tanlash imkoniyati	1

	yodgorliklar va artefaktlarning shikastlanishi yoki yo'qolishi	Yig'ilishlar erkinligi huquqi (IHUD 20 FSHXP 21 Ishtirok etish huquqi Jamiyatning madaniy hayotida ishtirok etish huquqi (IHUD 27)		muhokama qilinmagan	tahdid kutilmaydi	11% dan 50% gacha bo'lgan qismiga ta'sir qilishi mumkin	tavsiya etilgan yumshatish choralari va MTHRga muvofiq manfaatdor tomonlarning ishtiroki orqali amalga oshirilishi mumkin					
11	Xavfsizlik xodimlarining noto'g'ri/qo'pol munosabati yoki ta'qib oqibatida ta'sirlangan jamoalarning sog'lig'i va xavfsizligiga salbiy ta'sir ko'rsatilishi mumkin. Bu esa jarohatlanishlarga hamda mahalliy aholiga nisbatan ta'qib va hujumlarning ko'payishiga olib kelishi ehtimoli mavjud.	Qiynoqlardan, shafqatsiz yoki insonning qadr-qimmatini kamsituvchi muomala va jazo turlaridan xoli bo'lish huquqi (IHUD 5-modda, FSHXP 7-modda)	Kelib chiqqan	Noo'rin/qo'pol javoblar yoki xavfsizlik xodimlarini ta'qib qilish bilan bog'liq hech qanday aniq tadbirlar o'tkazilmagan	A Hayot uchun xavf kutilmaydi, biroq sog'liqqa zarar yetish ehtimoli mavjud. Mahalliy aholiga nisbatan o'rinsiz kuch ishlatilishi mumkin	C Ta'sir ko'rsatgan manfaatdor tomonlarning 10% dan kamrog'i ta'sirlanishi mumkin	C Tuzatish AMITBda tavsiya etilgan yumshatish choralari va MTHRga muvofiq manfaatdor tomonlarni jalb qilish orqali amalga oshirilishi mumkin	Past	2	•MTHR •Xavfsizlik xodimlarining lavozim yo'riqnomalari •Loyiha kompaniyasining shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi •Loyiha kompaniyasining mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik bo'yicha siyosati	• O'quv taqdimoti Loyihaning xavfsizlik organlariga ishchilar va TDlarga nisbatan kutilayotgan xulq-atvor darajasini tushuntirish bilan birga taqdim etiladi. •Inson huquqlari siyosatiga kamsitishga yo'l qo'ymaslik to'g'risidagi aniq band kiritilishi kerak (5.3.2-kichik bo'limga qarang) •Tegishli tekshiruvdan o'tkazish O'tmishdagi suiiste'molchilik holatlarini aniqlash va ularning malakasi va sertifikatlarini tekshirish bo'yicha qoidalarini o'z ichiga olgan ichki xavfsizlik xodimlarini yollash tartibi •Ichki xavfsizlik xodimlari uchun lavozim yo'riqnomalariga har qanday zo'ravonlik, spirtli ichimliklar va giyohvand	1

											moddalarni taqiqllovchi talablar kiritilishi shart •Ichki xavfsizlik xodimlarini quyidagi yo‘nalishlarda o‘qitish: 1) inson huquqlarining dolzarb masalalari (ayniqsa, xodimlar va jamoat xavfsizligi bo‘yicha); 2) amaldagi xalqaro standartlar talablari; 3) korxonada mavjud bo‘lgan ishchilarning turli madaniy va etnik kelib chiqishi •Tegishli xodimlar uchun mahalliy aholi, ayniqsa ayollar bilan madaniy jihatdan mos tarzda muloqot qilish usullari va tartib-qoidalarini bo‘yicha o‘quv rejasini ishlab chiqish	
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	--

7. Xulosalar

7.1. Natijalar sharhi va xulosasi

Ushbu hisobotda xalqaro standartlarga muvofiq tayyorlangan Inson huquqlariga ta'sirni baholash natijasi taqdim etilgan. Xususan, IHTB quyidagi jihatlarni baholadi:

- *Loyiha kompaniyasi xodimlarining huquqlari*
- *MXQ pudratchi, subpudratchilar va ta'minot zanjiri tashkilotlari ishchilarining huquqlari*
- *Mahalliy hamjamiyatlarning huquqlari.*

IHTB muayyan inson huquqlariga ta'sirni baholash maqsadida Ekvator tamoyillariga (4) muvofiqlikka asosiy e'tiborni qaratgan holda inson huquqlarini baholashga yaxlit yondashuvni qo'lladi.

Inson huquqlari masalalarining ko'lamida, Loyihaga nisbatan quyidagi potensial va amaldagi ta'sirlar aniqlandi. Agar bu ta'sirlar haqiqatda yuz bersa, ular inson huquqlari va huquq egalariga ta'sir ko'rsatishi mumkin:

- Pudratchi va subpudratchi tashkilotlarida, xususan, mehnat va ish sharoitlariga oid muammolar: yomon ish sharoitlari, sog'liq va xavfsizlik masalalari, asosan erkak ishchilar o'rtasida zo'ravonlik va ta'qib xavfi, ishchilarning o'zlari tanlagan kasaba uyushmalariga a'zo bo'lish va jamoaviy muzokarlarda qatnashish huquqlarining buzilishi, smenali ish muammolari
- Pudratchi va subpudratchilarning vaqtinchalik yashash joylarida ishchilar uchun yetarli bo'lmagan turmush va uy-joy sharoitlari
- Ish joyida jins, yosh, millat, siyosiy qarashlar, din va jinsiy yo'nalish asosida shaxs yoki shaxslar guruhiga nisbatan kamsitish
- Xavfsizlik xodimlarining suiiste'molliklari tufayli ishchilar va mahalliy aholi salomatligi hamda xavfsizligiga salbiy ta'sir
- Loyiha qarorlarini qabul qilish va rejalashtirish jarayonida ta'sirlangan jamoalar va boshqa manfaatdor tomonlarning ishtirok etishi va axborot olishiga to'sqinlik qilish, bu esa ularning hayot, sog'liq va munosib turmush tarziga bo'lgan huquqlariga ta'sir ko'rsatishi mumkin
- Loyiha hududidagi mahalliy dehqonlarning iqtisodiy ko'chishi va turmush darajasining pasayishi. (Bog'liq inshoot) qurilishi/ishlashi tufayli dehqonchilik faoliyatining cheklanishi
- Transport harakati va ishchi kuchi oqimi sababli mahalliy aholi salomatligi va xavfsizligiga ta'sir.

Insonlar huquqlariga ta'sir etuvchi aniqlangan potensial yoki mavjud holatlar bo'yicha xulosalar obyektlarga tashrif, kabinetda o'tkazilgan tadqiqotlar, vaziyat tahlili, o'xshash loyihalar tajribasi va AMITB natijalariga asoslanadi.

Loyihaning asosiy huquq egalari quyidagilar kiradi: Bekobod shahri hamda Metallurg, Muqimiy, Sayxun, O‘zbekiston va Taraqqiyot mahallalari aholisi, elektr uzatish liniyasi va ulanish yo‘li bo‘ylab faoliyat yuritayotgan ta’sirlangan fermer xo‘jaliklari egalari, barcha Loyiha kompaniyasi xodimlari va tashqi ishchilar, shuningdek, asosiy ta’minot zanjiri ishchilari, jumladan zaif guruhlar va ayollar.

Loyihaning mas’ul tomonlariga milliy davlat idoralari, mintaqaviy va mahalliy hokimiyat organlari, Loyiha kompaniyasining muhandislik, xarid va qurilish (MXQ) pudratchisi hamda subpudratchilar va Loyihaning asosiy ta’minot zanjiriga kiruvchi tashkilotlar kiradi.

Loyiha quyidagi huquq egalari inson huquqlariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin:

- Mehnat qilish hamda adolatli va qulay mehnat sharoitlariga ega bo‘lish huquqi
- Kamsitilmaslik huquqi
- Qonun oldida tenglik huquqi
- Fikr, vijdon va din erkinligi huquqi
- Munosib turmush darajasiga ega bo‘lish huquqi
- Shaxsiy hayot daxlsizligi huquqi
- Yashash, erkinlik va shaxsiy xavfsizlik huquqi
- Sog‘liqni saqlash huquqi
- Qiynoqlar va boshqa shafqatsiz, g‘ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsituvchi muomala hamda jazolardan xoli bo‘lish huquqi
- Axborot olish huquqi va boshqalar

Aniqlangan ta’sirlarni yumshatish maqsadida, Loyiha huquq egalari bo‘lgan shaxslarning inson huquqlariga ko‘rsatiladigan salbiy oqibatlarni bartaraf etish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirishni nazarda tutadi. Ushbu chora-tadbirlar quyidagilarni o‘z ichiga oladi, ammo ular bilan cheklanmaydi:

- Jamoat va ishchilarning shikoyat bildirish mexanizmlarini joriy etish
- Inson huquqlarini (jumladan, jamoalar va ishchilarning huquqlarini) himoya qilishga qaratilgan mavjud siyosat, rejalar va tartib-qoidalarini amalga oshirish:

- Oдоб-axloq kodeksi,
- Ichki mehnat tartibi qoidalari,
- Sifat siyosati,
- Mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik,
- Atrof-muhitni muhofaza qilish va energiya samaradorligi,
- operatsion xodimlarni joylashtirish lagerini boshqarish hujjatlari,
- MXQ pudratchisining lager sanitariya va gigiyena rejasi,

- MXQ pudratchisining xulq-atvor kodeksi,
- Yangi ish boshlaganlar uchun pudratchi yo‘riqnomasi
- Ta‘minotchilarning xulq-atvor kodeksidagi inson huquqlarini himoya qilishga oid qoidalarni (bolalar mehnatining eng yomon shakllari va majburiy mehnatga yo‘l qo‘ymaslik hamda jinsiy zo‘ravonlik va tazyiqqa qarshi, GAZT zarur qoidalarni o‘z ichiga olgan holda) qo‘llash orqali yetkazib beruvchilarning inson huquqlari (shu jumladan ishchilar huquqlari) bo‘yicha faoliyatini qo‘shimcha nazorat qilish
- Ekologik siyosat va boshqaruv rejalari majmuini amalga oshirish, shu jumladan
 - Atrof-muhit va ijtimoiy boshqaruv hamda monitoring uchun asosiy reja;
 - MXQ pudratchisining boshqaruv rejalari, jumladan, havo chiqindilari va changni nazorat qilish rejasi,
 - Sog‘liq uchun xavfli materiallarni nazorat qilish tartibi,
 - Transport harakatini boshqarish rejasi,
 - Chiqindilarni boshqarish tartibi,
 - Vaqtinchalik to‘siqlar va devor o‘rnatish tartibi,
 - Favqulodda vaziyatlarga javob berish tartibi; hamda changning oldini olish va havo sifatini kuzatish bo‘yicha nazorat choralari
- Manfaaddor tomonlarni jalb qilish rejasini amalga oshirish.

IHTB tomonidan qo‘shimcha yumshatish choralari taklif etiladi, jumladan, lekin bular bilan cheklanmagan holda:

- Inson huquqlari bo‘yicha xalqaro tadqiqotlarda belgilangan inson huquqlarining asosiy mavzulari va ta‘sirlari bo‘yicha manfaaddor tomonlarning keng doirasi bilan qo‘shimcha aloqalar, jumladan:
 - Loyiha ishchilari, shu jumladan pudratchi xodimlari, shu jumladan IHTBda ta‘kidlangan ishchilar huquqlari bo‘yicha muntazam so‘rovlar;
 - ta‘minotchilarning xodimlari;
- Inson huquqlari siyosatiga kamsitishning barcha turlariga qarshi aniq ta‘rif kiritilishi, ishlab chiqilishi va amalga oshirish rejalari bilan birgalikda qo‘llanilishi lozim.
- Kadrlar siyosati bolalar mehnati, majburiy mehnat hamda jinsiy zo‘ravonlik va ta‘qib qilishga yo‘l qo‘ymaslik qoidalarini o‘z ichiga olishi shart.
- Loyiha ta‘minot zanjirida ta‘minotchilar uchun Xulq-atvor kodeksini tayyorlash va joriy etish.
- Pudratchilarning barcha turdagi ishchilarni jalb qilishni o‘z ichiga olgan holda mehnat va ish sharoitlarini muntazam ravishda tekshirish va nazorat qilish.
- Loyiha kompaniyasi va MXQ pudratchi tashkilotlarida mehnat masalalari bo‘yicha mas‘ul xodimlarni tayinlash

- Loyiha kompaniyasi XMK/YTTB tomonidan taqdim etilgan "Ishchilarni joylashtirish: jarayonlar va standartlar" qo'llanmasidagi nazorat ro'yxati asosida oromgohlar auditini o'tkazishi
- MXQ Pudratchi va subpudratchilar shartnomalariga XMT talablariga muvofiq ishchilar huquqlarini hurmat qilish va tan olish bo'yicha bandlarni kiritish
- Ta'minotchilar uchun axloq kodeksi
- Inson huquqlariga salbiy ta'sir ko'rsatish xavfi eng yuqori bo'lgan yetkazib beruvchilarni aniqlash maqsadida loyihaning mavjud ta'minot zanjiri tashkilotlarini baholash
- Shartnoma tuzishdan oldin yangi ta'minot zanjiri tashkilotlarining mehnat auditini o'tkazish
- Ta'minot zanjiri tashkilotlarini asosiy ishchilar huquqlari, jumladan bolalar mehnati, majburiy mehnat, mehnat sharoitlari (yashash uchun yetarli ish haqi, ish vaqti, haq to'lanadigan ta'tillar kabi barcha jihatlar) hamda mehnat muhofazasi va xavfsizlik masalalari bo'yicha muntazam ravishda tekshirish
- Loyihaning **hamjamiyat bilan ishlovchi xodimini** (HIX) tayinlash va loyiha HIXga MTHRni amalga oshirish, hisobot berish va shikoyatlarni boshqarish bo'yicha mas'uliyatni yuklash. Jabrlangan jamoalar/huquq egalari va boshqa manfaatdor tomonlarga HIX aloqa ma'lumotlarini oshkor qilish.
- Outsorsing xavfsizlik organlarining qo'riqchilarni tayyorlash dasturi ishchilar va ta'sirlangan jamoalarga nisbatan kutilayotgan xulq-atvor darajasini tushuntiruvchi o'quv taqdimotini o'z ichiga olishi kerak
- Ichki xavfsizlik xodimlarini yollash uchun tegishli tekshiruv tartibi, o'tmishdagi suiiste'molchilik holatlarini aniqlash va ularning malakasi hamda sertifikatlarini tekshirishni o'z ichiga olishi lozim
- Ichki xavfsizlik xodimlari uchun lavozim yo'riqnomalari har qanday zo'ravonlik, spirtli ichimliklar va giyohvand moddalardan foydalanishni taqiqlovchi talabni o'z ichiga olishi shart
- Ichki xavfsizlik xodimlari uchun quyidagi mavzularda xabardorlikni oshirish bo'yicha treninglar o'tkazilishi lozim: 1) inson huquqlarining dolzarb masalalari (ayniqsa, xodimlar va jamoat xavfsizligi bo'yicha); 2) qo'llaniladigan xalqaro standartlar talablari; 3) obyektda ishlayotgan xodimlarning turli madaniy va etnik kelib chiqishi
- Tegishli xodimlar uchun mahalliy jamoalar, ayniqsa ayollar bilan madaniy jihatdan mos tarzda muloqot qilish usullari va tartiblari bo'yicha muntazam ravishda o'qitish rejasini ishlab chiqish
- Huquq egalarini, shu jumladan jabrlangan jamoalarni ushbu IHTB natijalari to'g'risida xabardor qilish va ularning fikr-mulohazalarini to'plash uchun manfaatdor tomonlarni jalb qilish bo'yicha qo'shimcha tadbirlarni o'tkazish. Manfaatdor tomonlarning ishtiroki manfaatdor tomonlar va mahalliy NNT bilan inson huquqlarining muhim masalalari va ular bilan bog'liq ta'sirlarni

muhokama qilishni o'z ichiga oladi. Ushbu IHTBda taklif qilingan yumshatish choralari manfaatdor tomonlarning ishtiroki asosida o'zgartirilishi mumkin. Konsultatsiyalar natijalariga ko'ra MTHR tegishli ravishda yangilanishi kerak bo'ladi.

- Ko'chirish siyosati asoslarini ishlab chiqish.
- Agar hukumatning ko'chirish choralari XMK SS5 talablariga javob bermasa, qo'shimcha ko'chirish rejasini ishlab chiqish.

Loyiha kompaniyasi allaqachon amalga oshirayotgan yoki amalga oshirish majburiyatini olgan o'rnatilgan nazoratlar, shuningdek, ushbu IHTB tomonidan taklif qilingan qo'shimcha oldini olish va yumshatish choralari Loyihaga inson huquqlariga barcha aniqlangan ta'sirlarning qoldiq og'irligini "past" darajaga tushirish imkonini beradi.

Ta'kidlash joizki, Loyiha inson huquqlarining muhim masalalarini boshqarish bilan bog'liq jarayonlarni yo'lga qo'yish jarayonida va mas'ul xodimlar inson huquqlari sohasida qo'llaniladigan imkoniyatlarni kengaytirish zarurligini tushunadilar. Yumshatish choralari ishlab chiqilib, tatbiq etilgani sayin, Loyiha inson huquqlarini ta'minlash va amaliyot jihatidan bosqichma-bosqich takomillashib boradi. Bu jarayon tegishli hujjatlar, tartib-qoidalar va amaliyotlarni amalga oshirish samaradorligini har yili o'tkaziladigan monitoring orqali kuzatib boriladi.

7.2. IHTBni yumshatish va monitoring qilish bo'yicha chora-tadbirlar rejalari

IHTBni yumshatish va monitoring qilish bo'yicha chora-tadbirlar rejalari ishlab chiqilgan va quyida keltirilgan.

19-jadval: Inson huquqlarini yumshatish va kuchaytirish choralari

Yumshatish va kuchaytirish choralari	Monitoring parametrlari, chastotasi	Amalga oshirish muddatlari	Javobgarlik
Loyiha kompaniyasining barcha to'g'ridan-to'g'ri xodimlar, pudratchilarga va ta'minot zanjiri ishchilariga taalluqli bo'lgan hamda ular bilan baham ko'riladigan keng qamrovli kadrlar siyosati.	• Kadrlar siyosatiga yuqori darajadagi sodiqlik va Kadrlar siyosatida aniqlangan asosiy ko'rsatkichlar (2-bandga bog'langan). • Yillik	Barcha bosqichlar	Loyiha kompaniyasi
Ta'minotchilarning xulq-atvor qoidalari (ta'minotchilarning harakatlari)	• Loyiha ta'minotchilarining ulushi sifatida imzolangan ta'minotchilarning xulq-atvor kodlari soni (2 va 3-bandlarga biriktirilgan). • Bir martalik.	Qurilish	Loyiha kompaniyasi va MXQ Pudratchisi

Kompaniya tomonidan qurilish ishchilarini joylashtirish lagerlari auditi	• XMK/YTTBning “Ishchilarni joylashtirish: jarayonlar va standartlar” qo‘llanmasidagi nazorat ro‘yxatidagi mavzular • Oylik	Qurilish	Loyiha kompaniyasi
Loyiha kompaniyasining inson huquqlari siyosatida kamsitishning barcha turlariga qarshi aniq band mavjud.	• Yuqori darajadagi inson huquqlari siyosatiga sodiqlik. • Yillik.	Barcha bosqichlar	Loyiha kompaniyasi va MXQ Pudratchisi
Manfaatdor tomonlar bilan o‘zaro hamkorlik mazmunli va inklyuziv tarzda olib borilib, huquqiy himoya vositalaridan foydalanish imkoniyati ta’minlanadi	• O‘z vaqtida taqdim etilgan ikki tomonlama maslahatlashuvlarning mazmunli imkoniyatlari	Barcha bosqichlar	Loyiha kompaniyasi va uning E&S bo‘yicha maslahatchilari
Loyiha kompaniyasining kadrlar siyosati GAZTga yo‘l qo‘ymaslik qoidalarini o‘z ichiga oladi.	• GAZT shikoyatlari bo‘yicha shikoyat qilish mexanizmini ko‘rib chiqish va qoniqarli tarzda yakunlash. • Har chorakda	Loyihaning butun hayotiy davri davomida	Loyiha kompaniyasi MXQ Pudratchisi
Ichki va tashqi xavfsizlik xodimlarining qo‘riqlash tayyorgarlik dasturi, ishchilar va mijozlarga nisbatan kutilayotgan xulq-atvor darajasini tushuntiruvchi o‘quv taqdimotini o‘z ichiga oladi. Bu dastur orqali xodimlarning va TD tegishli muomala me‘yorlarini o‘zlashtirishi ta’minlanadi.	• % o‘qitilgan xodimlar • Yillik	Barcha bosqichlar	Loyiha kompaniyasi
Ta’minot zanjirini boshqarish siyosati	• Ta’minot zanjirini boshqarish siyosatiga yuqori darajadagi sodiqlik. • Yillik	Loyihaning butun hayotiy davri davomida.	Loyiha kompaniyasi
Ta’minot zanjirini boshqarish rejasi	• Ta’minot zanjirini boshqarish rejasining bajarilishi	Loyihaning butun hayotiy davri davomida.	MXQ Pudratchisi
Ko‘chirish siyosati asoslari	• Loyiha kompaniyasi zarar ko‘rgan shaxslarning ijtimoiy-iqtisodiy dastlabki ma’lumotlarini to‘plash uchun zarar ko‘rgan shaxslarni ro‘yxatdan o‘tkazsin.	Darhol	Loyiha kompaniyasi

Inson huquqlari monitoringi

Monitoring inson huquqlariga potensial yoki haqiqiy ta'sir nuqtai nazaridan yumshatish choralarining samaradorligini aniqlash uchun amalga oshiriladi. Ko'pgina tegishli monitoring choralari AMITBning ijtimoiy jihatlariga kiritilgan, shuning uchun faqat inson huquqlariga ta'sirni baholashga xos bo'lgan monitoring quyida tavsiflangan.

20-jadval: Monitoring rejasi

Monitoring mavzusi	Javobgarlik	Monitoring parametrlari	Monitoring zonasi	Monitoring chastotasi	Monitoring vaqti / davomiyligi	Muammolar yuzaga kelganda ehtimoliy javob
Maslahat berish va axborotni oshkor qilish	Loyiha kompaniyasi	- Himoyaga muhtoj guruhlar, shu jumladan ayollar va nogironligi bo'lgan shaxslar uchun o'zaro hamkorlik bo'yicha tadbirlarning mavjudligi - Muhim ikki tomonlama maslahatlashuvlarni o'z vaqtida o'tkazish imkoniyati	Ta'sirlangan hamjamiyatlar	Har chorakda	Loyihaning butun hayotiy davri davomida	Jamoalarning ehtiyojlariga muvofiq maslahat berishning yanada mos usullarini qo'llash
Jamoatchilik shikoyatlari	Loyiha kompaniyasi	- Shikoyatlar soni - Shikoyat turlari - GAZT bilan bog'liq shikoyatlar soni - Qaytalanishning oldini olish bo'yicha tegishli choralar va harakatlar - Murojaatlar belgilangan muddatlarda yopilishi	Ta'sirlangan hamjamiyatlar	Har chorakda	Loyihaning butun hayotiy davri davomida	Shikoyatlarni boshqarish tizimi va salohiyatini qayta ko'rib chiqish
O'qitish	Loyiha kompaniyasi	- Inson huquqlari mavzulari bo'yicha tayyorlangan xodimlar soni, o'quv kurslari va takroriy mashg'ulotlar o'tkazilgan sanalar - Inson huquqlari masalalarining dastlabki ta'lim dasturiga kiritilganligi - Xodimlar orasida inson huquqlari mavzularini (masalan, GAZT) tushunish darajasi	Obyektdagi loyiha xodimlari	Har chorakda	Loyihaning butun hayotiy davri davomida	O'qitish bo'yicha sa'y-harakatlarni kuchaytirish, kirish uchun tashqi quvvatni yollash
Inson huquqlari siyosati	Loyiha kompaniyasi	- Yuqori darajadagi inson huquqlari siyosatiga sodiqlik - EPC/O&M pudratchisining inson huquqlari siyosatiga rioya qilishi uchun shartnoma shartlari	Obyektdagi loyiha rahbarlari	Bir martalik	Bir marta qurilish boshlanishida	O'qitish bo'yicha sa'y-harakatlarni faollashtirish,

					va bir marta foydalanish boshlanishida	yordam berish uchun tashqi mutaxassislarni jalb qilish
GAZT qarshi kurash choralari	Loyiha kompaniyasi MXQ Pudratchisi	• Yuqori rahbariyatning GAZT sohasidagi siyosatga sodiqligi • Loyiha xodimlari sonidan xulq-atvor kodeksiga imzo chekkan xodimlar soni % hisobida • GAZT ustidan shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqish va loyihani qoniqarli yakunlash • GAZT siyosatiga rioya qilish bo'yicha pudratchi EPC/O&M uchun shartnoma qoidalari	Obyektdagi loyiha menejerlari va xodimlari	Har chorakda	Loyihaning butun hayotiy davri davomida	Shikoyatlarni boshqarish tizimi va salohiyatini qayta ko'rib chiqish
Huquqiy himoya vositalaridan foydalanish strategiyasi	Loyiha kompaniyasi MXQ Pudratchisi	• Huquqiy himoya vositalaridan foydalanish strategiyasidan foydalanish holatlari soni • Inson huquqlari buzilishi munosabati bilan muvaffaqiyatli taqdim etilgan huquqiy himoya vositalari soni (necha kishi jabrlangan, ular natijalardan qoniqqanliklari to'g'risida arizalar imzolagan) • EPC/O&M pudratchisini huquqiy himoya vositalaridan foydalanish strategiyasiga rioya qilishga majburlovchi shartnoma qoidalari	Obyektdagi loyiha rahbarlari	Har chorakda	Loyihaning butun hayotiy davri davomida	Olingan saboqlarni hisobga olgan holda huquqiy himoya vositalaridan foydalanish strategiyasini qayta ko'rib chiqish
Axborot xavfsizligi	Loyiha kompaniyasi MXQ Pudratchisi	• Shaxsiy ma'lumotlarni buzish holatlari soni • EPC/O&M pudratchisini ma'lumotlar xavfsizligi siyosatiga rioya qilishga majburlovchi shartnoma qoidalari	Obyektdagi loyiha rahbarlari	Har chorakda	Loyihaning butun hayotiy davri davomida	Ma'lumotlarni xavfsiz saqlash va qayta ishlash siyosati va tartiblarini qayta ko'rib chiqish. Xodimlarni tayyorlash.